Олександр ВАСИЛЕНКО
Автор цифрового підпису Олександр ВАСИЛЕНКО
Дата: 2023.05.25 11:04:03 +03'00'

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ВАСИЛЕНКО ОЛЕКСАНДР ЮРІЙОВИЧ

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

081 – Право

08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

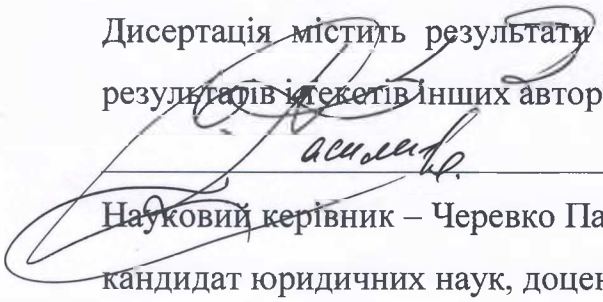

Науковий керівник – Черевко Павло Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент.

Ужгород – 2023

АНОТАЦІЯ

Василенко О. Ю. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», МОН України, Ужгород, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, їх сучасного стану та можливостей вдосконалення з урахуванням практики правозастосування та зарубіжного досвіду. У зв'язку з цим характеризується історико-правовий генезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні, і уточнюється його періодизація: 1) 1991-1994 рр; 2) 1995-2008 рр.; 3) 2009-2013 рр.; 4) 2014-2015 рр.; 5) з 2016 р. – і до сьогодні. З'ясовується сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України. Обґрунтовується, що незважаючи на значний науковий доробок з досліджуваної проблематики, адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням об'єктивно потребують подальшого дослідження та вдосконалення.

З'ясовуються поняття та виділяються ключові сутнісні характеристики, за якими розмежовуються безпосередньо корупційні правопорушення та пов'язані з корупцією правопорушення, а саме: 1) наявність / відсутність ознак корупції у вчиненому діянні (у випадку корупційного правопорушення мають місце ознаки корупції тоді, як пов'язане з корупцією правопорушення не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження); 2) належність особи,

що вчинила діяння, до переліку суб'єктів, на яких розповсюджується дія Закону України «Про запобігання корупції» (стосовно конкретних обмежень / вимог / заборон беруться до уваги окремі пункти переліку згідно цього Закону), та інші.

Визначаються основні види корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень, а саме: 1) порушення обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування; 2) порушення обмежень та вимог щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними; 3) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб, та інші.

Формулюється значення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням у вузькому та широкому розумінні. З'ясовується основа міжнародно-правового регулювання та національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням становлять положення. Обґрунтовується, що сучасний стан національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням характеризується наступними рисами: 1) декларативний характер положень антикорупційного законодавства та низький рівень їх фактичного впровадження і додержання; 2) недостатнє виконання системою законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням своєї превентивної ролі; 3) поспішне й неузгоджене прийняття нових нормативно-правових актів, що регулюють діяльність антикорупційних органів, що досить часто змінюються, тощо.

Виявляються недоліки та прогалини в адміністративно-правовому регулюванні обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а саме наступні: 1) викликає сумніви, що особи, зазначені в п.4 ч.1. ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», підпадають під обмеження у використання службових повноважень чи свого становища, адже вони лише

«кандидати» на заняття посади, тобто власне службових повноважень відповідно саме для цих посад ще не набули; 2) адміністративно-правовими нормами, що регламентують дані обмеження, офіційно не трактуються поняття службових повноважень і становища, тощо.

Обґрунтовується, що адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування має важливе значення як один із засобів запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, мінімізуючи ризики виникнення конфлікту інтересів після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування й переходу на іншу роботу, забезпечуючи превенцію випадків створення в неправомірний спосіб сприятливих умов для установи, організації чи підприємства, де планується працевлаштовуватись після припинення такої діяльності, тощо. Визначаються недоліки сучасного адміністративно-правового регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

У результаті дослідження адміністративно-правового регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними, робиться акцент на деяких проблемах у цій сфері: 1) несправедливими і дискримінаційними є положення ч.1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», дія якої наразі поширюється лише на осіб, зазначених у п.п.1-2 ч.1 ст. 3 Закону і не розповсюджується на п.3-4 (особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, кандидати у народні депутати України, кандидати на пост Президента України, тощо); 2) нагальним є питання численних випадків визнання малозначності правопорушень, пов'язаних із порушенням обмеження щодо одержання подарунків, що обумовлює удосконалення адміністративно-правового регулювання цього напрямку, тощо.

Узагальнюються особливості адміністративно-правового регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, якими є наступні: 1) поширюються на осіб, зазначених у п.1 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції» (не залежно від того, перебувають вони в відпустці чи ні і т.п.); 2) полягає у забороні займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (за умови одержання прибутку) (винятки – викладацька, наукова та творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика із спорту) та входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку; 3) не є правопорушенням, пов'язаним із корупцією, отримання із запізненням винагороди / оплати за «іншу діяльність», яка була завершена до вступу на державну службу, тощо.

Пропонується тлумачення поняття адміністративно-правового регулювання обмеження щодо спільної роботи близьких осіб. З'ясовується, що норми адміністративного права, що закріплюють обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, порядок його дотримання та процедуру притягнення до відповідальності у випадку його порушення (особливо, строки притягнення до адміністративної відповідальності, суми штрафів, тощо), потребують перегляду та вдосконалення.

Узагальнюється зарубіжний досвід запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, і виокремлюються можливості його використання в Україні, а саме: 1) законодавче встановлення «презумпції корумпованості» (Сінгапур, Гонконг); 2) жорсткий фінансовий контроль за джерелами доходів суб'єктів антикорупційних обмежень і заборон (Швеція, Бельгія) із конфіскацією майна осіб, які не можуть обґрунтувати правомірність джерела його походження (Німеччина), у тому числі й спадку (Румунія), і ув'язнення (Гонконг); 3) прив'язка бази встановлення розміру штрафу не до прожиткового мінімуму чи мінімуму доходів громадян, а до розміру хабара (США), тощо.

Визначаються основні проблеми адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні та пропонуються шляхи їх вирішення: 1) систематизувати на узгодити норми антикорупційного законодавства на предмет його однозначного трактування й ліквідації можливостей для ухилення від його виконання; 2) підвищити рівень фактичного виконання та неухильного додержання антикорупційних норм шляхом посилення контролю, підвищення рівня відповідальності та конкретних видів покарань, а також постійної суспільної пропаганди для вироблення нетерпимого ставлення до корупції усіх суб’єктів даних правовідносин, тощо.

Визначаються напрямки вдосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних з корупцією правопорушень в Україні, а саме наступні: 1) узгодження та уточнення норм КУпАП щодо адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень з метою підвищення їх ефективності; 2) розширення кола суб’єктів і деталізації об’єктів адміністративної відповідальності (порушення норм ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» та ін.) задля уникнення неоднозначного правозастосування та ухилення від відповідальності, у т.ч. народними депутатами; 3) встановлення адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень для юридичних осіб, та інші.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, адміністративно-правове регулювання, корупційне правопорушення, пов’язане з корупцією правопорушення, обмеження, заборони, вимоги, конфлікт інтересів, запобігання корупції, адміністративна відповідальність, світовий досвід.

SUMMARY

Vasylenko O. Yu. Administrative and legal grounds for preventing corruption and corruption-related offence. – Qualifying scientific paper as a manuscript.

The dissertation for a Doctor of Philosophy degree in specialty 081 Law (08 – Law). – State University "Uzhhorod National University", Ministry of Education and Science of Ukraine, Uzhhorod, 2023.

The thesis is devoted to a comprehensive study of the administrative and legal foundations of the prevention of corruption and corruption-related offenses, their current condition, and opportunities for improvement, taking into account the practice of legal application and foreign experience. In this regard, the historical and legal genesis of the corruption and corruption-related offenses prevention in Ukraine is characterized, and its periodization is specified: 1) 1991-1994; 2) 1995-2008; 3) 2009-2013; 4) 2014-2015; 5) from 2016 till nowadays. The current state of scientific development of the issue of preventing corruption and corruption-related offenses in the administrative law of Ukraine is clarified. It is substantiated that despite the considerable scientific work on the researched issues, the administrative and legal principles of preventing corruption and corruption-related offenses objectively need further analysis and enhancement.

Concepts are clarified and key essential characteristics are distinguished, according to which corruption offenses and corruption-related offenses are directly distinguished, namely: 1) presence / absence of corruption features in the committed act (in the case of a corruption offense, signs of corruption occur whilst an offense related to corruption does not contain signs of corruption, but violates the requirements, prohibitions, and restrictions established by the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption"); 2) belonging of the person who committed the act to the list of agents to which the Law of Ukraine "On the Prevention of Corruption" applies (regarding specific restrictions / requirements / prohibitions, individual items of the list are taken into account according to this Law), and others.

The main types of corruption and corruption-related offenses are defined, namely: 1) violation of restrictions on the powers of authorities use or one's position and restrictions after the termination of activities related to the performance of functions of the state, local self-government; 2) violation of restrictions and requirements regarding the receipt of illegal benefits or gifts and their handling; 3) violation of restrictions on compatibility and combination with other types of activities and joint work of close persons, and others.

The significance of preventing corruption and corruption-related offenses in the narrow and broad sense is formulated. The grounds of international legal regulation and national legislation on the prevention of corruption and corruption-related offenses is clarified. It is justified that the current state of national legislation on the prevention of corruption and corruption-related offenses is marked by the following features: 1) the declarative nature of the provisions of anti-corruption legislation and the low level of their actual implementation and compliance; 2) insufficient implementation of the preventive role by the legislation system on the prevention of corruption and corruption-related offenses; 3) precipitate and inconsistent adoption of new legal acts regulating the activities of anti-corruption bodies, which change rapidly, etc.

Benefits and drawbacks in the administrative and legal regulation of restrictions on the powers of authorities use or one's position are revealed, namely the following: 1) it is doubtful that the persons specified in clause 4 part 1 of Article 3 of the Law of Ukraine "On the Prevention of Corruption" are subject to restrictions on the use of powers of authorities or their rank, because they are only "candidates" for occupying a position, that is, they have not yet acquired official powers, respectively, for these positions; 2) the concepts of official powers and ranks, etc., are not officially interpreted by the administrative and legal norms regulating these restrictions.

It is justified that the administrative and legal regulation of restrictions after the termination of activities related to the performance of the functions of the state and local self-government is of great significance as one of the means of preventing

corruption and corruption-related offenses, minimizing the risks of a conflict of interests after the termination of activities connected with the performance of the functions of the state, local self-government and transition to another job, ensuring the prevention of cases of improperly creating favorable conditions for an institution, organization or enterprise where it is planned to be employed after the termination of such activity, etc. The disadvantages of the modern administrative and legal regulation of restrictions after the termination of activities related to the performance of the functions of the state and local self-government are identified.

As a result of the study of the administrative and legal regulation of restrictions on the receipt of unlawful benefits or gifts and their treatment, certain issues have been emphasized within this sphere: 1) the provisions of Part 1 of Art. 23 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", the effect of which currently applies only to the persons indicated in clauses 1-2 of part 1 of Article 3 of the Law and does not apply to clauses 3-4 (persons who permanently or temporarily hold positions related to the performance of organizational-administrative or administrative-economic duties, candidates for People's Deputies of Ukraine, candidates for the post of President of Ukraine, etc.); 2) the issue of numerous cases of recognition of the insignificance of offenses related to the violation of the restriction on receiving gifts, which determines the improvement of the administrative and legal regulation of this area, etc., is urgent.

The peculiarities of the administrative and legal regulation of restrictions on compatibility and combination with other types of activities are generalized, which are the following: 1) relate to the persons specified in clause 1, part 1, Article 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" (regardless of whether are they on vacation or not, etc.); 2) consists in the prohibition to engage in other paid or entrepreneurial activities (in case of receiving an income) (exceptions are teaching, scientific and creative activities, medical practice, instructor and referee practice in sports) and to be a member of the board, other executive or control bodies, supervisory the board of an enterprise or organization that aims to make a profit; 3)

is not an offense related to corruption, late receipt of remuneration / payment for "other activity" that was completed before entering the public service, etc.

A clarification of the concept of administrative and legal regulation of restrictions on the joint work of relatives is offered. It is ascertained that the norms of administrative law, which establish restrictions on the joint work of close people, the procedure for its application and the procedure for bringing to responsibility in case of its violation (in particular, the terms of bringing to administrative responsibility, the amount of fines, etc.), need to be revised and enhanced.

The foreign experience of preventing corruption and corruption-related offenses is summarized, and the possibilities of its use in Ukraine are highlighted, namely: 1) legislative establishment of the "presumption of corruption" (Singapore, Hong Kong); 2) strict financial control over the sources of income of anti-corruption restrictions and prohibitions subjects (Sweden, Belgium) with confiscation of the property of persons who cannot substantiate the legality of its source of origin (Germany), including inheritance (Romania), and imprisonment (Hong Kong); 3) tying the basis for setting the amount of the fine not to the subsistence minimum or the minimum income of citizens, but to the amount of the bribe (USA), etc.

The main problems of administrative and legal regulation of prevention of corruption and corruption-related offenses in Ukraine are identified and ways to solve them are proposed: 1) to systematize and harmonize the norms of anti-corruption legislation with a view to its explicit interpretation and elimination of opportunities for deviation of its implementation; 2) to increase the level of actual implementation and strict observance of anti-corruption norms by strengthening control, strengthen the level of responsibility and specific types of punishments, as well as constant public propaganda to develop an intolerant attitude towards corruption of all subjects of these legal relations, etc.

The paths for improving the principles of administrative responsibility for committing corruption-related offenses in Ukraine are determined, namely the following: 1) coordination and clarification of the Code of Ukraine on Administrative Offenses norms regarding administrative responsibility for

committing corruption-related offenses in order to increase their effectiveness; 2) expansion of the range of subjects and specification of objects of administrative responsibility (violation of the provisions of Article 26 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", etc.) in order to avoid ambiguous enforcement and deviation of responsibility, including People's Deputies; 3) establishment of administrative responsibility for committing corruption-related offenses for legal entities, and others.

Keywords: administrative and legal grounds, administrative and legal regulation, corruption offence, corruption-related offence, restrictions, prohibitions, requirements, conflict of interests, prevention of corruption, administrative responsibility, global experience.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Василенко О. Ю. Деякі зауваги щодо розуміння корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 166-172.

2. Василенко О. Ю. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 409-411.

3. Василенко О. Ю. Європейський досвід щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2023. № 1 (79). С. 90-94.

4. Василенко О. Ю. Удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні. *Правові новели.* 2023. № 19. С. 57-63.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Василенко О. Ю. Історико-правова ґенеза запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, Україна, 9–10 квітня 2021 року. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 70-77.

2. Василенко О. Ю. Проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України: сучасні наукові підходи. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21–22 травня 2021 року. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 94-98.

ЗМІСТ

ВСТУП _____ **15**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ _____ **27**

1.1. Історико-правовий генезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні _____ 27

1.2. Сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України _____ 43

1.3. Поняття та види корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень та значення їх запобігання_____ 52

1.4 Стан міжнародно-правового регулювання та національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням _____ 66

Висновки до розділу 1 _____ 79

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ОКРЕМИМ ВИДАМ КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ _____ **84**

2.1. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування _____ 84

2.2. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними _____ 97

2.3. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб та його складові елементи _____ 108

Висновки до розділу 2 _____ 123

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ 127

3.1. Зарубіжний досвід запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та можливості його використання в Україні _____ 127

3.2. Проблеми адміністративно-правового регулювання в Україні запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та шляхи їх усунення _____ 143

3.3. Удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні_____ 158

Висновки до розділу 3 _____ 174

ВИСНОВКИ _____ 180

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ _____ 189

ДОДАТКИ _____ 230

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Корупція є глобальною проблемою сьогодення, проте завдяки ефективній антикорупційній політиці в різних країнах її рівень суттєво відрізняється. Україна за Індексом сприйняття корупції *Transparency International* у 2022 році посіла 116 місце зі 180 країн світу (на рівні з Алжиром, Анголою, Сальвадором, Монголією, Філіппінами та Замбією), хоча в 2021 році посідала 122 місце, а в 2020 році – 117 місце. Також тенденція до зменшення кількості адміністративних корупційних правопорушень в Україні спостерігається й у звітах про стан протидії корупції за 2020–2022 роки: кількість протоколів про корупційні правопорушення, направлених до суду у звітному періоді (без повторно направлених) в 2022 році склала 6757 протоколів, у 2021 – 14152, а в 2020 – 11994; кількість протоколів, за якими судом було прийнято рішення у 2022 році – 6013 протоколи, у 2021 – 13330, у 2020 – 10853; як наслідок було накладено штраф у 2022 році за 3875 протоколами, у 2021 – 10093, в 2020 –7150; у 2022 році було закрито 2138 адміністративних справ, в 2021 – 3237, а в 2020 – 3703. Таким чином, в Україні, попри триваючу повномасштабну війну, спостерігається поступовий прогрес в формуванні та дії режиму запобігання корупції. При цьому значним чином забезпечувальний і превентивний потенціал дії цього режиму знижується з огляду на те, що частина правил, заборон і обмежень антикорупційного характеру по сьогодні не забезпечуються в належній мірі заходами адміністративної відповідальності. На потребі вирішення цієї проблеми наголошено також і в Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки, якою передбачається комплекс напрямів удосконалення режиму запобігання корупційним і пов’язаним з корупцією правопорушенням.

Потреба у встановленні актуальних адміністративно-правових засад запобігання корупційним і пов’язаним з корупцією правопорушенням, а також удосконалення цих засад додатково аргументується наступними обставинами.

По-перше, триваючою війною в Україні, в умовах якої спротив збройній агресії потребує ефективного функціонування системи публічного адміністрування. У значній мірі цьому зашкоджують недоброчесні діяння публічних службовців, які вчиняють корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, адже в такому разі: виникають ризики юридичної визначеності, стабільності виконання державою її функцій; знижується авторитет органів публічної служби, а також довіра населення до держави. По-друге, потреба в дослідженні відповідних засад і пошуку шляхів їх вдосконалення аргументована прискоренням процесу євроінтеграції України. Хоча за останні роки в державі спостерігається зниження рівня толерантності до корупції, а також політична воля до удосконалення режиму запобігання корупції, слід мати на увазі, що в Україні (у порівнянні з державами-членами Європейського Союзу) все ще залишається критично високий рівень корупції. Ця проблема потребує вирішення насамперед шляхом удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. По-третє, на потребі вдосконалення засад запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні вказує також і орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу – Група держав проти корупції (*GRECO*). В останніх звітах *GRECO* вказує на конкретні способи посилення дії режиму запобігання корупції в Україні, які нашою державою виконувались вибірково (з 31 рекомендації в Оціночному звіті у рамках четвертого раунду оцінювання, було виконано задовільно або в задовільний спосіб лише 5 з 31 рекомендації, 15 – частково, а 11 – взагалі не виконано).

Викладене засвідчує, що дослідження адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушень є актуальним та своєчасним завданням.

Проблема запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням не є новою в юридичній науці. Науковий доробок з цього питання складають праці таких вчених, як В.Б. Авер'янов, С.М. Алфьоров,

О.М. Бандурка, О.А. Банчук, Ю.П. Битяк, К.Л. Бугайчук, О.Ю. Бусол, Є.В. Вандін, В.М. Гаращук, О.О. Гейц, З.С. Гладун, О.О. Дудоров, Д.Г. Заброда, В.А. Завгородній, Д.І. Йосифович, Т.Є. Кагановська, Л.Є. Кисіль, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, М.В. Косюта, А.В. Линник, В.М. Мартиненко, М.І. Мельник, О.П. Мусієнко, Є.В. Невмержицький, О.М. Олешко, Н.М. Оніщенко, С.В. Рівчаченко, С.С. Рогульський, Б.В. Романюк, О.В. Ткаченко, В.М. Трепак, Р.М. Тучак, Т.В. Хабарова, М.І. Хавронюк, С.О. Шатрава, І.І. Яцків та інші. Проте, оскільки рівень корупції в Україні є високим, корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення є чисельними, проблеми з їх запобігання не вирішені, подальші дослідження цієї проблематики залишаються і досі актуальними. Комплексні дослідження адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням практично відсутні, а їх вдосконалення має принципове значення в процесі реформування системи антикорупційних органів України та формування антикорупційної політики держави з урахуванням законодавчих змін. Фрагментарно висвітлені адміністративно-правове регулювання обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними, щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб. Нагальним є узагальнення зарубіжного досвіду запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та виокремлення можливостей його використання в Україні, визначення шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання та засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження спрямований на реалізацію положень Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, затвердженої Законом України

від 20 червня 2022 року № 2322-IX, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є комплексне дослідження адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, їх сучасного стану та можливостей вдосконалення з урахуванням практики правозастосування та зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої мети дисертації необхідно вирішити наступні *завдання*:

– охарактеризувати історико-правовий генезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні та уточнити його періодизацію;

– з'ясувати сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України;

– визначити поняття та види корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень та значення їх запобігання;

– обґрунтувати стан міжнародно-правового регулювання та національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням;

– охарактеризувати адміністративно-правове регулювання обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування;

– з'ясувати адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними;

– висвітлити адміністративно-правове регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб та його складові елементи;

– узагальнити зарубіжний досвід запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням та виокремити можливості його використання в Україні;

– визначити проблеми адміністративно-правового регулювання в Україні запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням та шляхи їх усунення;

– сформулювати напрямки удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних з корупцією правопорушень в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним і пов’язаним з корупцією правопорушенням.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади запобігання корупційним і пов’язаним з корупцією правопорушенням.

Методи дослідження. Для досягнення мети дисертаційної роботи, об’єктивності та наукової обґрунтованості її результатів було застосовано системний підхід та використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. За допомогою загальних методів (абстрагування, синтез, аналіз, узагальнення, спостереження, порівняння та інші) було з’ясовано сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України, визначено поняття та види корупційних та пов’язаних з корупцією правопорушень та сформульовано значення їх запобігання (підрозділи 1.2, 1.3). Діалектичний та історико-правовий методи були використані під час характеристики історико-правового генезису запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні (підрозділ 1.1). Структурний аналіз мав місце під час з’ясування видів корупційних та пов’язаних з корупцією правопорушень та значення їх запобігання (підрозділ 1.3). Методи тлумачення норм права, документального аналізу та юридичний метод дали можливість обґрунтувати стан міжнародно-

правового регулювання та національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, визначити особливості й недоліки адміністративно-правового регулювання запобігання окремим видам корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, виявити проблеми інституту адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні (підрозділи 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2, 3.3). Метод порівняльного аналізу застосовувався під час аналізу зарубіжного досвіду запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням (підрозділ 3.1). За допомогою аналітичного методу було визначено можливості використання в Україні зарубіжного досвіду запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та інституту адміністративної відповідальності за їх вчинення (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані та узагальнення діяльності НАЗК, Transparency International, GRECO; результати вивчення та аналізу справ про адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією; експертні висновки, аналітичні матеріали, політико-правова публіцистика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дана дисертаційна робота є одним із перших у науці адміністративного права комплексним дослідженням, яке присвячене визначенню адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, їх сучасного стану та можливостей вдосконалення з урахуванням практики правозастосування та зарубіжного досвіду. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень, висновків, рекомендацій і пропозицій, а саме:

уперше:

– виділено ключові сутнісні характеристики, за якими

розмежовуються безпосередньо корупційні правопорушення та пов'язані з корупцією правопорушення, а саме: 1) наявність / відсутність ознак корупції у вчиненому діянні; 2) належність особи, що вчинила діяння, до переліку суб'єктів, на яких розповсюджується дія Закону України «Про запобігання корупції»; 3) відмінності у видах відповідальності за вчинене діяння, тощо;

– визначено поняття адміністративно-правового регулювання обмеження щодо спільної роботи близьких осіб як системи правового закріплення, організаційного упорядкування та адміністративного управління правовідносинами, що виникають між суб'єктами, на яких розповсюджується дія ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції», та антикорупційними державними органами, і яка функціонує з метою запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, одним із яких є саме порушення обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, їх своєчасного виявлення та притягнення до відповідальності;

– систематизовані основні стратегічні проблеми адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні за наступними блоками: 1) проблеми національного антикорупційного законодавства (колізійне та недосконале, з відсутнім офіційним трактуванням важливих понять у цій сфері, тощо); 2) проблеми інституту юридичної відповідальності (системні недоліки встановлення, поєднання та узгодження кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності, та ін.); 3) проблеми судової практики (застосування різних підходів при прийнятті кардинально протилежних рішень з одних і тих самих питань); 4) інституційні проблеми (недоліки в діяльності системи спеціальних антикорупційних державних органів, тощо); 5) кадрові проблеми; 6) матеріально-технічні та інформаційні проблеми; 7) проблеми правової культури та менталітету в суспільстві;

удосконалено:

– періодизацію історико-правового генезису запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні, що, на

відміну від існуючих, включає наступні етапи: 1) 1991-1994 рр. – відсутність спеціального законодавства із запобігання корупції та антикорупційних органів в Україні; 2) 1995-2008 рр. – формування початкових адміністративно-правових засад для боротьби з корупцією, прийняття першого Закону України «Про боротьбу з корупцією» (1995 р.), що передбачав адміністративну відповідальність за корупційні діяння, і послідуюче встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини із прийняттям Кримінального кодексу України 2001 р.; 3) 2009-2013 рр. – розвиток адміністративно-правових засад запобігання та протидії корупції, прийняття другого Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2009 р.) та третього Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2011 р.), якими було розширено обмеження та перелік корупційних правопорушень, визначено поняття конфлікту інтересів, та інші етапи;

– теоретико-правовий підхід до визначення значення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, що сформульовано у вузькому та широкому розумінні;

– класифікацію основних видів корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень, які об'єднано в наступні групи: 1) порушення обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування; 2) порушення обмежень та вимог щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними; 3) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб; 4) порушення вимог фінансового контролю; 5) порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 6) невжиття заходів щодо протидії корупції;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування рис, що характеризують сучасний стан національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, а саме: 1) значна кількість нормативно-

правових актів антикорупційного спрямування; 2) декларативний характер положень антикорупційного законодавства та низький рівень їх фактичного впровадження і додержання; 3) недостатнє виконання системою законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням своєї превентивної ролі; 4) поспішне й неузгоджене прийняття нових нормативно-правових актів, що регулюють діяльність антикорупційних органів, що досить часто змінюються; 5) відсутність своєчасно оновленої антикорупційної стратегії держави;

– узагальнення та систематизація недоліків та прогалин в адміністративно-правовому регулюванні обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними, обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб;

– можливості використання в Україні зарубіжного досвіду запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням, а саме: 1) законодавче встановлення «презумпції корумпованості» (Сінгапур, Гонконг); 2) жорсткий фінансовий контроль за джерелами доходів суб'єктів антикорупційних обмежень і заборон (Швеція, Бельгія) із конфіскацією майна осіб, які не можуть обґрунтувати правомірність джерела його походження (Німеччина), у тому числі й спадку (Румунія), і ув'язнення (Гонконг); 3) прив'язка бази встановлення розміру штрафу не до прожиткового мінімуму чи мінімуму доходів громадян, а до розміру хабара (США); 4) надання державним службовцям суттєвих матеріально-фінансових і соціальних гарантій на ряду з посиленням вимог щодо рівня їх професіоналізму, етики та доброчесності (Фінляндія, Данія, Сінгапур, Японія); 5) нейтралітет державних службовців по відношенню до приватного бізнесу як під час служби, так і після звільнення (Японія), та інші;

– шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання

запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні, що передбачають: 1) систематизацію та узгодження норм антикорупційного законодавства на предмет його однозначного трактування й ліквідації можливостей для ухилення від його виконання; 2) підвищення рівня фактичного виконання та неухильного додержання антикорупційних норм шляхом посилення контролю, підвищення рівня відповідальності та конкретних видів покарань, а також постійної суспільної пропаганди для вироблення нетерпимого ставлення до корупції усіх суб’єктів даних правовідносин; 3) узгодження та уніфікацію судової практики розгляду справ про правопорушення, пов’язані з корупцією, тощо;

– напрямки вдосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних з корупцією правопорушень в Україні, а саме наступні: 1) узгодження та уточнення норм КУпАП щодо адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень з метою підвищення їх ефективності; 2) розширення кола суб’єктів і деталізації об’єктів адміністративної відповідальності (порушення норм ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» та ін.) задля уникнення неоднозначного правозастосування та ухилення від відповідальності, у т.ч. народними депутатами; 3) встановлення адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень для юридичних осіб; 4) перегляд строків накладення адміністративних стягнень для правопорушень, пов’язаних з корупцією, строків давності з урахуванням триваючих правопорушень, пов’язаних з корупцією; 5) посилення санкцій за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень, у тому числі для народних депутатів, які були б адекватними в порівнянні з обсягом одержаних «корупційних» доходів і відповідно виконували стримуючу роль, та інші.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані в результаті дослідження висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані:

– у правотворчій діяльності – для вдосконалення адміністративного,

адміністративно-процесуального та антикорупційного законодавства України з питань запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням;

– у правозастосуванні – у практиці запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням і вдосконаленні засад адміністративної відповідальності та судового розгляду адміністративних справ про правопорушення, пов'язані з корупцією;

– у науково-дослідній діяльності – у процесі подальших наукових розробок і досліджень теоретико-правових проблем із запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням;

– у навчальній роботі – під час проведення лекційних, семінарських і практичних занять, тренінгів, написання монографій, посібників, підручників, підготовки методичних рекомендацій із досліджуваної проблематики.

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно з використанням останніх досягнень теорії права, адміністративного права. Усі сформульовані в дисертації положення і висновки отримані дисертантом особисто та належать автору. Усі наукові публікації є одноосібними.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження були представлені у доповідях науково-практичних конференцій та інших наукових заходів, зокрема на:

1. Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті», м. Одеса, Україна, 9–10 квітня 2021 року.

2. Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку», м. Запоріжжя, 21–22 травня 2021 року.

Структура та обсяг дисертації. Структура цього дослідження визначена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох

розділів, десяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дослідження – 231 сторінка.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

1.1. Історико-правовий генезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні

Корупція по сьогодні залишається серйозною проблемою для багатьох країн світу (тобто, й для економічно розвинених держав світу) [312, с. 2; 324, с. 7], адже «корупція існує там, де існує держава, а отже є її невід'ємною частиною» [295, с. 69]. При цьому корупція є особливим явищем, яке піддає серйозній небезпеці саме існування суспільства та держави [165, с. 153; 182, с. 27; 322, с. 1], а тому: 1) сьогоднішнє все більш чутливе до корупції суспільство вимагає від держави дедалі більш рішуче вирішувати проблему запобігання корупції [313, с. 34]; 2) будь-яка сучасна держава, котра є правовою та демократичною, зобов'язана функціонувати у парадигмі запобігання корупції, а також намагається сформувати та реалізувати дієву антикорупційну політику, спрямовану насамперед на формування умов нульової толерантності до корупції. Не є виключенням також і Україна, історія вирішення проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в якій бере початок вже з проголошення незалежності та триває по сьогоднішній день.

З моменту проголошення незалежності й по сьогодні в Україні повсякчас спостерігались спроби реформування національного антикорупційного законодавства та системи антикорупційних органів. Разом із тим, один антикорупційний закон змінювався на інший, не приносячи при цьому бажаних результатів у вигляді суттєвого зниження рівня корупції, проте вносячи свої корективи в історико-правовий ґенезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні. Отже, на шляху

вдосконалення адміністративно-правових засад запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні актуальним є вивчення історико-правового ґенезису запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням задля уникнення можливих помилок і підвищення ефективності здійснюваних заходів. Аналогічної позиції дотримуються також й інші вчені, котрі зазначають, що для створення дієвої правової бази необхідно враховувати багато чинників, одним із яких є історичне минуле, в тому числі нормативно-правові акти, які втратили чинність [181, с. 22].

Додатково потреба в уточненні наукової думки стосовно історико-правового ґенезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні може бути аргументована й тим фактом, що по сьогодні серед науковців (зокрема, вчених-юристів [див., напр.: 2; 22; 24; 38; 132; 169; 276; 296] й учених-економістів [див., напр.: 40; 100]) немає єдності в питанні окреслення періодизації ґенези запобігання зазначеним правопорушенням. Таким чином, вбачається потреба у: по-перше, з'ясуванні основних підходів учених до окреслення ключових етапів зародження та еволюції запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні; по-друге, окресленні узагальненої історико-правової «картини» ґенезису та подальшого розвитку зазначених процесів у нашій державі.

Вирішуючи поставленні завдання зазначимо, що українська вчена А.О. Кладченко, аналізуючи закономірності зародження та розвитку національного антикорупційного законодавства, доходе висновку, що такий історико-правовий процес пройшов три етапи. Перший етап юрист-адміністративіст називає «доконституційним» і пов'язує його із подіями, які мали місце в Україні з 1991 по 1996 роки. Другий етап – «конституційний» (1996–2004 роки), а третій – «реформаційний» етап, що пов'язується із еволюцією антикорупційного законодавства України, розпочатої з 2005 року [107]. Критично осмислюючи такий підхід, доходимо висновку, що

з ним не можна погодитись в повній мірі з декількох причин. По-перше, прив'язка в періодизації до моменту прийняття Конституції України [118] не віддзеркалює саме специфіку становлення та розвитку антикорупційного законодавства, досліджуваного автором. На цю ж обставину звертає увагу В.В. Гладкий констатуючи, що в Основному Законі відсутні конкретні вказівки конституцієдавця на існування антикорупційного правового режиму, що закономірно, адже «конституція – це документ, котрий не складається із комплексу явних інструктивних регуляторів суспільного життя, а вміщує лише загальні параметри побудови та функціонування держави, юридичного статусу людини і громадянина в тій мірі, порядку та у спосіб» [52, с. 10]. Разом із тим, юрист-адміністративіст вказує на те, що нормотворчий процес в правовій і демократичній державі не може бути не антикорупційним за своїм характером в силу вимог Конституції [118], як суспільного договору, що містить фундаментальні засади побудови та розвитку держави у доброчесній, справедливій та ефективній взаємодії суб'єктів владних повноважень і громадянина [52, с. 11]. По-друге, не в повній мірі зрозумілим є те, чому саме А.О. Кладченко називає другий етап «конституційним», адже з цього терміну може випливати те, що попередній етап розвитку антикорупційного законодавства (також і наступний після «конституційного») був неконституційним (отже, суперечив самій ідеї панування права). Тобто, запропонований підхід до періодизації зародження та розвитку антикорупційного законодавства характеризується недоліками формального та змістовного характеру.

У свою чергу провідний юрист-адміністративіст С.О. Шатрава, розглядаючи етапи становлення нормативного закріплення у вітчизняному законодавстві категорії «корупція», виокремлює чотири відповідних етапи. Перший етап – «пострадянський» (1990–1995 роки), який характеризується несформованістю законодавства України про запобігання корупції, характеризується відсутністю нормативного закріплення самого поняття «корупція», а також відсутністю стратегічного бачення запобігання

(подолання) зазначеного явища. Другий етап (1995–2011 роки) пов'язується із прийняттям у 1995 році Закону України «Про боротьбу з корупцією» [193], у якому було вперше визначено поняття корупції на законодавчому рівні, види правопорушень та покарання. Третій етап (2011–2014 роки) пов'язується вченим із подіями, спрямованими на необхідність формування антикорупційної політики держави, що знайшло своє відображення в прийнятті Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [204]. Четвертий етап (з 2014 року по сьогодні), що розпочався з концептуально-стратегічного переосмислення антикорупційної діяльності, пов'язується з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» [201] та подальшим становленням антикорупційної інфраструктури України [280, с. 85-86]. Аналізуючи цей підхід, можемо відзначити його комплексність, а також те, що він не позбавлений певних недоліків. Зокрема, дискусійними є часові рамки етапів розвитку антикорупційного законодавства (приміром, сумнівним є період другого етапу з 1995 року до 2011 рік, хоча суттєві зміни в антикорупційному законодавстві були й 2009 році).

У свою чергу, О.Л. Горган пропонує наступну періодизацію боротьби з корупцією в Україні: 1) 1991 року – перша половина 1994 року; 2) друге півріччя 1994 року по 1995 рік – «лобова атака» на корупцію; 3) 1995–2000 роки – координація зусиль проти корупції; 4) 2001–2005 року – псевдопротидія корупції; 5) 2005–2010 року – значна активізація боротьби з корупцією; 6) 2010–2014 року – масове поширення корупції та імітація антикорупційних реформ; 7) з лютого 2014 року [60]. Наведена періодизація зародження та розвитку антикорупційного законодавства характеризується множиною недоліків, серед яких: 1) надмірний суб'єктивізм у виокремленні історичних етапів (прикладом цьому «лобова атака» на корупцію, псевдопротидія корупції та ін.); 2) надмірний суб'єктивізм обтяжується не аргументованістю виокремлення відповідних історичних етапів (можемо припускати ігнорування автором принципу політичної нейтральної, принципу ідеологічної незаангажованості в проведенні наукової розвідки); 3) з плином

часу дана класифікація не є адекватною до вимог сьогодення, коли з 2014 року вже відбулися суттєві зміни в сфері запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушень.

Схожим чином виокремлює основні етапи розвитку антикорупційного законодавства в України також й С.А. Задорожний, при цьому аргументуючи свою позицію щодо виокремлення відповідних історичних періодів. На думку вченого, перший етап є «початково-перехідним» (1991-1995 роки), адже охоплює період часу до прийняття першого Закону України «Про боротьбу з корупцією» [193] та пов'язується із трансформаційними перетвореннями антикорупційного мислення, що позначилось на процесі створення антикорупційних норм на тлі застарілої нормативно-правової бази радянської України. Другий етап (1995-2006 роки) – «накопичувально-адаптаційний», що пов'язається із ратифікацією ключових міжнародно-правових актів проти корупції. Третій етап (з 2006 року до початку 2014 року) – «імітаційний», що пов'язується із глибинними соціально-політичними потрясіннями і революційними подіями першого Майдану, які спонукали державу (під впливом громадянського суспільство, що почало активно формуватися) створювати і забезпечувати дію механізму запобігання корупції, хоча й відповідні дії держави мали обриси імітації. Четвертий етап (з 2014 року по першу половину 2016 року) – «пост-майданний», що охоплює період часу, коли на хвилі перемоги Революції Гідності проблематика боротьби з корупцією вийшла на передній план, активно почали прийматися антикорупційні нормативно-правові акти. П'ятий етап (з середини 2016 року по сьогодні) пов'язується із сьогоденням, коли було фактично прийнято всі нормотворчі рекомендації Ради Європи, створено спеціалізовані антикорупційні органи, запроваджено електронне декларування – загалом, створено повноцінну систему антикорупційного державного регулювання [85, с. 88-91]. Розділяємо думку автора щодо основних моментів періодизації, проте не можемо погодитися стосовно того, що створено повноцінну систему антикорупційного державного регулювання. Адже між антикорупційними

органами і досі не налагоджено ефективної взаємодії, стан корупції залишається невтішним, що є проблемою, яку намагається вирішити держава на фоні дії постковідної економіки та повномасштабної Російсько-Української війни.

На відміну від попередніх авторів, Р.Ю. Половинкіна пропонує виділяти такі етапи, як: 1) «загальний» чи інакше – «пострадянський» етап (1991–1995 роки); 2) «спеціальний» етап (1995–2006 роки); 3) етап імплементації норм міжнародного права (2006–2014 роки); 4) «сучасний» або ж інакше – інституційний» етап (з 2014 року по даний час) [181, с. 23]. Вчена цілком логічним чином виокремлює історичні періоди, враховуючи характеристики правового регулювання запобігання корупції, а також інституційне забезпечення відповідного процесу. При цьому слід зазначити, що «сучасний» етап, який дійсно розпочався з 2014 року, характеризується поділом на різні періоди, які пов'язуються із прийняттям довгострокових концептуально-стратегічних актів запобігання корупції в Україні.

Зважаючи на викладене, приймаючи переваги і недоліки пропонованих вченими підходів до періодизації зародження та розвитку антикорупційного законодавства, доцільно детальніше зупинитися на наступних ключових історичних подіях, які в Україні стосувались становлення режиму запобігання корупції, задля визначення основних етапів історико-правового ґенезису запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні.

1. Етап формування умов зародження режиму запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні (1991–1994 роки). Спершу слід зазначити, що проголошення Україною незалежності, а також набуття характеристик держави має безпосередній антикорупційний характер, адже «обов'язковість таких характеристик України як суверенність та незалежність автоматично є також забороною реалізації корупційної практики, що обумовлює панування корупції у держави» [50, с. 46], що суперечить самій ідеї існування держави, як незалежного, суверенного

утворення, що забезпечує правопорядок, а так само – гармонійне співжиття у суспільстві [322, с. 1]. При цьому самого факту декларування незалежності, суверенності держави, звісно, є недостатньо для формування режиму запобігання корупції, а тому для цього потребується й нормативно-правове та інституційне забезпечення відповідного правового режиму. Попри це, протягом виокремленого історико-правового етапу базовими документами, що регулювали запобігання та протидію корупції, були радянські Кодекс про адміністративні правопорушення та кодифікований законодавчий акт про кримінальну відповідальність. Суттєве значення в цьому контексті мав також і Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» 1993 року [216] (діє зі змінами по сьогодні). Також не слід ігнорувати й той факт, що суттєве антикоурпційне значення стала поява спеціального законодавчого акту про державну службу (при цьому вчена К.Є. Цабека взагалі вважає, що прийняття відповдіного законодавчого акту в 1993 році загалом є «початком становлення антикорупційного законодавства у новітній історії України» [271, с. 16]).

Примітним також є й те, що процес запобігання корупції на той час мав фрагментарне інституційне забезпечення. Зокрема, в грудні 1992 року було створено Тимчасову депутатську комісію Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю, корупцією і хабарництвом [222], яку вже в червні 1993 року замінила постійна Комісія ВРУ з питань боротьби з корупцією і організованою злочинністю [217]. Також вже на цьому етапі в Україні було розпочато процес створення та опрацювання законопроєкту «Про боротьбу з корупцією», що в підсумку був прийнятий вже у 1995 році.

2. Етап зародження режиму запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні (1995–2008 роки). Ще на етапі пострадянського розвитку України, який завершився у 2004 році, коли Український народ рішуче обрав євроінтеграційний вектор цивілізаційного, політичного та культурного розвитку держави, в Україні почав формуватися режим запобігання корупції (зокрема, й пов’язаним з корупцією

правопорушенням). Вказане нами безпосереднім чином пов'язується із прийняттям першого в України спеціального антикорупційного законодавчого акту, а саме Закону України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року [193], що діяв до 01 січня 2011 року. Важливість цього Закону, попри його недосконаліть, важко недооцінити, приймаючи до уваги вимоги принципу юридичної визначеності, що є фундаментом правопорядку та особливою умовою недопущення корупції. У цьому документі законодавцем було закріплено, передусім, поняття корупції в якості діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямованої на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ (послуг, пільг або ж інших переваг). Також слід відзначити й те, що в ч. 2 ст. 1 цього Закону було визначено зміст корупційних діянь, а саме: по-перше, «незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості» [193]; по-друге, «одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством» [193]. Крім того, в ст. 2 Закону України «Про боротьбу з корупцією» [193] встановлено, що за корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією, несе відповідальність певне коло осіб, уповноважених на виконання функцій держави. Цим колом суб'єктів було охоплено: «державних службовців; Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів, міністрів; народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад; посадових осіб місцевого самоврядування; військових посадових осіб Збройних Сил України та інших військових формувань (крім військовослужбовців строкової служби)» [193].

Слід звернути увагу й на те, що в Законі України «Про боротьбу з корупцією» [193] окреслювалась й антикорупційна інфраструктура, котра узгоджувалась із колом суб'єктів корупції. Саме тому в ч. 1 ст. 4 зазначеного акту вказувалось на те, що суб'єктами владних повноважень, відповідальних за ведення «боротьби» з корупцією є: підрозділи Міністерства внутрішніх справ України; підрозділи податкової міліції (з 1998 року); підрозділи Служби безпеки України; підрозділи органів прокуратури України; підрозділи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; «інші органи та підрозділи, що створюються для боротьби з корупцією згідно з чинним законодавством» [193].

Розділ ІІ вищезгаданого Закону присвячувався питанню попередження корупції. Так у ст. 5 містились спеціальні обмеження щодо державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямовані на попередження корупції. Закономірним чином в розглядуваному законодавчому акті також містився окремий Розділ ІІІ «Відповідальність за корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією» [193], яким зокрема передбачалася адміністративна відповідальність, якої, звісно, було недостатньо для належного функціонування антикорупційного режиму в державі. Спромігся вирішити означену проблему законодавець шляхом прийняття в 2001 році нового Кримінального кодексу України [126], котрий встановлював кримінальну відповідальність за злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Таким чином, погодимось із тим, що вже нечинний Закон України «Про боротьбу з корупцією» [193] «заклав основу для створення нормативної бази для подальшого правового регулювання боротьби з корупцією» [95, с. 477], а отже обумовив виникнення режиму запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні. Посилило цю тенденцію те, що в 2006 році національний парламент ратифікував низку ключових конвенцій (протоколів до них) проти корупції, «погодившись з обов'язковістю для нашої держави загальновизнаних у цивілізованому світі антикорупційних

стандартів» [9, с. 115]. Разом із тим, слід констатувати, що «приєднання до вищезазначених угод завершився лише в 2010 році, оскільки чинні на той час норми не відповідали стандартам та потребували змін» [181, с. 24].

3. Етап амбівалентного розвитку режиму запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні (2009–2013 роки). Початок цього етапу пов'язується із тим, що в 2009 році було прийнято новий спеціальний антикорупційний закон – Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», який втратив чинність 05 січня 2011 року [205]. Так, даний варіант закону містив ст. 1, присвячену визначенню ключових термінів, серед яких з'явилися такі, як «близькі особи», «конфлікт інтересів», «корупційне правопорушення», «корупція», «неправомірна вигода». Під корупцією законодавець вже розумів «використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей» [205]. У свою чергу, корупційне правопорушення у світлі цього Закону трактується як «умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 2 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність» [205].

У ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» було визначено розширений перелік (у порівнянні з попереднім спеціальним антикорупційним законом) суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення. Загалом вітчизняним законодавцем було виокремлено п'ять груп суб'єктів, які можуть бути суб'єктами відповідних правопорушень, а саме: 1) «особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування» [205]; 2) «особи, які для цілей цього Закону

прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування» [205]; 3) «особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків в юридичних особах, а також фізичні особи - підприємці» [205]; 4) посадові особи юридичних осіб, а також фізичні особи, коли вони надають особам, окресленим у пунктах 1-2 ч. 1 ст. 2 зазначеного Закону України (чи іншим особам, однак, за участю вказаних суб'єктів), а ці особи отримують від них неправомірну вигоду; 5) юридичні особи, а саме у випадках, що визначають законом [205].

Крім того, на ряду з тими адміністративно-правовими обмеженнями, що вже були встановлені в попередньому спеціальному антикорупційному законі, в Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» з'являється обмеження щодо роботи близьких осіб [128, с. 40], а отже й розпочинається процес формування спеціального адміністративно-правового режиму запобігання непотизму, який нажаль не може вважатись сформованим й по сьогодні [див., напр.: 53, с. 72-73]. Додатково зазначимо, що в ст. 7 цього Закону були закріплені й адміністративно-правові обмеження щодо осіб, котрі звільнилися з посад (припинили діяльність), яка пов'язана із виконанням функцій держави (місцевого самоврядування). Відповідне коло осіб протягом двох років після звільнення (припинення діяльності), якщо їх обов'язки на новій посаді у приватному секторі безпосереднім чином пов'язані з функціями, які вони виконували на попередній посаді (під час діяльності, яку вони припинили), вважається таким, на яких поширено законом передбачені обмеження антикорупційного характеру [205].

Попри прогресивність розглядуваного законодавчого акту, слід зазначити, що він фактично діяв недовго, адже вже у 2010 році до парламенту було подано новий законопроєкт, у результаті якого був прийнятий новий спеціальний антикорупційний акт – Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 року № 3206-VI [204]. Аналогічно було уточнено та

доповнено терміни (безпосереднє підпорядкування, члени сім'ї), що використовуються в Законі, коло суб'єктів, на яких поширюється дія даного Закону, а також суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

Щодо вдосконалення вимог і обмежень, зауважимо, що особам, уповноваженим на виконання функцій держави (місцевого самоврядування), окресленим в п. 1 ч. 1 ст. 4 цього Закону, які звільнилися з роботи (служби) або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави (місцевого самоврядування), ч. 1 ст. 10 Закону заборонялось протягом року (з дня звільнення, припинення діяльності): 1) «укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з підприємствами, установами чи організаціями незалежно від форми власності або фізичними особами - підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих підприємств, установ чи організацій або фізичних осіб - підприємців» [204]; 2) «розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, установлених законом» [204]; 3) «представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган (органи), в якому (яких) вони працювали» [204].

Важливість зазначеного законодавчого акту важко недооцінити, адже після його прийняття було також розроблено Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки, ухвалену Указом Президента України 2011 року № 1001/2011 [214], а також Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, затверджене наказом Міністерства юстиції України 2012 року № 39/5 [208]. Поряд із тим, відповідний етап розвитку зазначеного правового режиму ми називаємо амбівалентним через

те, що задекларовані антикорупційні завдання не завжди знаходили практичне вираження в діяльності суб'єктів, які в дійсності підходили вибірково до виконання своїх антикорупційних обов'язків. Саме тому, попри прогресивну на той час нормативно-правову базу запобігання корупції в Україні корупція характеризувалась, як системне явище (сприяв цьому також тодішній політичний режим), рівень якої став одним з факторів виникнення масових протестів у 2013–2014 роках (т. зв. «Євромайдан», «Революція Гідності»), результатом яких стало остаточне формування в Україні громадянського суспільства, котре вимагало від держави не лише незворотності євроінтеграції, але й формування політики нульової толерантності до корупції.

4. Етап становлення сучасного режиму запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні (2014–2015 роки). Після зміни в Україні політичної влади, яка задекларувала прагнення побудови доброчесної системи публічного адміністрування, справедливого суспільства, а також задоволення євроінтеграційних прагнень народу, у 2014 році було прийнято четвертий варіант антикорупційного закону в Україні – Закон України «Про запобігання корупції» 2014 року № 1700-VII [201], що є чинним й по сьогодні (з відповідними змінами). Важливим є те, що в цьому Законі концептуально розмежовуються поняття «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією» (ст. 1), розширюються та доповнюються антикорупційні адміністративно-правові обмеження (розділ IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням») та заходи із запобігання й урегулювання конфлікту інтересів (Розділ V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів»), уточнюється юридична відповідальність відповідно за вчинення корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, тощо [201] (більш детально положення цього законодавчого акту нами будуть розглянуті у наступних підрозділах дисертації).

Також не можна не відмітити оновлення антикорупційної стратегії держави з прийняттям Закону України «Про засади державної

антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» 2014 року № 1699-VII [202], яка фактично діяла до 2022 року, попри те, що відповідні законопроєкти періодично реєструвались у Верховній Раді.

Важливо також звернути увагу й на те, що паралельно з оновленням законодавчої бази відбулося й оновлення антикорупційних органів – створено Національне агентство з питань запобігання корупції (центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, відповідальний за формування антикорупційної політики та запобігання корупції), Національне антикорупційне бюро України (новий орган у правоохоронній системі України, створений після Революції Гідності для очищення влади від корупції заради побудови та розвитку успішного суспільства та ефективної держави), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

5. Етап вдосконалення сучасного режиму запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні (з 2016 року). Створення відповідного правового режиму закономірним чином не стало гарантією того, що цей режим буде ефективним чином діяти. Саме тому, у перші роки дії Закону України «Про запобігання корупції» [201] й по сьогодні вчені-юристи та юристи-практики [див., напр.: 16; 94; 163; 233; 255] відзначають ті чи інші недоліки дії вказаного правового режиму, а відтак реформування системи запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні продовжується. Додатковим поштовхом до цього стали три основні фактори. По-перше, це початок пандемії коронавірусної хвороби COVID-19, яка окреслила нові можливості для поширення корупції у світі [див., напр.: 311; 318; 352], зокрема, й в Україні. По-друге, це початок повномасштабної фази Російсько-Української війни з 24 лютого 2022 року, що стало фактором, який поставив перед Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України, а також системою правосуддя завдання із забезпечення нульової толерантності до корупції особливо в такий критичний для життя громадян та національної безпеки держави загалом час. На цю ж

обставину також звертає увагу І.В. Однолько, справедливо зазначаючи, що в умовах сьогодення наша держава «перебуває не тільки у воєнному стані, але в умовах інтенсифікації з метою вжиття сукупних заходів, направлених на активізацію, посилення, зростання дієвості та продуктивності задля спільної української мети – подолання рушійних посягань (вторгнення) державою-агресором на територію України, захист прав, свобод і законних інтересів громадян України, реалізація яких забезпечується шляхом захисту особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, а також забезпечення відновлення порушених прав та відшкодування заподіяної шкоди» [166, с. 120]. По-третє, це початок поглибленої євроінтеграції України, яка обумовлена тим, що 17 червня 2022 року Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на членство в Європейському Союзі, а 23 червня 2022 року на зустрічі голів держав та урядів країн ЄС вони одноголосно підтримали надання Україні статусу кандидата у члени ЄС [77; 292] (це є «важливим рішенням в історії Європи» [157] та чіткими координатами антикорупційних перетворень України в умовах триваючої війни та постковідної економіки). Примітним є те, що вже в умовах поглибленої євроінтеграції в Україні (напередодні 23 червня) було затверджено нову антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки [203].

Узагальнюючи викладене, доходимо висновку, що зародження та розвиток сучасного режиму запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні є складним і тривалим процесом, котрий характеризується рядом ключових історико-правових подій, аналіз яких дозволяє виокремити основні етапи ґенезису та еволюції відповідного режиму [31]. Загалом можемо виокремити такі основні етапи зародження і розвитку сучасного режиму запобігання корупційним і пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні: 1) 1991–1994 роки – відсутність спеціального законодавства із запобігання корупції (окремі аспекти якого регулювалося нормами радянського Кримінального кодексу, Кодексу про адміністративні правопорушення, а також положеннями Закону України «Про

організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» 1993 року), а також спроби створення спеціального суб'єкта владних повноважень, відповідального за запобігання і протидію корупції в Україні; 2) 1995–2008 роки – формування початкових адміністративно-правових засад для боротьби з корупцією, прийняття першого Закону України «Про боротьбу з корупцією» (1995 рік), що передбачав адміністративну відповідальність за корупційні діяння, і послідуюче встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини у сфері службової діяльності із прийняттям Кримінального кодексу України 2001 року; 3) 2009–2013 роки – розвиток адміністративно-правових засад запобігання та протидії корупції, прийняття другого Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2009 рік) та третього Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2011 року), якими було розширено обмеження та перелік корупційних правопорушень, визначено поняття конфлікту інтересів; 4) 2014–2015 роки – становлення нового антикорупційного законодавства в Україні відповідно до міжнародних норм із прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» (2014 рік), що розмежовує корупційне та пов'язане з корупцією правопорушення (і відповідно види відповідальності), розширює перелік обмежень і вимог до суб'єктів, що підпадають під його дію; створення спеціальних антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ, САП); 5) з 2016 року – новітній етап розбудови системи спеціальних антикорупційних органів (у т.ч. Вищого антикорупційного суду), що вимагає налагодження взаємодії між ними та оптимізації їх діяльності, і подальшого вдосконалення національного законодавства із запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням з урахуванням міжнародних та європейських тенденцій.

1.2. Сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України

Проблематика запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням не є новою як для зарубіжної [див., напр.: 303; 325; 333; 334; 337; 351; 357], так і для вітчизняної [див., напр.: 39; 43; 130; 136; 143; 152; 177; 182; 236; 261] юридичної науки, й становить предмет дослідження різних галузей права – адміністративного, фінансового, трудового, кримінального, міжнародного та ін. (також є ключовим питанням, якому приділяється увага вчених у сфері економіки та державного управління [див., напр.: 162; 179; 244; 307; 323; 344]). Вказане є цілком закономірним, адже «корупція виникає одночасно із зародженням людської цивілізації і жодна із соціально-політичних і економічних систем не має повного імунітету до цього небезпечного явища – змінюються лише його обсяги і прояви, а також його можливості, що визначається ставленням до нього держави і суспільства» [295, с. 69]. Тобто, абсолютно у всіх національних системах публічної адміністрації має місце той чи інший рівень корупції й відмінність в цьому сенсі однієї держави від іншої корелюється із рівнем наявної в державі толерантності до корупції, а також із ефективністю функціонування правового режиму запобігання корупції [345, с. 181]. Разом із тим, попри те, що проблематиці корупції та запобіганню корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням приділяється широка увага науковців, слід констатувати, що це питання залишається актуальним й по сьогодні, приймаючи до уваги щонайменше наступне. По-перше, рівень корупції в Україні залишається критично високим, корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення є чисельними, а таким чином – проблеми з їх запобігання не вирішені [див., напр.: 27; 42; 154]. Між тим, дослідниками феномену корупції зазначається, що вказане можна пояснити не лише тим, що в системі публічної адміністрації по сьогодні наявні публічні службовці, толерантні до корупції, але й

толерантністю до корупції самого суспільства. Саме тому «українське суспільство, котре засуджувало корупційність політичного режиму, який було змінено у 2014 році, по сьогодні є активним учасником підтримання триваючого панування корупції в Україні» [57, с. 124]. По-друге, ученими не завжди приділяється увага саме адміністративно-правовим засадам запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням, вдосконалення яких має принципове значення в процесі реформування системи антикорупційних органів України та формування антикорупційної політики держави з урахуванням законодавчих змін. По-третє, в Україні запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням сьогодні відбувається в умовах триваючої Російської-Української війни та постковідної економіки, що сукупно позначається на потенціалі держави запобігати корупції загалом.

У зв'язку з цим вважаємо доцільним охарактеризувати сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням саме в адміністративному праві України.

Так, З.С. Гладун (2002 р.) досліджує адміністративно-правові засоби боротьби з корупцією, а саме поняття корупції за законодавством України, адміністративно-правовий механізм боротьби з корупцією, адміністративно-правову відповідальність за корупційні діяння та основні напрямки боротьби з корупцією в Україні [58]. С.С. Рогульський (2005 р.) на рівні дисертаційної роботи представляє адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні, їх зміст і класифікацію, аспекти їх впровадження та підстави застосування, пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинних нормативних актів, що регулюють відносини, що виникають у процесі боротьби з корупцією [227].

Більш ширше Р.М. Тучак (2007 р.) у роботі «Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією» [262] розглядає питання сутності та змісту поняття корупції, історичного становлення цього негативного явища, та його аспектів, напрямки державної політики в досліджуваній сфері, міжнародний

досвід та можливості його використання в Україні. Також автор досліджує питання попередження та припинення корупційних діянь, компетенцію органів, уповноважених вести боротьбу з корупцією, порядок і форми їх діяльності.

І.І. Яцків (2011 р.) у роботі «Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні» [301] на основі комплексного аналізу та вивчення теоретичних положень адміністративно-правового розуміння поняття корупції, її особливостей, зон поширення в Україні розробляє напрями вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії цьому асоціальному явищу. Крім того, автор аналізує нормативно-правове забезпечення протидії корупції в Україні, визначає суб'єктів протидії корупції та здійснює їх класифікацію, аналізує практику протидії корупційним проявам в зарубіжних країнах, а також міжнародні механізми боротьби з корупцією, визначає напрями удосконалення адміністративно-правового механізму протидії корупції в Україні та формулює пропозиції з удосконалення українського антикорупційного законодавства.

Аналогічно О.В. Ткаченко (2008 р.) вивчає адміністративно-правові засади протидії корупції, проте в органах внутрішніх справ, комплексно досліджуючи корупцію як соціальне явище та правову категорію, а також корупцію як правопорушення та злочин в діяльності співробітників органів внутрішніх справ. Автором були визначені загальні й особливі передумови виникнення корупції серед співробітників органів внутрішніх справ, її наслідки та вплив на розвиток суспільних відносин у державі, сфери професійної діяльності співробітників органів внутрішніх справ, які є найбільш небезпечними для ураження корупцією. На основі норм адміністративного права розроблені організаційно-управлінські засади системи протидії корупції в органах внутрішніх справ, і з урахуванням міжнародного досвіду розроблені та внесені пропозиції, спрямовані на вдосконалення антикорупційного законодавства і діяльності суб'єктів боротьби з корупцією [254].

У свою чергу, І.А. Дьомін (2010 р.) звертав увагу на адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України, аналізуючи існуючі світоглядні уявлення, точки зору, наукове ставлення й адміністративне законодавство у сфері запобігання та протидії корупції, удосконалюючи категорію запобігання та протидії корупції як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті дій фізичних осіб, адміністративної діяльності міліції України щодо недопущення, відвернення корупційних діянь або скеровування зусиль проти будь-яких розпочатих корупційних проявів засобами адміністративного права, розробляючи принципи, заходи та науково-практичні рекомендації щодо зваженого й ефективного запобігання та протидії корупції в Україні [76].

Адміністративно-правові засади протидії корупції в окремих органах досліджували: О.Г. Боднарчук (2016 р.) у роботі «Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України» [21], О.І. Добровольський (2015 р.) у роботі «Адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України» [69], О.П. Мусієнко (2017 р.) в роботі «Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні» [156], С.А. Подоляка в роботі «Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції в органах прокуратури в Україні» [180] та інші.

У розрізі адміністративно-правових засад запобігання та протидії корупції С.М. Алфьоров (2011 р.) зосереджується виключно на адміністративно-правовому механізмі протидії корупції в органах внутрішніх справ. Так, автор виявив особливості корупції в Україні і встановив соціально-правову небезпеку корупції в Україні, вивчив діяльність щодо протидії корупції як напрямок реалізації державної політики, визначив завдання, функції, принципи, форми та методи діяльності щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ. Також було здійснено характеристику прав та обов'язків, правообмежень працівників органів внутрішніх справ та визначено

їх значення для протидії корупції, з'ясовано особливості їх відповідальності, розкрито зміст адміністративно-правового механізму протидії корупції, визначено суб'єктів протидії корупції, досліджено організаційно-правові заходи та заходи адміністративного примусу в механізмі протидії корупції в органах внутрішніх справ, проаналізовано сучасний зарубіжний досвід протидії корупції в поліції, визначено можливі шляхи його використання в Україні. У підсумку автором було сформульовано конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правового механізму протидії корупції в органах внутрішніх справ [5].

Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні [48] вивчає й О.О. Гейц (2019 р.), який на підставі результатів аналізу законодавства України та узагальнення його правореалізації, міжнародного та іноземного досвіду праворегулювання визначає поняття, зміст та особливості публічно-правового механізму протидії корупції в Україні з виробленням пропозицій його удосконалення. При цьому автор ретельно досліджує ґенезу інституту публічно-правового механізму протидії корупції в Україні, вітчизняну історіографію протидії корупції та з'ясування ролі в ній досліджень механізму публічно-правової протидії корупції, поняття, елементний склад та риси публічно-правового механізму протидії корупції, міжнародні стандарти та правове регулювання публічно-правового механізму протидії корупції та інші аспекти даної проблематики.

На відміну від попередників, Т.В. Хабарова (2017 р.) досліджує адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні, формулює теоретичні положення та практичні висновки, спрямовані на вдосконалення чинного антикорупційного законодавства та практики його застосування, здійснює аналіз та надає характеристику стану нормативно-правового регулювання сфери запобігання корупції, визначає зміст та правову природу заходів запобігання корупції, надаючи їх класифікацію. Автор розкриває зміст процесуальної форми таких антикорупційних заходів запобігання корупції, як спеціальна перевірка стосовно осіб, які претендують

на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, заходів фінансового контролю, врегулювання конфлікту інтересів та проваджень у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією. Також звертається увага на зміст та порядок реалізації заходів фінансового контролю, стадії запобігання та врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі, процес розгляду справ про правопорушення, пов'язані з корупцією [267].

Натомість, Д.Г. Заброда (2005 р.) особливу увагу приділяє аспекту взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовому аспекту), а саме на рівні дисертації [81] досліджує сутність корупції як об'єкта впливу правоохоронної системи, формулює поняття взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією, розкриває його зміст та форми, види та принципи спільної діяльності у цій сфері, класифікацію суб'єктів боротьби з корупцією, специфіку їх антикорупційних повноважень та проблеми розмежування компетенції між цими органами, сучасні схеми організації боротьби з корупцією в Україні та інших державах, ознаки, яким має відповідати модель взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією в Україні, механізм організації міжнародної взаємодії щодо боротьби з корупцією та шляхи підвищення її ефективності.

Питання взаємодії висвітлює і В.А. Завгородній (2010 р.) в роботі «Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції» [83], акцентуючи увагу на сучасних адміністративно-правових проблем взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції. У роботі визначено поняття, систему принципів та форми взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції, поняття адміністративно-правового регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції, охарактеризовано елементи механізму адміністративно-правового регулювання такої взаємодії. У підсумку автором пропонуються комплекс заходів щодо підвищення ефективності організації

взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції та пропозиції щодо удосконалення правових основ взаємодії.

Натомість, Д.І. Йосифович (2009 р.) детально аналізує адміністративну відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування за корупційні діяння. Автор комплексно досліджує адміністративну відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування за корупційні діяння, загальні підстави настання адміністративної відповідальності, дискусійні питання, що стосуються суспільної небезпеки і шкідливості адміністративного правопорушення та його матеріальних властивостей, негативний вплив корупції на організацію діяльності та функціонування органів місцевого самоврядування. У результаті дослідження Д.І. Йосифовичем було сформульовано пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері правоохоронної діяльності, зокрема організації належної роботи суб'єктів боротьби з корупцією, розглянуто визначення адміністративно-правового статусу окремого спеціалізованого органу боротьби з корупцією, запропоновано заходи проведення профілактичної роботи серед посадових осіб органів місцевого самоврядування тощо [102].

Проблематику адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані із корупцією, висвітлюють і К.Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.О. Іванцов, С.О. Шатрава (2016 р.) у практичному посібнику «Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією» [3], у якому аналізують положення чинного законодавства України, що регулюють питання адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних із корупцією, здійснюють науково-практичний коментар глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення пов'язані із корупцією». Окрему увагу авторами приділено висвітленню питань застосування судовими органами законодавства про адміністративну відповідальність при розгляді справ про адміністративні правопорушення пов'язані із корупцією.

Також питання адміністративної відповідальності за правопорушення, пов’язані з корупцією, знаходять своє відображення і в низці інших наукових праць [18; 25; 78; 98; 172], автори яких розглядають як загальні особливості адміністративної відповідальності за правопорушення, пов’язані з корупцією, так і специфічні, характерні для окремих суб’єктів – суддів, поліції, тощо.

С.В. Рівчаченко (2017 р.) позиціонує запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції, визначає зміст поняття «запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як способу протидії корупції», досліджує особливості правового регулювання в чинному законодавстві України всіх структурних елементів механізму запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, окреслює проблеми, які існують у зазначених сферах, та формулює пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [225].

С.О. Конєва (2018 р.) визначає місце звільнення з публічної служби у системі заходів запобігання корупції, характеризує особливості проведення спеціальних та антикорупційних перевірок як складової процедури звільнення з публічної служби, визначає проблеми оскарження рішень про звільнення з публічної служби за вчинення корупційних правопорушень [117]. Крім того, сучасні наукові розробки з проблем запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України присвячені й таких невід’ємним аспектам дослідження, як «Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні» (О.З. Захарчук, 2012 р.) [89], «Інститут викривачів в Україні» (О.О. Косиця, 2019 р.) [122], тощо.

Підсумовуючи вище сказане, приходимо до висновку, що сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України характеризується низкою різноаспектних досліджень, основними напрямками яких визначено наступні:

1) адміністративно-правові засади, адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції – загалом в державі чи в розрізі окремих органів державної влади й місцевого самоврядування;

2) адміністративно-правовий (публічно-правовий) механізм та його складові, адміністративно-правові засоби, адміністративно-правові заходи запобігання корупційним чи пов'язаним з корупцією правопорушенням;

3) адміністративно-правова відповідальність за пов'язані з корупцією правопорушення;

4) адміністративно-правовий аспект взаємодії суб'єктів запобігання корупційним чи пов'язаним з корупцією правопорушенням;

5) адміністративно-правове регулювання окремих складових процесу запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням чи його інститутів (викривачі, тощо);

6) зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання та організації запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та можливості його використання в Україні.

Незважаючи на значний науковий доробок з досліджуваної проблематики, адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням об'єктивно потребують подальшого дослідження та вдосконалення, зважаючи на високий рівень корупції в державі, законодавчі та інституційні зміни в процесі реформування антикорупційної системи в Україні та розбудови її антикорупційної політики. Встановлено, що практично відсутні комплексні дослідження адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

1.3. Поняття та види корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень та значення їх запобігання

Корупція по сьогодні залишається глобальною та однією з найбільш актуальних для належного буття людства проблемою, а також особливим викликом соціально-економічного розвитку суспільства [57; 131; 133; 258; 259; 272]. Проте завдяки ефективній антикорупційній політиці в різних країнах її рівень суттєво відрізняється. За результатами дослідження *Transparency International* в Індексом сприйняття корупції за 2022 рік [309, с. 3] Україна посіла лише 116 місце зі 180 країн світу (на рівні з Алжиром, Анголою, Замбією, Монголією, Сальвадором та Філіппінами), набравши 33 балів зі 100 можливих. Таким чином, у першій рік початку фази широкомасштабної Російсько-Української війни наша держава значно покращила свої показники нетолерантності до корупції, повернувшись до показників 2020 року (33 бали, 117 місце) [308, с. 3]. При цьому додатково слід відмітити наступне: по-перше, сусідні Молдова та Румунія в 2022 році покращили свої показники, набравши 39 балів (91 місце) та 46 балів (63 місце) відповідно, а Польща та Угорщина погіршили свої показники, набравши 55 балів (45 місце) та 42 бали (77 місце) відповідно; по-друге, жодна з держав світу вкотре не спромоглась отримати 100 балів, а найвищі результати в питанні нетолерантності до корупції закріплено за Данією (90 балів, 1 місце), Фінляндією та Новою Зеландією (87 балів, 2 місце), Норвегією (84 бали, 4 місце), а також за Сінгапуром і Швецією (83 бали, 5 місце); по-третє, найменше балів отримала Сомалі (12 балів), посівши 180 місце [309, с. 3].

Додатково звернемо увагу на те, що в Україні суб'єкти владних повноважень повсякчас визнавали той факт, що корупція для нашої держави була та залишається серйозною проблемою, яку відповідні органи публічної служби у різні історико-правові періоди вирішували з неоднаковою наполегливістю. Підтвердженням цьому може слугувати, приміром, Стратегія

розвитку НАЗК на 2017–2020 роки [241] та в Стратегія розвитку НАЗК на 2021 рік [242, с. 1].

Разом із тим, як випливає зі Звіту за результатами опитування населення та бізнесу «Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність» на фоні широкомасштабної збройної агресії проти України дуже серйозною проблемою понад 90,4% опитаних назвали саму збройну агресію, а 69,2% – високу вартість життя та низькі доходи, 64,2% – корупцію, 64,0% – безробіття, а 55,2% – несправедливість у системі правосуддя. Тобто, корупція за поточних умов буття населення за їх оцінкою посідає третю позицію ієрархії найбільших загроз для безпеки людини (також бізнесу) в Україні [121, с. 24-25]. При цьому слід констатувати, що саме корупція є тим фактором, що загострює виклики, які стоять перед державою в результаті Російсько-Української війни (послаблює стан національної безпеки), а також посилює проблематику зростання вартості життя, рівня безробіття та несправедливості в системі правосуддя. Більш того, результати запобігання та протидії корупції є інструментом пошуку тіньових резервів, які можуть направлятись на потреби Збройних Сил України. За такою ж логікою працює сьогодні й Національне антикорупційне бюро (НАБУ), а також Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Зокрема, голова Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики Я.Р. Юрчишин 18 травня 2023 року повідомив широку громадськість про те, що з 24 лютого 2022 року НАБУ та САП вже передали 1 млрд 200 млн гривень з антикорупційних справ, із застав на потреби національної безпеки та оборони [80].

У зв’язку із цим, в умовах широкомасштабної війни можемо спостерігати наявність в Україні непохитної політичної волі до безкомпромісного забезпечення ефективності функціонування режиму запобігання корупції в Україні. Зокрема, 01 лютого 2023 року Генеральний прокурор України А.Є. Костін повідомив про оголошення підозр низці українських посадовців, а саме: екс-заступнику міністра оборони, колишньому в.о. директора Департаменту державних закупівель та

постачання матеріальних ресурсів Міноборони України, чинному службовцю Міноборони України, екс-міністру енергетики, в.о. першого заступника Голови Правління ПАТ «Укртатнафта», посадовцю Одеської обласної військової адміністрації [123]. Крім того, вже 15 травня 2023 року НАБУ і САП викрило схеми одержання неправомірної вигоди керівництвом та суддями Верховного Суду (ВС) та підтвердили затримання голови ВС через можливе одержання неправомірної вигоди [26].

Вказане засвідчує, що в умовах сьогодення проблематика корупції залишається однією з найбільш актуальних для юристів-адміністративістів питань, а відтак, вкрай актуальним є дослідження корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень в контексті їх ефективного запобігання. Крім того, слід звернути увагу й на те, що сьогодні хоча й наявною є великий обсяг наукових напрацювань, в яких вченими розкриваються різні аспекти вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією [див, напр.: 12; 45; 46; 47; 135; 174; 256; 273; 274], утім, поняття та види цих правопорушень по сьогодні вченими висвітлюються фрагментарно та хаотично, що вимагає подальшого наукового розвитку даної проблематики.

Спершу слід зазначити, що поняття корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень трактуються законодавцем у положеннях ст. 1 чинного Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, законодавцем зазначається, що «*корупційним правопорушенням*» слід вважати діяння (тобто, дію чи бездіяльність), що: по-перше, містить ознаки корупції; по-друге, вчиняється особою, яка охоплена переліком осіб, окресленим в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; по-третє, за яке законом встановлено юридичну (головним чином, кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову) відповідальність. Натомість під «правопорушенням, пов'язаним із корупцією» законодавець розуміє діяння, котре: по-перше, не містить ознак корупції; по-друге, не вміщуючи ознак корупції, порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження; по-третє, вчиняється особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону

України «Про запобігання корупції»; по-четверте, передбачає настання юридичної (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та/або цивільно-правової) відповідальності [201].

Як бачимо, хоча досліджувані поняття й визначені в спеціальному антикорупційному Законі, проте, виходячи з наведеного трактування, потребують детального аналізу й конкретизації. У зв'язку із цим виокремимо такі ключові концептуальні ознаки відповідних правопорушень:

1. Наявність чи відсутність в діяннях суб'єкта ознак корупції. При цьому слід зазначити, що законодавцем не уточняється про перелік яких саме ознак йдеться. Разом із тим, відповідні ознаки корупції стають очевидними з визначення власне корупції, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII є використанням особою, зазначеною у ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції» [201].

2. Корупційні чи пов'язані із корупцією правопорушення вчиняються певним колом суб'єктів. Такими суб'єктами є ті, що зазначені в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», тобто суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону. Відповідне коло суб'єктів законодавець поділяє на такі групи «особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [201]; «особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [201]; «особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом» [201]; «кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом» [201]. Таким чином, у діючому спеціальному антикорупційному

законодавчому акті відображено звужений перелік відповідних суб'єктів корупції (пов'язаних з корупцією діянь), які є суб'єктами адміністративної відповідальності, що вважається невиправданим багатьма юристами-адміністративістами. Приміром, Д.І. Йосифович справедливо зазначає, що «суттєве звуження кола суб'єктів адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень слід визнати не достатньо виправданим з огляду на значні масштаби поширення корупції у різних сферах функціонування українського суспільства» [103, с. 151].

Натомість у теоретичному контексті осмислення кола суб'єктів корупції дослідники цього феномену виокремлюють три групи відповідних суб'єктів, а саме: «особи, що володіють владою та реальним впливом (як наслідок займаної цією особою посади в державній або муніципальній службі, або виконанням особливої ролі в житті суспільства), а також зловживають цією владою (і впливом) в обмін на предмети та/або послуги, що задовольняють їх приватний інтерес чи інтерес окремих груп людей, які перебувають під неправомірним заступництвом відповідних осіб» [327, с. 2009-2010]; «особи, які бажають отримати благо для себе або для третіх осіб (також – позбавити блага когось), пропонують (а також – надають) особі, яка володіє владою та/або відповідним реальним впливом, неправомірну корупційну вигоду для того, щоб отримати відповідне благо» [327, с. 2010]; «особи, які сприяють активним чи пасивним діям скоєння корупційних діянь» [327, с. 2010].

3. Правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачає діяння, що не містить ознак корупції, проте порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони і обмеження, що наводяться в розділі IV Закону України «Про запобігання корупції», а саме:

1) обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища, яке встановлено в ч. 1 ст. 22 Закону. Це адміністративно-правове обмеження поширено на осіб, зазначених у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», та виявляється у забороні «використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з

метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах» [201];

2) обмеження щодо одержання подарунків, як встановлено в ст. 23 Закону. Відповідне обмеження поширюється на осіб, зазначеним у пп. 1 і 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», та полягає у забороні «безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб» [201], а саме тоді, коли цими особами здійснюється діяльність, яка пов'язана із виконанням функцій держави (функцій місцевого самоврядування). Також це адміністративно-правове обмеження застосовується у випадках, коли особа, котра дарує подарунок, перебуває в підпорядкуванні (при цьому законодавець не вказує на безпосередність підпорядкування, а використовує цей термін у широкому сенсі) відповідної особи;

3) обмеження, що випливають із вимог, пов'язаних із запобіганням одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними. Відповідні обмеження окреслюються в ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» та виявляються у покладанні на суб'єкта тягаря із забезпечення функціонування режиму запобігання корупції шляхом: а) відмови від пропозиції неправомірної вигоди чи подарунка; б) ідентифікації (коли це можливо) особи, що зробила неправомірну пропозицію; в) залучати (коли це можливо) свідків (зокрема, з числа співробітників); г) «письмово повідомляти про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» [201];

4) обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Це адміністративно-правове обмеження закріплено в ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» й поширюється на осіб, окресленим у п. 1 ч. 1 ст. 3 вказаного Закону. У відповідності до цього обмеження зазначеним

суб'єктам забороняється вчиняти певні дії, а саме: а) «займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України» [201]; «входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді)), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України» [201] (крім випадку, що передбачається в абз. 1 ч. 2 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції»;

5) обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави (місцевого самоврядування), яке встановлено у ст. 26 спеціального антикорупційного законодавчого акту. Це обмеження поширено на осіб, уповноваженим на виконання відповідних публічних функцій, котрі звільнилися або ж іншим чином припинили діяльність, яка пов'язана з виконанням означених функцій. Зазначене адміністративно-правове обмеження полягає у забороні: по-перше, «протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами - підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб - підприємців» [201]; по-друге, «розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом» [201]; по-третє, «протягом року з дня припинення відповідної

діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності» [201].

6) обмеження спільної роботи близьких осіб, що встановлено в ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції». Це обмеження поширено на осіб, зазначених у підпунктах «а», «в»–«з» п. 1 ч. 1 ст. 3 вказаного Закону, та полягає у забороні «мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам» [201].

4. Корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення є підставою для настання юридичної відповідальності відповідного виду. У випадку з корупційними правопорушеннями «передбачена кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність, у другому – кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність. Тобто адміністративна відповідальність може мати місце лише у випадку пов'язаного з корупцією правопорушення, на відміну від корупційного» [34, с. 168].

При цьому у конкретизованій формі різні аспекти юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення упорядковуються різними положеннями розділу XI Закону України «Про запобігання корупції», а також нормами КК України [126], КУпАП [111].

Зокрема, корупційні злочини, яким приділяється широка увага українських вчених [див., напр.: 8; 10; 11; 37; 87; 91], доцільно розуміти в якості умисних діянь, що містять ознаки корупції та є підставою для настання кримінальної відповідальності у відповідності до КК України [див., напр.: 7, с. 17; 142, с. 128]. Тобто, такі злочинні діяння можуть вважатись корупційними злочинами, якщо вони містять склад кримінального правопорушення, яке окреслюється у таких статтях КК України: 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем); 210

(нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням); 262 (викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем); 308 (викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем); 312 (викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем); 313 (викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням); 320 (порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів); 354 (підкуп працівника підприємства, установи чи організації); 357 (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження); 364 (зловживання владою або службовим становищем); 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми); 364-2 (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги); 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою); 368-3 (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми); 368-4 (підкуп особи, яка надає публічні послуги); 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі); 369-2 (зловживання впливом); 410 (викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також

заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем) [126]. Окремо зазначимо, що в КК України містилась ст. 368-2, котра передбачала відповідальність за незаконне збагачення, що вважалось корупційним злочином до моменту, коли Конституційним Судом [226] не було встановлено, що ця норма кодифікованого закону не відповідає Конституції України [118].

Що ж стосується корупційних правопорушень і пов'язаних з корупцією правопорушень, то їх українські юристи-адміністративісти [див., напр.: 19; 44; 230; 237; 247; 266] переважно розглядаються в якості суспільно шкідливих діянь, на підставі яких: виникають адміністративно-деліктні відносини, тобто, «урегульовані нормами адміністративно-деліктного права суспільні відносини, які виникають з приводу вчинення адміністративного правопорушення» [170, с. 130]; настає некримінальна відповідальність, а щонайперше – адміністративна відповідальність. У цьому сенсі слід виходити із того, що адміністративна відповідальність за вказані протиправні діяння сконцентровані переважно у положеннях глави 13-А КУпАП. Таким чином, адміністративна відповідальність за такі правопорушення передбачаються у наступних статтях Кодексу: 172-4 (порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності); 172-5 (порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків); 172-6 (порушення вимог фінансового контролю); 172-7 (порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів); 172-8 (незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень); 172-8-1 (порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг); 172-9 (невжиття заходів щодо протидії корупції); 172-9-1 (порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням); 172-9-2 (порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля) [111].

5. Настання юридичної відповідальності за вчинення корупційного чи пов’язаного з корупцією правопорушення є підставою для внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру осіб, що вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення. У відповідності до ч. 1 ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції» відомості про окреслене коло фізичних та юридичних осіб (в результаті притягнення до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної чи цивільно-правової відповідальності) у зв’язку з вчиненням ними корупційного правопорушення повинні вноситись до вказаного Держреєстру. При цьому «відомості про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю, та яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до розділу з обмеженим доступом Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення» [201]. У відповідності до п. 3 розділу І Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення, затвердженого рішенням НАЗК від 09 лютого 2018 року № 166, цей Держреєстр являє собою електронну базу даних, що ведеться задля: 1) «забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення, та юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв’язку з вчиненням корупційного правопорушення» [209]; 2) «забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком» [209]; 3) «аналізу відомостей про осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення, з метою визначення сфер державної політики та посад, пов’язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільш корупційними ризиками, а також формування та реалізації державної антикорупційної

політики» [209]; 4) «аналізу відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення» [209].

Отже, підсумовуючи вище сказане, вважаємо, що поняття корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень визначені законодавцем у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», ретельний аналіз положень якого уможливлює виділення ключових сутнісних характеристик, за якими розмежовуються безпосередньо корупційні правопорушення та пов'язані з корупцією правопорушення, а саме:

1) наявність та/або відсутність ознак корупції у вчиненому діянні (у випадку корупційного правопорушення мають місце ознаки корупції тоді, як пов'язане з корупцією правопорушення не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження);

2) належність особи, що вчинила діяння, до переліку суб'єктів, на яких розповсюджується дія Закону України «Про запобігання корупції» (стосовно конкретних обмежень / вимог / заборон беруться до уваги окремі пункти переліку згідно цього Закону);

3) відмінності у видах відповідальності за вчинене діяння (корупційне правопорушення не передбачає адміністративної відповідальності), тощо [34, с. 170].

Відповідно основними видами корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень є наступні:

1) порушення обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування;

2) порушення обмежень та вимог щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними;

3) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб;

4) порушення вимог фінансового контролю;

5) порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;

6) невжиття заходів щодо протидії корупції.

У превентивній діяльності, недопущенні та припиненні вчинення зазначених вище правопорушень і полягає у вузькому розумінні значення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

Якщо ж розглядати значення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в широкому розумінні, то варто погодитися з Л.М. Шестопаловою, що протидія та запобігання корупції в Україні стають першочерговим завданням, оскільки корупція загрожує не лише виконанню взятих на себе Президентом, урядом, парламентом України та іншими органами влади завдань народу як єдиного джерела влади, але й виконанню Україною зобов'язань перед міжнародним співтовариством і взагалі існуванню демократичної правової соціальної держави як такої [284, с. 193].

У Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» слушно наголошується, що пустивши коріння в усі сфери функціонування держави, корупція здатна поставити під загрозу існування економічної системи та громадянського суспільства, що перебувають на етапі становлення [119]. Науковці В.А. Бабич, В.В. Недбайло [14, с. 275] та В.А. Абдуллаєв [1, с. 20] також констатують, що корупція загалом та адміністративні корупційні правопорушення зокрема входять до числа найнебезпечніших факторів, які перешкоджають розвитку України, негативно впливають на діяльність державних та недержавних структур [14, с. 275]. У свою чергу В.В. Гладкий зазначає, що неефективність режиму запобігання корупції сприяє збільшенню руйнівного потенціалу корупції. Наслідком цього є те, що корупція все більш інтенсивним чином «робить державу та суспільство безсилими перед деструкційним впливом корупції (тут діє принцип – «найбільш ефективна корупція можлива під час війни та розвалювання держави»), а, відтак, й перед іншими військовими,

економічними, соціально-політичними та культурними загрозами існуванню держави та цілісності суспільства» [54, с. 61]. У зв'язку із цим, науковець робить висновок, що «руйнівний вплив корупції в державі обумовлений або об'єктивною неспроможністю політичної влади держави, або ж участю влади в корупційних відносинах вищого рівня» [54, с. 61]. Погоджуючись із цим А.А. Мошнін також справедливо зазначає, що викорінення корупції в цілому є неможливим й цей феномен «завжди існуватиме там, де є державна структура. Проте зменшити масштаб корупційних проявів найближчим часом реально» [155, с. 109].

Крім того, значення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням полягає в тому, що встановлені вимоги до доброчесності поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, мають стати нормами їх повсякденної поведінки [192]. Натомість, С.О. Шатрава, розділяючи вище наведену думку, деталізує, що метою запобігання корупції є: 1) стимулювання посадових осіб до правомірної поведінки щодо виконання завдань та функцій, які покладені на них; 2) перешкоджання вступу їх у корупційні відносини; 3) припинення таких відносин; 4) недопущення провокацій протиправних дій з боку осіб, які не є посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави; 5) формування іміджу державних інституцій, що підтримують національну ідеєю подолання цього негативного явища та роблять відповідні шляхи для її реалізації, тощо [280, с. 86]. Проте, на наш погляд, даний перелік характеризує саме завдання запобігання корупції, а не його мету, яка має формулюватися конкретно й лаконічно.

Отже, вважаємо, що в широкому розумінні значення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням полягає в сприянні розбудові демократичної держави на принципах верховенства права та законності й відповідно недопущенню руйнації демократичних інститутів, проведенню проголошених реформ і досягненню їх цілей, а також дотриманню встановлених державою норм і вимог до правомірної,

доброчесності поведінки й належного виконання своїх обов'язків особами, уповноваженими на реалізацію функцій держави або місцевого самоврядування.

1.4 Стан міжнародно-правового регулювання та національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням

Система національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні, перебуваючи в процесі реформування, зазнає численних змін. У той же час важливе значення має імплементація міжнародних норм і стандартів у цій сфері, а також, що є особливо нагальною проблемою, фактичне впровадження правових норм у повсякчасне життя і їх дотримання.

Так, Т.В. Хабарова вважає, що одним із основних заходів у сфері запобігання корупції є системне дієве законодавство, що не лише закріплює загальні антикорупційні постулати, зрозумілі та прийнятні суспільству, але й належно визначає механізм їх реалізації, який би змусив посадових осіб дотримуватися цих положень [267, с. 39]. С.О. Шатрава зауважує, що саме пасивність влади у впровадженні антикорупційного законодавства та низький рівень імплементації нових антикорупційних інструментів залишаються головними викликами для ефективного функціонування української антикорупційної системи [279, с. 182], із чим цілком погоджуємося.

Є.В. Вандін підкреслює, що міжнародні нормативно-правові акти є базисом в системі регулювання антикорупційної діяльності в Україні, і необхідним є практичне впровадження визначених у цих документах принципів [28, с. 46]. З цього приводу Ю.В. Ковбасюк слушно наголошує на необхідності імплементації міжнародних стандартів у сфері запобігання

корупції в національне законодавство, налагодження системної роботи з міжнародними організаціями антикорупційного спрямування та міжнародними судами, що розглядають справи, пов'язані з корупційними деліктами [67, с. 100], що також вважаємо за необхідне.

У сфері міжнародно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням основними нормативно-правовими документами є наступні:

1. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року (ратифікована 16 березня 2005 року й набрала чинності для України з 01 січня 2006 року) [275]. Цей конвенційний акт був підписаний з метою зміцнення міжнародного співробітництва у галузі боротьби із корупцією, наголошуючи, що корупція є однією із найнебезпечніших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальній справедливості і що вона перешкоджає економічному розвиткові та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн із ринковою економікою, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ [275].

Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією проголошувалося, що держави, що її підписали, мають передбачити у своєму внутрішньому законодавстві ефективні засоби правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду. При цьому корупція трактувалася як прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [275]. Крім того, було привернуто увагу й до питання відповідальності за вчинення особисто або з дозволу корупційної дії чи невжиття розумних заходів для запобігання вчиненню корупційної дії, заподіяння шкоди, тощо.

2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року (ратифікована 18 жовтня 2006 року, набрала чинності для України з 01 січня 2010 року) [125], у т.ч. додатковий протокол до неї [218]. Виокремлений міжнародно-правовий акт регламентує дії країн, що підписали цю Конвенцію, щодо ряду корупційних правопорушень, а саме таких, як: дача чи одержання хабара національним державним посадовим особам; хабарництво членів національних представницьких органів, іноземних державних посадових осіб, членів іноземних представницьких органів; дача чи одержання хабара у приватному секторі; хабарництво посадових осіб міжнародних організацій, членів міжнародних парламентських асамблей; хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів; зловживання впливом; відмивання доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією; фінансові злочини [125].

3. Конвенція ООН проти корупції 2003 року (ратифікована 18 жовтня 2006 року, набрала чинності для України з 01 січня 2010 року) [116]. Цей міжнародно-правовий акт застосовується відповідно до її положень до запобігання, розслідування та кримінального переслідування за корупцію та до призупинення операцій (заморожування), арешту, конфіскації та повернення доходів від злочинів, визнаних такими згідно із цією Конвенцією. Глава II регулює власне заходи щодо запобігання корупції: у ст. 5 містяться положення щодо політики й практики запобігання та протидії корупції, у ст. 6 – щодо органів із запобігання та протидії корупції, у ст. 7 – щодо публічного сектору, у ст. 8 – щодо Кодексу поведінки державних посадових осіб, тощо [116]. Більш детально в Главі III «Криміналізація та правоохоронна діяльність» Конвенція ООН розкривається зміст корупційних правопорушень. Зокрема, мова йде про: 1) підкуп національних державних посадових осіб: а) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх

службових обов'язків; б) вимагання або прийняття державною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх посадових обов'язків; 2) підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій; 3) розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою; 4) зловживання впливом: а) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі чи будь-якій іншій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги, щоб ця посадова особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації чи державного органу будь-якої неправомірної переваги для ініціатора таких дій чи будь-якої іншої особи; б) вимагання або прийняття державною посадовою особою чи будь-якою іншою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої себе чи для іншої особи, щоб ця особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації або державного органу будь-якої неправомірної переваги; 5) зловживання службовим становищем; 6) незаконне збагачення; 7) підкуп у приватному секторі; 8) розкрадання майна в приватному секторі; 9) відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом [116], тощо.

Як бачимо, зазначені міжнародні документи антикорупційного спрямування в цілому становлять основу національного законодавства держав, що їх підписали, й містять основні принципи антикорупційної політики, конкретні заходи та вимоги. При цьому слід мати на увазі що безпосередньою нормативною підставою для притягнення особи за корупційне правопорушення чи за правопорушення, пов'язане з корупцією, слід вважати саме норми національного законодавства. Саме тому, приміром, діяння особи, які можна вважати «незаконним збагаченням», не будуть обумовлювати кримінальну відповідальність лише з тих підстав, що вона

забороняється Конвенція ООН проти корупції 2003 року, адже відповідна норма КК України визнана неконституційною й з 2019 року вона не була замінена новою нормою, формулювання якої відповідало би вимогам Основного Закону України [118] (хоча важливість цієї норми не викликає сумнівів в контексті мети режиму запобігання та протидії корупції [див., напр.: 41; 108; 144; 148; 149; 300]). Таким чином, хоча національне законодавство можна вважати в цілому адаптованим до вказаних міжнародно-правових актів, утім, по сьогодні залишаються нормативні бар'єри для ефективного функціонування режиму запобігання корупції в Україні у відповідності до моделей режимів запобігання корупції, окреслених в зазначених конвенційних актах.

Враховуючи викладене зазначимо, що згідно ст. 2 Закону України «Про запобігання корупції» «відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України [118], міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами» [201]. Між тим, саме Закон України «Про запобігання корупції» «визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень» [201]. Спеціальний антикорупційний закон містить загальні положення (закріплює законодавче тлумачення термінологій в цій сфері, коло суб'єктів, на яких поширюється дія Закону, тощо), окремий розділ, присвячений Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК), положення щодо формування та реалізації антикорупційної політики, запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, правил етичної поведінки, фінансового контролю, захисту викривачів, інших механізмів запобігання і протидії корупції, запобігання корупції у діяльності юридичних осіб,

відповідальності за корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків, міжнародного співробітництва, тощо.

Окрему увагу слід приділити розділу «Запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням» вищезгаданого Закону. Так, у ст. 22 встановлюються обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища – забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов’язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах. У ст. 23 закріплюється обмеження щодо одержання подарунків – забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв’язку із здійсненням такими особами діяльності, пов’язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування чи якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи [201].

У ст. 24 регламентується питання запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними. Так, особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов’язані невідкладно вжити таких заходів: 1) відмовитися від пропозиції; 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників; 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб’єктів у сфері протидії корупції [201].

У ст. 25 встановлюється обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Зокрема, особам, зазначеним у п.1 ч.1 ст.3 цього Закону, забороняється: 1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та

суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією [118] або законами України; 2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України [201].

Передбачені й обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст.26) – особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється: 1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб - підприємців; 2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом; 3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності [201]. При чому порушення встановленого обмеження щодо укладення трудового договору

(контракту) є підставою для припинення відповідного договору, а правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог, можуть бути визнані недійсними.

Ще одним встановленим обмеженням є обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27) – особи, зазначені у пп. «а», «в»–«з» п.1 ч.1 ст. 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам, тощо.

Слід звернути увагу на те, що відповідне адміністративно-правове обмеження також має місце в трудовому законодавстві, в якому воно набуває трудо-правового характеру. Спершу зазначимо, що окремі положення Кодексу законів про працю України [110] (головним чином, ч. 1 ст. 2-1, ч. 6 ст. 32 та частин 1 і 4 ст. 235) захищають викривачів корупції, хоча не менш важливе значення для запобігання корупції в Україні мають також норми Кодексу, які прямо стосуються обмеження спільної роботи родичів на підприємстві, в установі, організації (ст. 25-1 КЗпП України), а також окреслюють наслідки порушення зазначеного обмеження (заборони), а також адміністративно-правових обмежень норм Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, звернемо увагу на те, що в п. 7-1 ч. 1 ст. 36 КЗпП України передбачається, що у разі, коли трудовий договір (контракт) був укладений всупереч вимогам ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції», то відповідна обставина дійсності повинна бути розтлумачена в якості підстави припинення трудового договору (контракту). Окремо також звернемо увагу й на те, що антикорупційне значення мають також й окремі додаткові підстави розірвання (з ініціативи роботодавця) трудового договору (контракту), укладеного з окремими категоріями працівників за певних умов, а саме тоді, коли: 1) наявне порушення ст. 27 спеціального антикорупційного закону (п. 4 ч. 1 ст. 41 КЗпП України); 2) у сенсі розділу V Закону України «Про запобігання корупції» у працівника наявний реальний (або ж потенційний) конфлікт інтересів, якому властивий: по-перше, постійний характер; по-друге,

неможливість врегулювання в інший спосіб, передбачений антикорупційним законодавством (п. 4-1 ч. 1 ст. 41 КЗпП України) [110]. При цьому слід зазначити, що розірвання трудового договору в окреслених випадках не можливо розглядати в повній мірі в якості повноцінного заходу дисциплінарної відповідальності, що є питанням, котре потребує вирішення (утім, вже в дослідженнях юристів-трудовиків).

У свою чергу КК України (ст. 45, примітка) закріплює перелік корупційних злочинів, якими відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені зокрема статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368-369-2 Кодексу [126]. Виходячи з вище сказаного, корупційними злочинами серед іншого є наступні протиправні діяння: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем; викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням; порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження; викрадення, привласнення, вимагання

військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; нецільове використання бюджетних коштів, здійсненню видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням; підкуп працівника підприємства, установи чи організації; зловживання владою або службовим становищем; зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; декларування недостовірної інформації; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірно вигоди службовою особою; підкуп службової особи юридичної особи приватного праві незалежно від організаційно-правової форми; підкуп особи, яка надає публічні послуги; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоді службовій особі; зловживання впливом.

У свою чергу, перелік правопорушень, пов'язаних з корупцією, міститься у главі 13-А КУпАП [111], а саме наступні: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; порушення вимог фінансового контролю; порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень; порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП); невжиття заходів щодо протидії корупції; порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням; порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля.

Аналізуючи відповідні положення КК України, КУпАП та Закону України «Про запобігання корупції», погодимось із тим, що нормативні

критерії диференціації правового регулювання запобігання та протидії корупції є різними і це є суттєвою проблемою для функціонування режиму запобігання корупції в Україні [див., напр.: 145; 147]. З цього приводу український вчений Д.Г. Михайленко справедливо зауважує, що за означених умов у концептуальному та практичному контексті «підривається взаємодія цих нормативних актів і допускається ситуація, коли до одного суб'єкта Закон від 14.10.2014 та КУпАП буде застосовувати один із виділених вище правових режимів, а на КК – інший» [146, с. 364].

Разом із тим, виходячи із значного переліку корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, варто зауважити, що суттєву роль у процесі запобігання законодавець покладає на такі антикорупційні органи, як НАЗК, а також Національне антикорупційне бюро (НАБУ). Так, до повноважень НАЗК належать: 1) проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності відповідних суб'єктів владних повноважень, а також «статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції» [201]; 2) розроблення проєкту Антикорупційної стратегії, державної програми з її виконання, а також підготовка та подання проєкту національної доповіді про стан реалізації засад антикорупційної політики; 3) «формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань» [201]; 4)» організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції», а також «здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб» [201]; 5) «забезпечення ведення Єдиного порталу повідомлень викривачів, Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» [201] та ін. У свою чергу, НАБУ є «центральним органом виконавчої влади із

спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових» [213]. Основним завданням цього органу публічної служби є «протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції» [213].

Досліджуючи національне законодавство щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, варто звернути увагу й на Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» [203], якою затверджується антикорупційна стратегія на відповідний період, що врешті замінила собою стратегію, затверджену Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [202]. Метою нової Антикорупційної стратегії визначено «досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [203]. У зв'язку із цим, в Антикорупційній стратегії: 1) визначено основні напрями подальшого удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції (розділи 2 і 4), зокрема: формування та реалізація державної антикорупційної політики; формування негативного ставлення до корупції; врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки; здійснення заходів фінансового контролю; забезпечення доброчесності політичних партій та виборчих кампаній; захист викривачів корупції; забезпечення невідворотності юридичної (дисциплінарної, адміністративної, кримінальної) відповідальності за корупцію; 2) окреслено найбільш пріоритетні сфери з точки зору подолання корупції (розділ 3), головним чином: справедливий суд, прокуратура та органи

правопорядку; державне регулювання економіки; митна справа та оподаткування; державний та приватний сектори економіки; будівництво, земельні відносини та інфраструктура; сектор оборони; охорона здоров'я, освіта і наука та соціальний захист [203]. Ускладнював реалізацію цієї Стратегії той факт, що тривалий час Уряд не затверджував Державну антикорупційну програму з виконання Антикорупційної стратегії, яку врешті затвердив на період з 2023 по 2025 роки постановою від 04 березня 2023 року № 220 [206] (набрала чинності з 16 березня 2023 року).

Отже, доходимо висновку, що основу міжнародно-правового регулювання та національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням становлять положення: 1) міжнародних нормативно-правових документів: Цивільної чконвенції про боротьбу з корупцією, Конвенції ООН проти корупції, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (та додаткового протоколу до неї); 2) Конституції України, КК України, КУпАП, Законів України «Про запобігання корупції», «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про державну службу» [200], Постанов Верховної Ради України, Указів та Розпоряджень Президента України, Постанов і Розпоряджень КМУ, відомчих нормативно-правових актів.

Сучасний стан національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням характеризується наступними рисами: 1) значна кількість нормативно-правових актів антикорупційного спрямування; 2) декларативний характер положень антикорупційного законодавства та низький рівень їх фактичного впровадження і додержання; 3) недостатнє виконання системою законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням своєї превентивної ролі; 4) поспішне й неузгоджене прийняття нових нормативно-правових актів, що регулюють діяльність антикорупційних органів, що досить часто змінюються.

Висновки до розділу 1

Охарактеризовано історико-правовий генезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні і запропоновано уточнити його періодизацію наступним чином: 1) 1991-1994 рр. – відсутність спеціального законодавства із запобігання корупції, окремі аспекти якого регулювалося нормами радянського Кримінального кодексу та Кодексу про адміністративні правопорушення, а також відсутність антикорупційних органів в Україні; 2) 1995-2008 рр. – формування початкових адміністративно-правових засад для боротьби з корупцією, прийняття першого Закону України «Про боротьбу з корупцією» (1995 р.), що передбачав адміністративну відповідальність за корупційні діяння, і послідуюче встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини у сфері службової діяльності із прийняттям Кримінального кодексу України 2001 року; 3) 2009-2013 рр. – розвиток адміністративно-правових засад запобігання та протидії корупції, прийняття другого Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2009 р.) та третього Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2011 р.), якими було розширено обмеження та перелік корупційних правопорушень, визначено поняття конфлікту інтересів; 4) 2014-2015 рр. – становлення нового антикорупційного законодавства в Україні відповідно до міжнародних норм із прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» (2014 р.), що розмежовує корупційне та пов'язане з корупцією правопорушення (і відповідно види відповідальності), розширює перелік обмежень і вимог до суб'єктів, що підпадають під його дію; створення спеціальних антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ, САП); 5) з 2016 р. – новітній етап розбудови системи спеціальних антикорупційних органів (у т.ч. Вищого антикорупційного суду), що вимагає налагодження взаємодії між ними та оптимізації їх діяльності, і подальшого вдосконалення національного законодавства із запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням з урахуванням

міжнародних та європейських тенденцій, посилення його фактичної дії та зниження рівня корупції в державі.

З'ясовано, що сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України характеризується низкою різноаспектних досліджень, основними напрямками яких визначено наступні: 1) адміністративно-правові засади, адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції – загалом в державі чи в розрізі окремих органів державної влади й місцевого самоврядування; 2) адміністративно-правовий (публічно-правовий) механізм та його складові, адміністративно-правові засоби, адміністративно-правові заходи запобігання корупційним чи пов'язаним з корупцією правопорушенням; 3) адміністративно-правова відповідальність за пов'язані з корупцією правопорушення; 4) адміністративно-правовий аспект взаємодії суб'єктів запобігання корупційним чи пов'язаним з корупцією правопорушенням; 5) адміністративно-правове регулювання окремих складових процесу запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням чи його інститутів (викривачі, тощо); 6) зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання та організації запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та можливості його використання в Україні.

Обґрунтовано, що незважаючи на значний науковий доробок з досліджуваної проблематики, адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням об'єктивно потребують подальшого дослідження та вдосконалення, зважаючи на високий рівень корупції в державі, законодавчі та інституційні зміни в процесі реформування антикорупційної системи в Україні та розбудови її антикорупційної політики. Встановлено, що практично відсутні комплексні дослідження адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

З’ясовано, що поняття корупційних і пов’язаних з корупцією правопорушень визначені законодавцем у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», проте потребують уточнення та конкретизації.

Виділені ключові сутнісні характеристики, за якими розмежовуються безпосередньо корупційні правопорушення та пов’язані з корупцією правопорушення, а саме: 1) наявність / відсутність ознак корупції у вчиненому діянні (у випадку корупційного правопорушення мають місце ознаки корупції тоді, як пов’язане з корупцією правопорушення не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження); 2) належність особи, що вчинила діяння, до переліку суб’єктів, на яких розповсюджується дія Закону України «Про запобігання корупції» (стосовно конкретних обмежень / вимог / заборон беруться до уваги окремі пункти переліку згідно цього Закону); 3) відмінності у видах відповідальності за вчинене діяння (корупційне правопорушення не передбачає адміністративної відповідальності), тощо.

Визначені основні види корупційних і пов’язаних із корупцією правопорушень, а саме: 1) порушення обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування; 2) порушення обмежень та вимог щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними; 3) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб; 4) порушення вимог фінансового контролю; 5) порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 6) невжиття заходів щодо протидії корупції.

Сформульовано значення запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням: 1) у вузькому розумінні – полягає в превентивній діяльності, недопущенні й припиненні вчинення зазначених правопорушень; 2) у широкому розумінні – полягає в сприянні розбудові демократичної держави на принципах верховенства права та законності й

відповідно недопущенню руйнації демократичних інститутів, проведенню проголошених реформ і досягненню їх цілей, а також дотриманню встановлених державою норм і вимог до правомірної, доброчесності поведінки й належного виконання своїх обов'язків особами, уповноваженими на реалізацію функцій держави або місцевого самоврядування.

З'ясовано, що основу міжнародно-правового регулювання та національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням становлять положення: 1) міжнародних нормативно-правових документів: Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, Конвенції ООН проти корупції, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (та додаткового протоколу до неї); 2) Конституції України, КК України, КУпАП, Законів України «Про запобігання корупції», «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про державну службу», парламентських постанов, указів і розпоряджень Президента України, урядових постанов і розпоряджень, відомчих нормативно-правових актів.

Обґрунтовано, що сучасний стан національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням характеризується наступними рисами: 1) значна кількість нормативно-правових актів антикорупційного спрямування; 2) декларативний характер положень антикорупційного законодавства та низький рівень їх фактичного впровадження і додержання; 3) недостатнє виконання системою законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням своєї превентивної ролі; 4) поспішне й неузгоджене прийняття нових нормативно-правових актів, що регулюють діяльність антикорупційних органів, що досить часто змінюються; 5) відсутність своєчасно оновленої антикорупційної стратегії держави.

Матеріали розділу представлені у таких публікаціях:

1. Василенко О. Ю. Деякі зауваги щодо розуміння корупційних та пов’язаних з корупцією правопорушень. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 166-172.

2. Василенко О. Ю. Історико-правова ґенеза запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, Україна, 9–10 квітня 2021 року. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 70-77.

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ОКРЕМИМ ВИДАМ КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ

2.1. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування

Одним з ключових напрямів адміністративно-правового регулювання у сфері запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів є регулювання адміністративно-правових обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а також обмежень щодо стану після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням певних публічно-владних функцій. Зважаючи на поширені випадки порушення даної групи обмежень і наявні недоліки чинного законодавства, що регулює цю сферу правовідносин, дана проблематика не втрачає своєї актуальності та потребує практичного вирішення. У свою чергу, зазначене вище обумовлює доцільність проведення і наукових досліджень з даного напрямку з метою обґрунтування тих чи інших заходів перед їх безпосереднім впровадженням. Окремо актуалізує вказане питання той факт, що відповідним адміністративно-правовим обмеженням вже приділялась увага українських науковців [див., напр.: 84; 138; 173; 260; 289], утім, у більшості випадків обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави та місцевого самоврядування, розглядалися: по-перше, фрагментарно в контексті дослідження антикорупційних обмежень загалом; по-друге, у контексті вже недіючого антикорупційного законодавства України.

Спершу слід зазначити, що людина, стаючи елементом суспільства, відмовилась від частини своєї свободи діяти повсякчас на власний розсуд,

ігноруючи інтереси та права інших членів суспільства. У зв'язку із цим людина «взяла на себе тягар зобов'язань, сформований ідеєю суспільної корисності кожного члена суспільства, що, зокрема, також передбачає: обмеження свободи індивіда на користь «свободи» суспільства шляхом виконання кожним членом суспільства тих чи інших звичаїв, правових звичаїв, а далі – правових норм, юридичної та іншої соціальної відповідальності за невиконання означених зобов'язань» [55, с. 295]. Аналогічним чином людина погоджується взяти на себе додатковий «тягар», вступаючи у ті чи інші правові відносини, серед яких – службові відносини, які є наслідком реалізації права на доступ до професійної публічної служби. Відповідний «тягар» є об'єктивно виправданим характером повноважень, яких набуває особа, займаючи посаду в органі професійної публічної служби, а також корупційними ризиками, пов'язаними із володінням та реалізацією адміністративно-правового статусу публічного службовця. Закономірним чином в антикорупційному законодавстві будь-якої правової та демократичної держави відповідні ризики врівноважуються запобіжниками виникнення та прояву таких ризиків, а саме – шляхом встановлення на законодавчому рівні адміністративно-правових обмежень антикорупційного характеру, серед яких обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави (місцевого самоврядування). Не є виключенням з цього правила також і Україна.

Зокрема, обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища в нашій державі закріплюються у ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції» [201]. Цією нормою Закону передбачається, що особи, охоплені переліком суб'єктів, які можуть вчиняти корупційні правопорушення (пов'язані з корупцією правопорушення), не можуть недоброчесно використовувати власні службові повноваження (становище), пов'язані з цим можливості, а саме «з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне

майно або кошти в приватних інтересах» [201]. При цьому слід мати на увазі, що у відповідності до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», а також, враховуючи положення законів України «Про державну службу» [200], «Про службу в органах місцевого самоврядування» [219], «Про судоустрій і статус суддів» [221], розглядуване адміністративно-правове обмеження поширено на: осіб, уповноважених на виконання функцій держави (місцевого самоврядування); осіб, прирівняних (для цілей вказаного законодавчого акту) до осіб, уповноважених на виконання функцій держави (місцевого самоврядування); осіб, постійно чи тимчасово обіймаючих посади, які пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або ж адміністративно-господарських обов'язків у юридичних особах приватного права (незалежно від організаційно-правової форми); осіб, спеціально уповноважених на виконання організаційно-розпорядчих (адміністративно-господарських) обов'язків у юридичних особах приватного права (незалежно від організаційно-правової форми); осіб, котрі не володіють статусом службової особи, однак виконують роботу (надають послуги) на підставі договору з підприємством, установою, організацією (у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»); осіб, зареєстрованих у законом передбаченому випадку в якості кандидата на пост Президента України чи кандидата у народні депутати України [201].

При цьому, що стосується останньої групи осіб (тобто, кандидатів), то з цього приводу слід зробити такі зауваження: з положень частково діючого Закону України «Про вибори народних депутатів України» [195] (також з норм вже недіючого Закону України «Про вибори Президента України» [196]) та Виборчого кодексу України 2019 року [36] випливає, що вказані особи, підпадаючи під обмеження у використання службових повноважень (чи свого становища), є лише «кандидатами» на заняття посади, тобто власне службових повноважень відповідно саме для цих посад ще не набули. Разом із тим, наявність відповідної вказівки законодавця в Законі України «Про запобігання корупції» пояснюється тим фактом, що кандидати на пост глави держави та

кандидати у народні депутати України перебувають у становищі, у зв'язку із яким вони володіють публічним впливом неслужбового характеру, що може недоброчесним чином ними використовуватись.

Разом із тим, слід мати на увазі, що Законом України «Про запобігання корупції» не розкривається зміст понять «службові повноваження» чи «становище», що є суттєвою проблемою. Вказане пояснимо тим, що «саме службові повноваження є основним елементом правового становища державних службовців, саме вони визначають роль і місце державного службовця в ієрархічній структурі державної служби» [264, с. 145], а отже їх повноцінне концептуальне та практичне розуміння сприяє юридичній визначеності та дозволяє більш ефективно запобігати корупції (включно з правопорушеннями, пов'язаними з корупцією). У зв'язку із цим, українськими вченими [див., напр.: 234, с. 103; 263, с. 192; 269, с. 189] вже робились спроби сформулювати визначення поняття «службові повноваження». Наприклад, Т.С. Безрук слушно зазначає, що «службові (владні) повноваження службової особи визначаються її компетенцією, передбаченою нормативно-правовими актами на законодавчому рівні, положеннями, статутами, посадовими інструкціями та іншими нормативними актами, що регламентують повноваження (права та обов'язки) особи, яка обіймає відповідну посаду або тимчасово чи за спеціальним повноваженням виконує обов'язки на цій посаді» [17]. Тобто, службовими повноваженнями слід вважати «офіційно покладені на певну особу обов'язки здійснювати будь-яку службову діяльність, а також окремі переваги, надані їй для максимально ефективного здійснення зазначених обов'язків, що передбачені відповідним нормативно-правовим актом: Конституцією, законом, міжнародним договором, указом, постановою, статутом, положенням, правилами, інструкцією тощо» [141].

Поряд із тим, слід погодитись із позицією вчених, що межі повноважень посадових осіб органів публічної служби, а також «підстави та спосіб їх здійснення повинні також бути передбачені законодавчими актами та можуть бути розвинуті у підзаконних актах» [141]. Вказане буде сприяти виконанню

вимог принципу законності та гарантуватиме панування права, що є гарантіями існування умов нетолерантності до корупції. Зокрема, М.С. Федоренко, досліджуючи особливості перевищення службових повноважень співробітника правоохоронних органів, зазначає, що найбільш розповсюдженими формами таких протиправних дій є, зокрема:: «вплив на заявника або потерпілого, їхніх рідних, членів сім'ї (шантаж, погрози, підкуп – давання їм «відкупних») для зміни змісту заяви, раніше наданих показань або до давання неправдивих показань» [265, с. 281]; «схиляння або примушування свідків (передусім серед співробітників правоохоронних органів) до давання показань на користь підозрюваних» [265, с. 281]; «знищення або приховання слідів злочину, окремих речових доказів» [265, с. 281]; «вплив на судово-медичних експертів для фальсифікації висновків щодо ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілого» [265, с. 281]; «вплив на слідчого (обіцянка незаконної винагороди, просування по службі, нагадування про корпоративні стосунки, «честь» мундира тощо) у спосіб схиляння до прийняття законного, але більш м'якого рішення» [265, с. 281] та ін.

Викладене дає підстави стверджувати, що обмеження щодо «свого становища» є ширшим поняттям, ніж обмеження щодо «службових повноважень», адже перше охоплює не лише владні, організаційно-розпорядчі права (передбачені відповідними службовими повноваженнями), але й ряд можливостей.

Наслідками порушення вимог щодо обмеження використання службових повноважень чи свого становища можуть стати: 1) скасування або визнання незаконними нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) з порушенням вимог Закону України «Про запобігання корупції»; 2) визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок порушення вимог антикорупційного законодавства; 3) відшкодування збитків, шкоди, завданих державі, фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення; 4) вилучення незаконно одержаного майна [17]. Крім того, згідно з положеннями ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» за

вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень передбачена кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність [201].

Відповідно до ст. 364 Кримінального кодексу України встановлена кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, тобто за умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [126].

Отже, обґрунтовано, що обмеження щодо використання свого становища є ширшим поняттям, ніж обмеження щодо використання «службових повноважень», оскільки перше охоплює не лише владні, організаційно-розпорядчі права (передбачені службовими повноваженнями), але й ряд відповідних можливостей.

На сьогодні виявлені наступні недоліки та прогалини в адміністративно-правовому регулюванні обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а саме наступні: 1) викликає сумніви, що особи, зазначені в п. 4 ч. 1. ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», підпадають під обмеження у використання службових повноважень чи свого становища, адже вони лише «кандидати» на заняття посади, тобто власне службових повноважень відповідно саме для цих посад ще не набули (при цьому з формулювання ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції» прямо не випливає, що законодавець «становище» тлумачить в широкому сенсі, а саме, як службове становище та становище ,пов'язане із публічною службою загалом); 2) адміністративно-правовими нормами, що регламентують дані обмеження, офіційно не трактуються поняття службових повноважень і становища, тощо.

Ще одним із напрямків запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням є встановлення та адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, що є питанням, якому вже приділялась увага українських вчених [див., напр.: 150; 288; 297–299]. При цьому комплексні дослідження адміністративно-правового регулювання даної групи обмежень практично відсутні (значну частину таких досліджень здійснено у сфері трудового права України), потребують актуалізації та узагальнення.

Зауважимо, що антикорупційні обмеження по відношенню до осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, є стандартом антикорупційної політики, визнаним міжнародною спільнотою. Так, згідно з п. «е» ч.2 ст.12 Конвенції ООН проти корупції заходи, спрямовані на запобігання корупції, можуть включати, *inter alia*, у тому числі запобігання виникненню конфлікту інтересів шляхом установлення обмежень, у належних випадках й на обґрунтований строк, стосовно професійної діяльності колишніх державних посадових осіб у приватному секторі після їхнього виходу у відставку або на пенсію, якщо така діяльність або робота безпосередньо пов'язана з функціями, що такі державні посадові особи виконували в період їхнього перебування на посаді або за виконанням яких вони здійснювали нагляд [116].

Відповідно і у вітчизняному законодавстві, згідно зі ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» закріплюються обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави (місцевого самоврядування). Зокрема, відповідним особам, котрі звільнилися з посад, на яких вони виконували публічно-владні функції (або ж в інший спосіб припинили діяльність, пов'язану з виконанням публічно-владних функцій), забороняється вчиняти три моделі недоброчесної поведінки. По-перше, таким особам заборонено «протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері

підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами - підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб - підприємців» [201]. По-друге, цим особам забороняється «розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом» [201]. По-третє, «протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності» [201].

Критично аналізуючи коло суб'єктів, на яких це адміністративно-правове обмеження поширено, а саме п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», можемо помітити, що означений перелік суб'єктів досить широкий, адже такі особи, перебуваючи на публічній службі, наділені обсягом різних повноважень, володіють специфічними правовими статусами, мірою позитивної та негативної юридичної відповідальності, тощо. У зв'язку із цим, вбачаємо в цілому недоцільним встановлення уніфікованого обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням публічно-владних функцій, наприклад для Президента та для рядового поліцейського чи прокурора.

Досліджуючи адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням означених функцій, доцільно звернути увагу й на вимоги ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» щодо подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Зокрема, у ч. 2 ст. 45 Закону вказується на те, що особи, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»,

які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням публічно-владних функцій, «подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями» [201]. В абз. 2 ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» також вказується на те, що «Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а», «в» і «г» п. 2 ч. 1 ст. 3, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік» [201]. У відповідності до ч. 2 ст. 47 Закону України «Про запобігання корупції» «інформація про особу в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково» [201]. Крім того, протягом трьох років після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, допускається повна перевірка декларацій, що полягає (ч. 1 ст. 51-3 вказаного Закону) «у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів» [201].

Щодо юридичної відповідальності за порушення встановлених обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, варто зауважити, що відповідно до п.2. ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» порушення встановленого п.1 ч.1 цієї статті обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору. У разі виявлення порушень, передбачених ч.1 цієї статті, НАЗК звертається до суду для

припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним. Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог п.1 ч.1 цієї статті, також можуть бути визнані недійсними [201].

Відповідно і до п. 7-1 ч. 1 ст. 36 Кодексу законів про працю України підставою припинення трудового договору визначається укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення [110]. Згідно трудового законодавства на зазначеній вище підставі особа підлягає звільненню з посади у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили.

З приводу заборони протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності, якщо особи, на яких розповсюджується досліджуване обмеження, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців, дискусійною вважаємо думку Д.В. Гудкова. Автор стверджує, що однією з особливостей є строк дії цього обмеження: такий відносно нетривалий строк є найбільш оптимальним з огляду на неприпустимість встановлення надмірних обмежень для громадян, які звільнилися з державних органів чи органів місцевого самоврядування, а з іншого боку, є достатнім, щоб усунути або значно послабити можливості особи недобросовісно використовувати своє попереднє службове становище [63, с. 101]. Проте, на наш погляд, і в даному аспекті уніфікація строку дії обмеження є в певній мірі дискримінаційним фактором, і для високопосадовців обмеження мають бути жорсткішими, аніж для державних службовців нижчих рангів.

Ще одним проблемним аспектом є питання відповідальності за порушення досліджуваного обмеження, яка по суті чітко не встановлена. Варто погодитися з тим, що на перший погляд, п. 2 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» [201] має зв'язок зі ст. 172-8 КУпАП [111], згідно з якою настає адміністративна відповідальність за незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень. Проте, на відміну від ч. 1 ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції», суб'єктами правопорушення, передбаченого ст. 172-8 Кодек КУпАП, є діючі (які не припинили свою діяльність) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Таким чином, як справедливо зазначає М.І. Хавронюк, за порушення заборон, передбачених у ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції», адміністративну відповідальність колишніх осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не встановлено [159, с. 220].

У даному випадку можливе настання кримінальної відповідальності за порушення заборони, передбаченої п.2 ч.1 ст.26 Закону України «Про запобігання корупції» [201], цивільно-правової відповідальності за порушення цієї та інших заборон. За порушення заборон, встановлених у п.1 ч.1 ст. 26, також можливим є настання інших правових наслідків, передбачених ч.2 ст.26 Закону України «Про запобігання корупції», про що йшлося вище, і ст.ст. 65-69 Закону України «Про запобігання корупції» (Розділ XI «Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків») [159, с.220], із чим цілком погоджуємося.

Конструктивну точку зору висловлює і О.О. Дудоров з приводу аналізованого делікту ст.172-8 КУпАП, що становить собою різновид незаконного використання службових повноважень або становища, тобто містить ознаки корупційного правопорушення (згідно ст.1 Закону України «Про запобігання корупції»). Тому діяння, наразі каране за ст. 172-8 КУпАП,

має бути перенесене, на думку автора, до КК України, де передбачено відповідальність за аналогічні діяння [72, с. 216].

Тим паче, що згідно ст. 22 Рекомендації № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців державний службовець не повинен використовувати неналежним чином інформацію, яку він чи вона отримав під час або у зв'язку з роботою, і повинен вжити належні заходи щоб захистити безпеку і конфіденційність інформації [293]. Відповідна вимога також містилась у вже нечинному п. 6 глави 2 Правил етичної поведінки державних службовців, затверджених Постановою КМУ від 11 лютого 2016 року № 65 [211]. Натомість у Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених наказом НАДС від 05 серпня 2016 року № 158, передбачається обов'язок утримуватись в робочий і позаробочий час «від поширення інформації, зокрема розміщення коментарів на веб-сайтах і у соціальних мережах, що можуть завдати шкоди репутації державних органів та органів місцевого самоврядування» [207] (абз. 3 п. 2 розділу ІІ Загальних правил). У той же час в п. 8 розділу ІІ Загальних правил на службовця покладається обов'язок негайно повідомляти безпосереднього керівника (у разі необхідності – керівника вищого рівня) про відомі йому факти недоброчесності та неправомірного поширення інформації з обмеженим доступом іншим службовцем. Спеціальні норми, які стосуються обмеження поширення інформації містяться в абзацах 2 і 3 п. 2 розділу ІІІ «Доброчесність» Загальних правил та в розділі IV «Використання службового становища, ресурсів та інформації» [207].

У будь-якому випадку має бути встановлена чітка міра відповідальності за порушення заборони розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала відома особам, що припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом.

Аналогічно, чітко встановлена відповідальність має мати місце і у випадку порушення обмежень, передбачених п.1 і 3 ч.1 ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції».

Отже, у результаті проведеного дослідження приходимо до наступних висновків. Адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування має важливе значення як один із засобів запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, мінімізуючи ризики виникнення конфлікту інтересів після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування й переходу на іншу роботу. Також ефективне адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування забезпечує превенцію випадків створення в неправомірний спосіб сприятливих умов для установи, організації чи підприємства, де планується працевлаштовуватись після припинення такої діяльності, тощо.

У той же час на сучасному етапі адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, не позбавлене недоліків: 1) некоректним вважаємо встановлення уніфікованого обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, для всіх суб'єктів, на яких поширюється дія даного обмеження, наприклад, для Президента та для рядового поліцейського; 2) уніфікація строку дії обмеження є в певній мірі дискримінаційним фактором, для високопосадовців обмеження мають бути жорсткішими, аніж для державних службовців нижчих рангів, для яких річне обмеження щодо укладання трудового договору може мати негативний вплив на матеріальне становище, тощо; 3) не встановлено адміністративної відповідальності за обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій

держави, місцевого самоврядування, що є необхідною умовою фактичної дії цього засобу запобігання пов'язаним із корупцією правопорушенням.

2.2. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними

Серед ключових адміністративно-правових обмежень, які відіграють важливу роль у запобіганні та мінімізації негативних наслідків корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень відіграють обмеження щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними. Закономірним чином цьому питань приділяється досить широка увага вчених [див., напр.: 114; 134; 231; 232; 290]. При цьому слід констатувати, що в контексті предмету цього дисертаційного дослідження сутнісний зміст вказаного адміністративно-правового обмеження антикорупційного характеру потребує уточнення [29, с. 409].

Зокрема, обмеження щодо одержання подарунків закріплене в ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», згідно якого особам, зазначеним у п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону (особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та особам, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи [201].

Відповідно рішення, прийняте суб'єктом, на якого поширюється антикорупційне законодавство, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів.

Проте, незрозуміло, чому дана норма закону поширюється лише на осіб, зазначених у п.п.1-2 ч.1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», і виключає, зокрема: 1) п. 3 – «особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією» [201]; 2) п. 4 – «кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом» [201]. Вважаємо, що дію обмеження щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними варто розширити і на вищезазначені категорії осіб задля запобігання корупційним і пов'язаних із корупцією правопорушень.

Також зауважимо, що подарунки, одержані означеним колом осіб, «як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному КМУ» [201] (ч. 3 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції»). При цьому особи, зазначені у п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 вказаного законодавчого акту у відповідності до абз. 1 ч. 2 ст. 23 все ж таки, «можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених ч. 1 цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки» [201] (між тим, обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які даруються близькими особами чи

одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси) [201].

Доречно також зауважити, що у сфері запобігання корупції під подарунком мається на увазі не лише майно, матеріальні речі, але й грошові кошти (у т.ч. безповоротна фінансова допомога, благодійна допомога як «приховані форми» неправомірної вигоди чи подарунків), переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що надають / одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [201]. При чому обмеження розповсюджуються не лише на одержання (вимагання, прохання) подарунку суб'єктом, на якого поширюється дія ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» безпосередньо для себе, але й для його близьких осіб.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у декларації, що зобов'язані щорічно подавати як суб'єкти декларування, повинні зазначати й подарунки. При чому неповідомлення (або несвоєчасне повідомлення) про одержання подарунка (від близької особи), вартістю понад 50 прожиткових мінімумів кваліфікується як неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про суттєві зміни у майновому стані [29, с. 410].

Тому задля запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» передбачені вимоги та особливості поводження з ними. Так, відповідне коло осіб в разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди (подарунка), незважаючи на ті чи інші приватні інтереси, зобов'язані невідкладним чином вжити певні заходи, передбачені у частин 1 і 3 вказаної статті Закону. До таких заходів законодавцем віднесено: 1) відмова від пропозиції; 2) ідентифікація (коли наявна для цього можливість) особи, котра зробила відповідну пропозицію; 3) залучення свідків (коли це можливо; зокрема, з числа співробітників); 4) письмове повідомлення безпосереднього керівника (якщо такий наявний) чи керівника відповідного органу (підприємства, установи, організації) або ж спеціально уповноважених суб'єктів із запобігання корупції про відповідну неправомірну пропозицію (у разі, коли в особи наявні сумніви щодо

законності можливості одержання подарунка, ця особа має право письмово звернутися до НАЗК для одержання консультації з цього питання) [201].

У випадках, коли особа, на яку поширюються досліджуване адміністративно-правове обмеження, «виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації» [201]. Про цей факт повинен складатись акт, що «підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації» [201]. Відповідно предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції» [201].

Відповідно до ст. 172-5 КУпАП порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків тягне за собою накладення штрафу від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка. Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вказане вище порушення, - тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік [111].

Досліджуючи адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними, варто окремо зупинитися на понятті неправомірної вигоди, під якою законодавець розуміє «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав» [201]. При цьому згідно абз. 7 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про

запобігання корупції» «одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [201] є корупцією.

У контексті викладеного слід зазначити, що розглядувані нами корупційні правопорушення передбачають притягнення в тому числі й до кримінальної відповідальності з таких підстав: 1) «пропозиція чи обіцянка працівникові підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, надати йому (їй) або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи» [126] (ст. 354 КК України); 2) «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища» [126] (ст. 368 КК України); 3) «пропозиція чи обіцянка службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення зазначеною службовою особою дій чи її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи» [126] (ст. 368-3 КК України); 4) «пропозиція чи обіцянка аудитору, нотаріусу, оцінювачу, іншій особі, яка не є державним

службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), надати йому/їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення особою, яка надає публічні послуги, дій або її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи» [126] (ст. 368-4 КК України); 5) «пропозиція чи обіцянка службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища» [126] (ст. 369 КК України); 6) «провокація підкупу, тобто дії службової особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду» (ст. 370 КК України) [126], тощо.

При цьому доречно зауважити, що особа, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності за злочини, передбачені статтями 354 (підкуп працівника підприємства, установи чи організації), 368-3 (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), 368-4 (підкуп особи, яка надає публічні послуги), 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі), 369-2 (зловживання впливом) КК України, «якщо після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона – до отримання з інших джерел інформації про цей злочин органом, службова особа якого згідно із законом наділена правом повідомляти про підозру, - добровільно заявила про те, що сталося,

такому органу та активно сприяла розкриттю злочину, вчиненого особою, яка одержала неправомірну вигоду або прийняла її пропозицію чи обіцянку» [126]. Поряд із тим, «зазначене звільнення не застосовується у разі, якщо пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди були вчинені по відношенню до осіб, визначених у ч.4 ст.18 цього Кодексу» [126].

Варто погодитися з тим, що відмежовуючи передбачений ст. 172-5 КУпАП [111] проступок від складу злочину, передбаченого ст. 368 КК України [126], слід виходити з того, що: 1) у ст. 172-5 КУпАП йдеться саме про порушення обмежень, а не заборон; 2) п.1 ч.1 ст.23 Закону України «Про запобігання корупції» [201] хоча і має назву «Обмеження щодо одержання подарунків», проте забороняє особам, зазначеним у п.п. 1, 2 ч.1 ст.3 цього Закону (які по суті є «публічними» службовим особами, спроможним нести відповідальність за ст.368 Кримінального кодексу України), безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування [72, с. 84-85]. Тому, на відміну від того, хто вчиняє злочин (ст. 368, ст. 368-4 КК України), особа, яка скоює адміністративний проступок (ст. 172-5 КУпАП), одержує подарунок не «у зв'язку», тобто не за виконання (невиконання) в інтересах певної особи дії з використанням службового становища, а, умовно кажучи, просто так, порушуючи при цьому приписи антикорупційного законодавства [72, с. 84-85].

Розглянемо деякі практичні випадки притягнення до відповідальності осіб за порушення обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними.

Так, Особа 1, обіймаючи посаду голови Іванівської сільської ради, Чернігівського району Чернігівської області, будучи посадовою особою місцевого самоврядування і згідно підпункту «в» п. 1 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції» [201] і суб'єктом відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, в порушення вимог ч. 2 ст. 23, ст. 24

Закону, всупереч інтересам служби порушив встановлені Законом обмеження щодо одержання подарунків, а саме на підставі договору дарування земельної ділянки, посвідченого приватним нотаріусом, отримав у подарунок та набув право власності на земельну ділянку площею 0.15 га від Особи 2, яка не є останньому близькою особою. Також, Особа 1 на підставі договору дарування земельної ділянки, посвідченого приватним нотаріусом отримав у подарунок та набув право власності на ще одну земельну ділянку площею 0.15 га від Особи 1, який не є останньому близькою особою. У судовому засіданні Особа 1свою вину у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 172-5 КУпАП [111] повністю не визнав та пояснив, що перебуваючи на посаді голови Іванівської сільської ради одержав в подарунок від своєї двоюрідної сестри Особи 2 земельну ділянку та в подарунок від чоловіка своєї двоюрідної сестри Особи 3 другу земельну ділянку. Оскільки обидві земельні ділянки він одержав від родичів, з якими його пов’язує спільне ведення господарства, одержання подарунку не пов’язане з виконанням ним обов’язків голови Іванівської сільської ради, тому вважає, що ніяких заборон та обмежень щодо одержання подарунків він не порушив.

Заслухавши думки прокурора та захисника, пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, пояснення свідків, дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку, що дарувальники Особа 2 та Особа 3 не є близькими для Особи 1 особами в розумінні ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [201], адже кожен з них мешкає окремо, кожен має власну родину, самостійне фінансове джерело існування, спільного сумісного майна з Особою 1 ані Особа 2, ані Особа 3 не мають. Таким чином, в діях Особи 1 вбачаються ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП [111], а саме: порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Тому суд постановив притягнути Особу 1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 172-5 КУпАП і накласти на нього стягнення у вигляді штрафу в розмірі

200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає 3 400 грн. 00 коп. з конфіскацією подарунків – двох земельних ділянок [186].

Натомість, у справі про адміністративне правопорушення про притягнення Особи 1, працюючої директором Черкаського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 172-5 КУпАП [111] Придніпровський районний суд м. Черкас дійшов до наступних висновків. Суддею встановлено, що Особа 1, котра працює директором Черкаського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, є посадовою особою, яка наділена організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями [189]. Судом встановлено, що Особа 1 займає посаду, котра охоплюється змістом п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», а отже Особа 1 є суб'єктом, на якого поширюються адміністративно-правові обмеження антикорупційного характеру. Попри такі обставина Особа 1 уклала договір дарування з Особою 3, Особою 4 і Особою 5, посвідчений приватним нотаріусом і зареєстрований у реєстрі, згідно з яким прийняла в дар подарунок у не грошовій формі, а саме, частку в праві власності на жилий блок (секцію) загальною вартістю 24 4900 грн. у гуртожитку, що перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка (1 762 грн.). Цими своїми умисними діями Особа 1 порушила встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків і вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст. 172-5 КУпАП [111]. Під час розгляду справи встановлено, що Особа 1 при укладенні договору дарування розуміла зміст укладеної угоди і сама ініціювала укладення саме договору дарування, а не купівлі-продажу. До цього часу цей правочин (договір дарування) не розірвано і не визнано удаваним [189]. У той же час суддею встановлено, що Особа 1, уклавши договір дарування, порушила встановлені Законом обмеження, але вона своїми діями не завдала шкоди державі, тому застосування такого стягнення як конфіскація предмета дарування (фактично квартири, у якій проживає донька Особи 1 з двома

дітьми) порушить право на мирне володіння майном не тільки самої Особи 1, а й інших осіб (за практикою Європейського Суду з прав людини), і це стягнення є непропорційним вчиненому правопорушенню. У підсумку Особу 1 було визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 172-5 КУпАП [111] та накладено на неї стягнення у виді штрафу у розмірі 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, без конфіскації подарунка [189].

Як бачимо, в даному випадку судом було враховано ряд індивідуальних обставин, відсутність нанесеної шкоди державі, що вплинуло на модифікацію адміністративно-правової норми, і на відповідача не було накладено передбачене законом в такому випадку стягнення у вигляді конфіскації подарунка.

В іншому випадку (постанова Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 04 березня 2020 року у справі № 243/879/20), Особа 1 обвинувачується у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого ст. 172-5 ч.1 КУпАП [111], а саме в тому, що порушуючи вимоги ч. 2 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» [201], займаючи посаду головного бухгалтера Комунального підприємства «Обласний дитячо-молодіжний санаторно-оздоровчий комплекс «Перлина Донеччини» відповідно до пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», будучи суб'єктом, на яку поширюється обмеження вказаного Закону, перебуваючи у приватного нотаріуса, одержала у подарунок трикімнатну квартиру, чим вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією [191]. У судовому засіданні Особа 1 свою провину у вчинені адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, не визнала та пояснила, що в її діях відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-5 ч. 1 КУпАП [111]. Жодної мети отримати неправомірну вигоду або прийняття такої вигоди, чи прийняття обіцянки/пропозиції щодо якоїсь вигоди для себе у неї не було, ніяких вирішення питань у власних інтересах з приводу дарування квартири не було,

а Особа 4 ніколи не була зацікавлена в певних офіційних діях комплексу, де вона працює на посаді головного бухгалтера, ніяких інтересів між ними стосовно виконання нею її посадових обов'язків також не було. Особа 4 була другою дружиною її біологічного батька – Особи 5, який помер. Тому коли вона запропонувала їй допомогу у вигляді дарування квартири вона погодилася, тому що одна на протязі 14 років виховує двох своїх неповнолітніх дітей та є одинокою матір'ю. При чому при поданні щорічної декларації відповідач зазначила про зміну майнового стану та про отримання подарунку, не маючи жодного корисного мотиву при укладанні договору дарування та отримуючи квартиру в подарунок. Сплатила ж у цьому році всі податки з приводу дарування квартири. Просить суд закрити провадження у справі, оскільки в її діях відсутній склад адміністративного правопорушення [191]. У результаті судового провадження суд постановив відмовити в притягненні до адміністративної відповідальності за відсутністю в діях складу адміністративного правопорушення, провадження по справі – закрити.

Як бачимо, три справи про адміністративні правопорушення з аналогічними обставинами, проте з різним результатом (в першому випадку накладено і штраф, і конфісковано земельні ділянки, в другому накладено штраф і підіймалося питання про конфіскацію подарунка (нерухомості), проте його не було конфісковано, а в третьому взагалі справу було закрито), що свідчить про розбіжності вирішення одних і тих самих питань у судовій практиці.

Отже, у результаті дослідження адміністративно-правового регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними, вважаємо доцільним зробити акцент на деяких проблемах у цій сфері: 1) несправедливими і дискримінаційними є положення ч.1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», дія якої наразі поширюється лише на осіб, зазначених у п.п. 1-2 ч. 1 ст. 3 Закону і не розповсюджується на п. 3-4 (особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи

адміністративно-господарських обов'язків, кандидати у народні депутати України, кандидати на пост Президента України, тощо); 2) нагальним є питання численних випадків визнання малозначності правопорушень, пов'язаних із порушенням обмеження щодо одержання подарунків, що обумовлює удосконалення адміністративно-правового регулювання цього напрямку; 3) законодавчого уточнення та уніфікації судової практики потребують об'єкти адміністративної та кримінальної відповідальності у випадку порушення обмеження щодо одержання неправомірної вигоди, подарунків та поводження з ними, тощо.

2.3. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб та його складові елементи

Важливим напрямком адміністративно-правового регулювання у сфері запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів є адміністративно-правове регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та обмежень щодо спільної роботи близьких осіб як доволі розповсюджених видів пов'язаних з корупцією правопорушень. На важливість цих обмежень, як способів запобігання корупції, звертається увага багатьох українських вчених (як щодо сумісництва та суміщення [див., напр.: 20; 97; 140; 175; 251; 285], так і спільної роботи близьких осіб [див., напр.: 51; 113; 127; 183; 184; 291]). Проте адміністративно-правове регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та обмежень щодо спільної роботи близьких осіб потребує подальшого теоретичного дослідження задля його практичного удосконалення.

Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності закріплене в однойменній ст. 25 «Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, передбачається, що особам, зазначеним у п.1 ч.1 ст.3 цього Закону,

забороняється здійснювати два типи дій, які окреслені в ч. 1 ст. 25. По-перше, таким суб'єктам заборонено «займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України» [201]. По-друге, відповідному колу осіб також заборонено «входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді)), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України, крім випадку, передбаченого абз. 1 ч. 2 цієї статті» [201]. Разом із тим, необхідно звернути увагу й на те, що згідно ч. 3 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» відповідні адміністративно-правові обмеження не поширюються на таких суб'єктів: 1) депутати Верховної Ради АРК, депутати місцевих рад («крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі» [201]); 2) присяжні; 3) помічники-консультантів народних депутатів України; 4) працівники секретаріатів Голови ВРУ, Першого заступника Голови ВРУ та заступника Голови ВРУ, а також працівники секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у ВРУ; 5) працівники патронатних служб у державних органах; 6) особи, зазначені в підп. «к» п. 1 ч. 1 ст. 3 зазначеного Закону (за винятком осіб, окреслених у інших підпунктах п. 1 ч. 1 ст. 3); 7) особи молодшого начальницького складу служби цивільного захисту, що проходять службу в аварійно-рятувальних формуваннях та пожежно-рятувальних підрозділах у змінному режимі, однак, «за умови відсутності у таких осіб повноважень із здійснення заходів державного нагляду (контролю), реєстрації декларацій відповідності матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки,

ліцензування» [201] (лише щодо обмежень, передбачених у п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону) [201].

Поряд із тим, слід мати на увазі, що в діях особи, котра займалася певною діяльністю до вступу на державну службу, а оплата цієї діяльності була здійснена із запізненням (вже під час її перебування на державній службі), то в такому разі цю обставину дійсності неможливо інтерпретувати в якості порушення антикорупційного законодавства. Разом із тим, як зазначають вчені, іноді особа, котра займалась певною діяльністю, при вступі її на державну службу не зупиняє її, що створює ситуацію незаконного суміщення. При цьому такі види іншої оплачуваної діяльності, як викладацька, наукова, творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика із спорту, не заборонені за сукупності двох умов: 1) ними особа не займається як підприємництвом; 2) ними особі не забороняє займатись Конституція або інший закон України [72, с. 47].

У свою чергу, ознаками «іншої оплачуваної діяльності» О.О. Дудоров називає наступні: 1) не є підприємницькою діяльністю, не є викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною та суддівською практикою, інструкторською практикою із спорту; 2) передбачає активну поведінку – застосування особою своєї праці; 3) за виконану працю особа отримала оплату (винагороду) чи за умовами договору повинна була її отримати; 4) як правило, є систематичною, але може бути і одноразовою, якщо це принесло особі відносно великі доходи [72, с. 52].

Що ж до підприємницької діяльності, то при адміністративно-правовому регулюванні обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, важливий факт встановлення не лише того, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, була зареєстрована як підприємець (займалася підприємницькою діяльністю), але й отримувала прибуток.

Відповідно до ч. 1 ст. 172-4 КУпАП «порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім

викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю тягне за собою накладення штрафу від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом» [111]. Якщо ж особу, що притягується до адміністративної відповідальності, протягом року вже було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, – то в такому разі порушник буде притягнутий до відповідальності шляхом «накладення штрафу від 500 до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік» [111] (ч. 3 ст. 172-4 КУпАП). Поряд із тим, «порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), тягне за собою накладення штрафу від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності» [111] (ч. 2 ст. 172-4 КУпАП). В тому ж разі, коли особа протягом року повторно притягується до адміністративної відповідальності за вказаної частиною Кодексу (чи за ч. 1), то до неї застосовується санкція, передбачена у ч. 3 ст. 172-4 КУпАП [111].

З цього приводу слід зауважити що для кваліфікації дій особи за ч. 1 ст. 172-4 КУпАП необхідно встановити, що відповідна діяльність була оплачуваною, тобто такою, за яку особа дійсно отримує винагороду, незалежно від того, чи є зазначена діяльність систематичною або ж одноразовою, грошовою чи натуральною, оплачується за трудовою або іншою угодою (договором, контрактом) чи без неї, чи сплачує особа з цієї винагороди

податки або ж ухиляється від сплати податків. Водночас, як справедливо зазначає О.О. Дудоров, одноразове отримання винагороди (оплати) за ту чи іншу діяльність, якщо її розмір є відносно незначним, може визнаватися малозначним діянням [72, с. 44]. Також малозначним діянням може бути визначено й порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності з урахуванням періоду часу сумісництва, його суспільної значимості та інших обставин.

Так, наприклад, у Новозаводському районному суді м. Чернігова було винесено постанову про притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 172-4 КУпАП [111] Особи 1, що займала посаду старшого державного ревізора-інспектора відділу контрольно-перевірочної роботи самозайнятих фізичних осіб управління податків і зборів з фізичних осіб Головного управління ДПС у Чернігівській області, а на момент розгляду справи – перебувала у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку [188]. Зі змісту постанови Новозаводського районного суду м. Чернігова у справі № 750/1887/20 від 17 березня 2020 року випливає, що Особа 1, перебуваючи на вказаній посаді, маючи спеціальне звання «інспектор податкової та митної справи І рангу», будучи державним службовцем категорії «В» 7-ої категорії, являючись згідно підп. «в» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб`єктом відповідальності за правопорушення пов`язані з корупцією, усвідомлюючи протиправність своїх дій, порушила обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, передбачені п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції». Відповдіне порушення Закону відбулось у зв’язку із тим, що Особа 1, перебуваючи на посаді державної служби, займалась іншою оплачуваною діяльністю у вигляді представництва позивача в суді згідно договору про надання правової допомоги, за виконання якого отримала грошові кошти в сумі 1 200 грн. відповідно до актів виконаних робіт [188]. Попри доводи Особи 1 про те, що перебуваючи у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку, вона заробітної плати не отримувала та функції

держави не виконувала, на переконання суду не має значення фактичне отримання коштів за свою діяльність. Сам факт вступу в таку діяльність надання правової допомоги за договором, зайняття іншою оплачуваною діяльністю для особи, що притягується до адміністративної відповідальністю є діянням протиправним. Судом вказано, що зі змісту п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» не випливає правомірність дій державного службовця, спрямованих на те, щоби займатися іншою оплачуваною діяльністю, протягом періоду відпуски по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку. Отже, суд постановив визнати Особу 1 винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.172-4 КУпАП та накласти на неї адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 5 100 грн. з конфіскацією отриманих коштів у розмірі 1 200 грн [188].

Отже, узагальнюючи особливості адміністративно-правового регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, вважаємо за доцільне виділити наступні з них.

По-перше, це адміністративно-правове обмеження поширюється на осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», не залежно від того, чи перебувають вони в відпустці або ж ні, або ж в інших правових станах, які характеризують їх в якості осіб, котрі зберігають правовий статус професійного публічного службовця, попри те, що вони на законних підставах, не виконують службові обов’язки (зокрема, хворіють, навчаються тощо).

По-друге, недотримання вказаного обмеження є правопорушенням, пов’язаним із корупцією, а отже створює умови для підвищення толерантності до корупції, потенційно шкодить правопорядку в сфері запобігання корупції та може шкодити авторитету посади професійного публічного службовця, рівню довіри суспільства до держави.

По-третє, для розглядуваного адміністративно-правового обмеження характерним є те, що воно полягає у безпосередній забороні займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (за умови одержання

прибутку) та входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. При цьому це обмеження містить винятки, а тому особа, котра належить до переліку осіб, визначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», може правомірним чином займатись викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту, коли така діяльність не є удаваною.

По-четверте, адміністративно-правове обмеження починає діяти з моменту набуття особою правового статусу особи, котра належить до кола суб'єктів, окреслених в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», хоча не можна тлумачити в якості правопорушення, пов'язаного з корупцією, отримання із запізненням винагороди (оплати) за «іншу діяльність», що була завершена до вступу на державну службу, однак, виплачується із запізненням чи вчасно.

По-п'яте, це обмеження регламентоване у ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції», однак, адміністративна відповідальність за порушення цієї норми Закону передбачена ст. 174-2 КУпАП (нею Кодекс був доповнений саме в результаті прийняття відповідного спеціального антикорупційного закону).

По-шосте, порушення цього адміністративно-правового обмеження може судом інтерпретуватись в якості малозначного діяння, коли протиправні діяння суб'єкта виявляються в отриманні винагороди (оплати) за «іншу діяльність», а саме тоді, коли: винагорода (оплата) має відносно невеликий розмір та отримувалась одноразово; сумісництво відбувалось нетривалий період часу; сумісництво за своїми наслідками не мало суспільної значимості.

У свою чергу, обмеження спільної роботи близьких осіб закріплене в однойменній ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції». У теоретичному контексті під вказаним обмеженням вчені розуміють «двохаспектну публічно-правову заборону бути підпорядкованим (перебувати

у відносинах прямої організаційної чи правової залежності) близькій особі чи мати в підпорядкуванні близьку особу» [182]. Таким чином, порушення цього обмеження є «різновидом кар'єрної корупції» [49, с. 334], а відтак – порушенням принципу забезпечення рівного доступу до професійної публічної служби [115, с. 103]. Вказане є закономірним, адже непотизм, як порушення вимог, що містяться в ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції», виявляється у «несправедливому розподілі посад в органах влади, відповідно до якого преференції для отримання посад надають на основі близькості відносин, а не ступеня професіоналізму кандидатів, є одним із проявів приватності як характеристики неформальної політики» [281, с. 15]. Зокрема, український правник С.П. Рабінович констатує, що «прикладами інституціоналізації кадрового аспекту непотизму в органах публічної влади є створення персонально-орієнтованих управлінських «команд» [224, с. 113].

З цим підходом до розуміння адміністративно-правового обмеження спільної роботи близьких осіб та з тлумаченням сутності порушення цього обмеження слід погодитись, адже законодавцем визначено, що особи, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 зазначеного Закону, «не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам» [201]. Аналогічна вимога законодавця поширюється в абз. 2 ч. 1 ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» й на осіб, котрі претендують на зайняття відповідних посад. У зв'язку із цим, кандидати на посаду зобов'язуються «повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб» [201].

Критично аналізуючи мотиви встановлення цього адміністративно-правового обмеження, погодимося із тим, що запровадження цього обмеження зумовлено усвідомленням того, що в суспільстві не повинно бути жодних сумнівів у порядності (доброчесності) особи, уповноваженої на виконання функції держави. У процесі прийняття рішень, вчинення дій чи бездіяльності цієї особи мають бути виключеними будь-які приватні інтереси, зокрема

непотизм, тобто сприяння близьким особам [228]. Керуючись такою логікою цілком закономірним є те, що у відповідності до абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» «близькими особами» в контексті запобігання корупції слід вважати лише осіб, котрі є членами сім'ї суб'єкта, охопленого переліком осіб, окерслених в ч. 1 ст. 3 вказаного законодавчого акту, а так само: «чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта» [201]. Крім того, окреслюючи коло суб'єктів, що підпадають під дію обмеження спільної роботи близьких осіб, доречно уточнити, що в ч. 3 ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» законодавцем встановлено виключення поширення дії цього обмеження. У відповідності до вказаного положення Закону зазначене обмеження не застосовується до таких трьох категорій осіб: 1) народні засідателі та присяжні; 2) близькі особи, котрі прямо підпорядковані один одному на підставі того, що одна з них набула правовий статус виборної особи; 3) особи, що працюють у сільських населених пунктах (за винятком населених пунктів, які за статусом є районними центрами), а так само – у гірських населених пунктах [201].

Враховуючи викладене зазначимо, що по своїй суті зазначене обмеження складається з двох окремих заборон: по-перше, мати у прямому підпорядкуванні близьких осіб; по-друге, бути безпосередньо підпорядкованим близьким особам [228]. При цьому під «прямим підпорядкуванням» законодавець в абз. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» розуміє саме «відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з

роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням» [201]. У той же час у Листі Мін'юсту України «Щодо надання роз'яснень положень антикорупційного законодавства» від 25 червня 2015 року № 16305-0-26-15/11 підкреслюється, що відсутність відносин прямого підпорядкування між особами, котрі працюють в одній і ті й же самій установі (організації) в дійсності не спростовує виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів при здійсненні ними службових обов'язків [294].

Більш того, в означеному контексті слід мати на увазі й те, що особа є «службовою» не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови що зазначені функції або обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною посадовою особою [220].

Крім того, варто зауважити, що досліджуване обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюються на посадових осіб юридичних осіб публічного права. Працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні (адвокат, лікар, вчитель тощо), виробничі (наприклад, водій) або технічні (друкарка, охоронник тощо) функції, можуть визнаватися службовими особами лише за умови, що поряд із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки [229].

Приймаючи до уваги вимоги до зайняття посади в органах публічної служби (зокрема, щодо дієздатності, щодо знання законодавства про запобігання корупції, про державну службу, а також щодо рівня освіти), доходимо висновку, що закріплення відповідного адміністративно-правового обмеження в ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» сприяє не лише юридичній визначеності запобігання непотизму та корупції загалом, але й також дозволяє кандидатам на посаду та суб'єктам, які здійснюють відповідну кадрову процедуру, діяти із дотриманням вимог законності. Відтак, запобіганню порушення вказаного обмеження сприяє чітке усвідомлення

відповідними суб'єктами його змісту та можливих негативних наслідків. Відповідно претенденти на зайняття посад зобов'язані повідомити керівництво установи про вже працюючих в ній близьких їм осіб, а тоді, коли відбулось порушення цього обмеження відповідні суб'єкти повинні здійснювати дії антикорупційного характеру з метою відновлення правопорядку в організації (підприємстві, установі). Зокрема, в ч. 2 ст. 27 вказаного Закону міститься правило, у відповідності до якого у випадку виникнення обставин, що порушують вимоги ч. 1 ст. 27 «відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк» [201]. У тому ж разі, коли в цей строк обставини порушення адміністративно-правового обмеження не були добровільним чином усунуті, «відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування» [201], а тоді, коли таке переведення є неможливим, то «особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади [201].

Слід зазначити, що відповідне правило ще з 1995 року [199] також міститься й в ст. 25-1 КЗпП України, в якому передбачається обмеження спільної роботи родичів на підприємстві (в установі, організації). Також в п. 4 ч. 1 ст. 41 Кодексу закріплена норма щодо неможливості перебування всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції» у прямому підпорядкуванні у близької особи, що є однією із додаткових підстав розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов [110]. Тобто, як виявляється, адміністративно-правове обмеження спільної роботи близьких осіб фактично не передбачає юридичної відповідальності, аналогічних тим, які застосовуються у разі порушення особами інших обмежень антикорупційного характеру.

Для більш повного осмислення цієї проблеми слід розглянути судову практику. В якості прикладу розглянемо постанову Рокитнянського районного

суду Київської області від 27 січня 2017 року в справі № 375/58/17. Зі змісту цього судового рішення випливає, що до суду надійшов адміністративний протокол відносно Особи 1, про те, що той будучи сільським головою Насташівської сільської ради Рокитнянського району 7 скликання та будучи посадовою особою органів місцевого самоврядування 9 рангу, а відтак, будучи суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, у листопаді 2015 року, в порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції», не повідомив про наявність у нього реального конфлікту інтересів, а саме: підписав розпорядження про призначення на посаду директора Будинку культури своєї онуки Особу 2, чим вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-7 КУпАП [111]. Особа 1 в судовому засіданні вчинення правопорушень не визнав та пояснив, що після обрання його головою Насташівської сільської ради постало питання про призначення на його місце, де він працював директором будинку культури нового працівника. Так як його онука Особа 2 мала відповідну освіту, він запропонував призначити її директором будинку культури на строк його повноважень. Вказане призначення він погодив із начальником відділу культури Рокитянської районної державної адміністрації Особою 3, юрисконсультом районної ради Особою 4 та головою районної ради Особою 5, котрі йому пояснили, що в даному випадку немає конфлікту інтересів, так як згідно ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» в сільській місцевості обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюється. Тим паче, Особа 1 була переконана в правомірності своїх дій, приймаючи до уваги ту обставину, що Особа 2 працює директором будинку культури, а він (Особа 1) є головою сільської ради і ця робота не є спільною роботою. Також про працевлаштування Особи 2 знали депутати сільської ради та члени виконкому, що підтверджено наданим суду листом [190]. Розглянувши матеріали справи суд дійшов висновку, що в діях Особи 1 відсутній склад правопорушень, передбачених ч. 1 та 2 ст. 172-7 КУпАП [111], так як вказаний склад (тобто, ч. 1) передбачає наявність конфлікту, тобто неповідомлення особою про

наявність у неї реального конфлікту та ч. 2 вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту. А згідно до ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» в сільській місцевості обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюється [201]. У зв'язку із цим, суд об'єктивно постановив закрити провадження в адміністративній справі відносно Особи 1 у зв'язку з відсутністю складу вказаного правопорушення в його діях [190].

В іншому ж випадку, що мав місце у справі Краматорського міського суду Донецької області № 234/4734/16-п, розпорядженням міського голови Краматорської міської ради Особу 1 було призначено на посаду начальника управління освіти Краматорської міської ради. Наказом начальника управління освіти Краматорської міської ради Особи 4, яка є дочкою Особи 1, було переведено на посаду завідуючої дошкільного навчального закладу, і яка відповідно до посадової інструкції підпорядковується безпосередньо начальнику відділу освіти. Особа 1, приймаючи накази № 75-к про преміювання працівників закладів управління освіти м. Краматорська та № 25-к/в про надання щорічної відпустки з виплатою матеріальної допомоги на оздоровлення Особа 4, будучи відповідно до п.п. «в» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», суб'єктом, на якого поширюється дія цього Закону, не повідомила безпосереднього керівника про встановлене ст. 27 Закону обмеження щодо перебування її дочки Особи 4 у її прямому підпорядкуванні [187]. У результаті розгляду справи суд дійшов висновку, що вина Особи 1 у вчиненні адміністративних пов'язаних з корупцією правопорушень, передбачених ч.ч. 1, 2 ст. 172-7 КУпАП, підтверджується сукупністю доказів, досліджених у судовому засіданні, і визнав винною Особи 1 у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ч.ч. 1, 2 ст. 172-7 КУпАП, наклавши адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (3 400 грн) [187].

У контексті розглянутої судової практики висловимо два основних зауваження. По-перше, примітним є те, що суди до порушення обмеження спільної роботи близьких осіб застосовують санкції, передбачені за

порушення вимог щодо недопущення конфлікту інтересів. На вказану обставину звертає увагу також В.В. Гладкий, вказуючи на те, що «наявна практика свідчить про те, що особи, котрі порушують обмеження спільної роботи близьких осіб, притягуються до адміністративної відповідальності, як правило, за ст. 172-7 КУпАП, хоча конфлікт інтересів є порушенням, пов'язаним з корупцією, а непотизм, будучи видом фаворитизму (форма прояву корупції), є специфічним проявом феномену корупції» [51, с. 338]. Відповідний стан справ вчений вважає сприятливим для поширення корупції, адже: відповідність кандидатів на посаду вимогам до зайняття цієї посади засвідчує спроможність таких осіб усвідомлювати зміст вказаного адміністративно-правового обмеження й в контексті вимог ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» скеровувати свої дії в правомірне русло; ігнорування такими особами відповідних вимог законодавця презюмує їх недоброчесний умисел [56, с. 109]. Попри це, «на сьогоднішній день законодавство України, забороняючи непотизм, не містить норми, котрою би безпосередньо передбачались належні юридичні заходи відповідальності (та передуючі відповідальності юридичні заходи, що призупиняють порушення) за корупційне правопорушення у формі фаворитизму відповідного типу» [56, с. 111-112]. По-друге, якщо навіть і погодитись із тим, що притягнення порушників вимог ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» за ст. 172-7 КУпАП є цілком виправданим (це випливає із наявної судової практики, а також з наукових напрацювань українських вчених [див., напр.: 252, с. 84]), не можемо вести мову про адекватність такої юридичної відповідальності. З цього приводу слід зазначити, що незначні суми адміністративних штрафів із прив'язкою до неоподатковуваного мінімуму доходів громадян (17 грн.), в дійсності, не відповідають реаліям сучасності, не виконують належним чином запобіжної функції, не стимулюючи суб'єктів дотримуватися обмежень, встановлених антикорупційним законодавством. Це в підсумку свідчить про неефективність адміністративно-правового

регулювання як обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, так і в інших галузях справ про адміністративні правопорушення.

Отже, адміністративно-правове регулювання обмеження щодо спільної роботи близьких осіб – це система правового закріплення, організаційного упорядкування та адміністративного управління правовідносинами, що виникають між суб'єктами, на яких розповсюджується дія ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції», та антикорупційними державними органами, і яка функціонує з метою запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, одним із яких є саме порушення обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, їх своєчасного виявлення та притягнення до відповідальності. При цьому норми адміністративного права, що закріплюють обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, порядок його дотримання та процедуру притягнення до відповідальності у випадку його порушення (особливо, строки притягнення до адміністративної відповідальності, суми штрафів, тощо) потребують перегляду та вдосконалення.

Висновки до розділу 2

Обґрунтовано, що обмеження щодо використання свого становища є ширшим поняттям, ніж обмеження щодо використання «службових повноважень», оскільки перше охоплює не лише владні, організаційно-розпорядчі права (передбачені службовими повноваженнями), але й ряд відповідних можливостей.

Виявлені наступні недоліки та прогалини в адміністративно-правовому регулюванні обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а саме наступні: 1) викликає сумніви, що особи, зазначені в п. 4 ч. 1. ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», підпадають під обмеження у використання службових повноважень чи свого становища, адже вони лише «кандидати» на заняття посади, тобто власне службових повноважень відповідно саме для цих посад ще не набули; 2) адміністративно-правовими нормами, що регламентують дані обмеження, офіційно не трактуються поняття службових повноважень і становища, тощо.

Обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування має важливе значення як один із засобів запобігання корупційним і пов’язаним із корупцією правопорушенням, мінімізуючи ризики виникнення конфлікту інтересів після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування й переходу на іншу роботу. Також ефективне адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування забезпечує превенцію випадків створення в неправомірний спосіб сприятливих умов для установи, організації чи підприємства, де планується працевлаштовуватись після припинення такої діяльності, тощо.

Визначено, що на сучасному етапі адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням

функцій держави, місцевого самоврядування, не позбавлене недоліків, а саме: 1) некоректним є встановлення уніфікованого обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, для всіх суб'єктів, на яких поширюється дія даного обмеження (наприклад, для Президента та для рядового поліцейського); 2) уніфікація строку дії обмеження є в певній мірі дискримінаційним фактором – для високопосадовців обмеження мають бути жорсткішими, аніж для державних службовців нижчих рангів, для яких річне обмеження щодо укладання трудового договору може мати негативний вплив на матеріальне становище, тощо; 3) не встановлено адміністративної відповідальності за обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, що є необхідною умовою фактичної дії цього засобу запобігання пов'язаним із корупцією правопорушенням.

У результаті дослідження адміністративно-правового регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними, зроблено акцент на деяких проблемах у цій сфері: 1) несправедливими і дискримінаційними є положення ч.1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», дія якої наразі поширюється лише на осіб, зазначених у п.п.1-2 ч.1 ст. 3 Закону і не розповсюджується на п. 3-4 (особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, кандидати у народні депутати України, кандидати на пост Президента України, тощо); 2) нагальним є питання численних випадків визнання малозначності правопорушень, пов'язаних із порушенням обмеження щодо одержання подарунків, що обумовлює удосконалення адміністративно-правового регулювання цього напрямку; 3) законодавчого уточнення та уніфікації судової практики потребують об'єкти адміністративної та кримінальної відповідальності у випадку порушення обмеження щодо одержання неправомірної вигоди, подарунків та поводження з ними, тощо.

Узагальнені особливості адміністративно-правового регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, якими є наступні: 1) поширюються на осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» (не залежно від того, перебувають вони в відпустці чи ні і т.п.); 2) порушення даного обмеження є правопорушенням, пов'язаним із корупцією; 3) полягає у забороні займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (за умови одержання прибутку) (винятки – викладацька, наукова та творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика із спорту) та входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку; 4) не є правопорушенням, пов'язаним із корупцією, отримання із запізненням винагороди / оплати за «іншу діяльність», яка була завершена до вступу на державну службу; 5) адміністративна відповідальність передбачена ст. 174-2 КУпАП; 6) малозначними діяннями можуть визнаватися одноразове отримання винагороди / оплати за «іншу діяльність» зі її відносно невеликого розміру, нетривалого періоду часу сумісництва / суміщення, його суспільної значимості, тощо.

Запропоновано тлумачення поняття адміністративно-правового регулювання обмеження щодо спільної роботи близьких осіб як системи правового закріплення, організаційного упорядкування та адміністративного управління правовідносинами, що виникають між суб'єктами, на яких розповсюджується дія ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції», та антикорупційними державними органами, і яка функціонує з метою запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, одним із яких є саме порушення обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, їх своєчасного виявлення та притягнення до відповідальності.

З'ясовано, що норми адміністративного права, що закріплюють обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, порядок його дотримання та процедуру притягнення до відповідальності у випадку його порушення

(особливо, строки притягнення до адміністративної відповідальності, суми штрафів, тощо), потребують перегляду та вдосконалення.

Матеріали розділу представлені у таких публікаціях:

1. Василенко О. Ю. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 409-411.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та можливості його використання в Україні

У сучасних умовах однією з пріоритетних складових удосконалення адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні є вивчення зарубіжного досвіду в цій сфері й виокремлення можливостей його використання. З вказаним погоджуються також й інші українські учені [див., напр.: 23; 101; 164; 168; 268; 283; 287], досліджуючи зарубіжний досвід інституційного та нормативно-правового забезпечення режиму запобігання корупції. Зокрема, О.І. Васильєва та Н.В. Васильєв вказуючи на те, що корупція може бути в будь-якій державі світу, зазначають, що в контексті всеосяжності проявів корупції у світі відрізняються лише рівні корупції, що завжди негативно впливає на економіку та є прямим й опосередкованим порушенням прав і свобод людини та громадянина, декларованих світовою спільнотою в основоположних актах міжнародного права [35, с. 62]. У зв'язку із цим, В.М. Князєв відмічає, що умовна межа між країнами пролягає, насамперед, у характері стосунків між владою та громадянським суспільством: наскільки останнє здатне протистояти корумпованості першої [246, с. 205], із чим варто погодитися. Скрізь по світу прослідковується чіткий взаємозв'язок рівня демократизації суспільства та корупції – чим більше в країні демократії, тим менше корупційних проявів [315, с. 23]. Крім того, В.М. Соловйов підкреслює, що хоча й корупція притаманна кожному суспільству і кожній державі, утім, виходячи зі світової практики, наслідки впливу корупції є більш негативними в державах перехідного період, де політична, економічна, соціальна та інші системи перебувають у стані трансформації [238, с. 33]. Очевидно, що подібна ситуація

і досі має місце в Україні [88, с. 125]. Тому, як справедливо зазначає С.А. Задорожний, для України надзвичайний інтерес складає дослідження антикорупційної політики тих держав, яким вдалося створити такі механізми, які дозволили обмежити корупцію масштабами, що не представляють серйозної небезпеки для нормального функціонування державного апарату, де структурні перетворення дали найбільші результати і тим самим створили передумови для успішного економічного зростання, викликає постійний інтерес в науковців і політиків [85, с. 141].

Отже, корупція має місце у всіх країнах світу, а тому запобігання корупції – це універсальна проблема, вирішити яку намагаються різні держави, використовуючи ті чи інші моделі запобігання корупції. Відтак, на підставі дослідження вказаного досвіду можна сформувати висновок про спроможність використання тих чи інших антикорупційних заходів й в Україні, які: 1) раніше в нашій державі не використовувались; 2) вже використовувались, але: потребують формального чи змістовного оновлення; потребують використання за оновленою методологією їх застосування.

Спершу слід зазначити, правовий механізми запобігання та протидії корупції у зарубіжних країнах принципово не відрізняються, основна відмінність полягає в підходах та мотивації їхнього застосування. І, як вважає Т.М. Супрун, дослідження міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали чинниками, що створюють загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя [243, с. 204]. Аналогічно стверджує й І.А. Григоренко, що антикорупційні заходи в зарубіжних країнах у переважній більшості подібні між собою, що пояснюється процесами інтеграції законодавства, активною міжурядовою координацією заходів протидії правопорушенням з ознаками корупції, обміном досвіду проведення конкретних антикорупційних заходів [62, с. 147]. Яскравим прикладом цього є країни Європейського Союзу, хоча не можна не відмітити, що в кожній країні мають місце й специфічні риси

з огляду на особливості їх розвитку, правові традиції, ментальність і ступінь активності громадян.

При цьому спершу слід зробити застереження: стан запобігання корупції в ЄС, дійсно, є показовим, утім, його не слід ідеалізувати, що також показово підтверджує гучний і ще не завершений катарський корупційний скандал в Європейському Парламенті (т. зв. «Катаргейт») [321; 339; 349; 356]. Суть скандалу полягає у тому, що чиновники Європарламенту, лобісти, а також їхні близькі особи перебували під впливом урядів Катару, Марокко та Мавританії, займаючись корупційними діяннями, відмиванням грошей, а також організованою злочинністю [304], що в липні 2022 року вдалося виявити підрозділу Федеральної поліції Бельгії – Центральному управлінню боротьби з корупцією [343]. Європейські фахівці із запобігання корупції, осмислюючи цей гучний корупційний скандал, констатують, що шокуючі викриття корупції в Європарламенті загрожують серйозно підірвати авторитет та моральний стан ЄС, що Союзу сьогодні важливо подолати, якщо європейські інститути й надалі хочуть заручитися громадською підтримкою у відстоюванні верховенства права. Крім того, Дж. Дей констатує гнітючий факт, що дискусії про Катаргейт використовуються для виправдання зростаючого контролю над неурядовими організаціями – «у цьому випадку благонамірні зусилля щодо боротьби з хабарництвом та корупцією та їх запобігання можуть допомогти змусити замовкнути наглядові організації та громадських активістів. Тому ЄС має негайно вирішити цю проблему, розпочавши незалежне розслідування на рівні всіх установ» [310]. Разом із тим, слід зазначити, що триваючий корупційний скандал в Європарламенті в дійсності лише підтверджує той факт, що корупція – це явище, яке має повсюдне поширення й тому, його не слід ігнорувати антикорупційні заходи навіть у тих державах (об’єднаннях держав), що характеризуються високим рівнем демократизму (при цьому повсюдність корупції не може бути виправданням фактів корупції, а є лише вказівкою до постійного удосконалення механізму запобігання корупції).

Крім того, слід зазначити, що серед держав-членів ЄС, які вже традиційно вважаються більш корумпованими, в останні роки відбуваються помітні антикорупційна перетворення. Прикладом цьому є Угорщина, котра за останні роки (під тиском наднаціональних інституцій) почала поступово удосконалювати режим запобігання корупції, а також посилено сприяти демократизму в державі [див., напр.: 340, с. 218-245]. Разом із тим, фахівці із запобігання корупції відзначають, що Угорщина (у 2022 році в Рейтингу сприйняття корупції зайняла 77 місце, а в 2021 році – 73 місце) фактично покращила власну антикорупційну систему порівняно з 2021 роком, проте «проблема корупції в Угорщині досі стоїть дуже гостро» [310]. Помітне поліпшення ситуації обумовлено прийняттям наприкінці 2022 року набору антикорупційних законів, які було прийнято насамперед для того, щоб забезпечити фінансування ЄС для відновлення після COVID-19, «а не для фактичного припинення корупції» [310]. Проте, слід констатувати, що проблема корупції в Угорщині, якій досить часто звертають увагу вчені [див., напр.: 332; 346] у контексті з'ясування кола держав, які знижують ефективність запобігання корупції в ЄС, не вичерпується саме Угорщиною (котра, як ми зазначили, покращує режим запобігання корупції).

Для прикладу можемо назвати також й Італію (у 2022 році в Рейтингу сприйняття корупції зайняла 41 місце, а в 2021 році – 42 місце). Зокрема, 26 січня 2022 року Національне антикорупційне управління прийняв Трирічний план запобігання корупції та сприяння прозорості (на 2022–2024 роки). Основними завданнями Трирічного плану є: виявлення діяльності з високими корупційними ризиками; забезпечення механізмів формування, реалізації та контролю виконання рішень, спрямованих на запобігання корупційних ризиків; надання інформації про повноваження (обов'язки) Уповноваженого з питань запобігання корупції та забезпечення прозорості, покликаного здійснювати нагляд за виконанням та дотриманням Трирічного плану; визначення процедур моніторингу відносин між адміністраторами та особами, які укладають з ними контракти, у тому числі шляхом перевірки

будь-яких споріднених відносин, що існують між власниками, адміністраторами, партнерами та працівниками цих організацій та керівниками та працівниками адміністрації; визначення конкретних зобов'язань щодо прозорості на додаток до тих, що передбачені антикорупційним законом [350]. Попри амбітні завдання, слід констатувати, що вони залишаються на рівні декларації, адже по сьогодні відсутній прогрес в його реалізації. Більш того, по сьогодні в Італії навіть не було прийнято спеціального законодавчого акту про конфлікт інтересів, й по сьогодні триває збір підписів на петицію про прийняття такого закону [319]. Поряд із тим, слід мати на увазі, що проєкт відповідного Закону від 07 червня 2018 року № С-702 був прийнятий Комітетом з конституційних питань Палати депутатів ще в жовтні 2020 року [353]. Більш того, уряд Італії тривалий час ухилявся від обов'язку імплементувати положення Директиви ЄС № 2019/1937 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу [314], що має суттєве антикорупційне значення, про що також повідомляли уряд Італії представники громадянського суспільства [348]. Врешті відповідний законодавчий декрет був прийнятий лише 10 березня 2023 року [302] та набув чинності 30 березня цього ж року.

Існують суттєві проблеми із запобіганням корупції також і в Ірландії (у 2022 році в Рейтингу сприйняття корупції зайняла 10 місце, а в 2021 році – 13 місце), в якій за останній час все частіше стають відомі випадки вчинення корупційних діянь високопосадовцями: у 2022 році відбувся показовий корупційний скандал із урядовим міністром, котрий подав у відставку після того, як було виявлено, що він не належним чином обліковував низку об'єктів нерухомості, у яких він мав фінансовий інтерес [306]; у січні 2023 року стало відомо, що державний міністр Департаменту підприємництва, торгівлі та зайнятості протягом 10 років подавав недостовірні відомості про своє нерухоме майно, після чого він подав у відставку зі своєї посади міністра, але не був позбавлений місця в парламенті [338]. При цьому слід звернути увагу на те, що цим подіяв передував перезапуск в Ірландії антикорупційної

політики. Зокрема, в 2021 році уряд оголосив про перегляд існуючої законодавчої бази Ірландії щодо етики в суспільному житті [316], а саме, приймаючи до уваги: рекомендації «Звіту Гамільтона» щодо запобігання економічним злочинам і корупції; рекомендації Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) щодо реформи законодавчої бази Ірландії щодо етики; досвід Комісії зі стандартів у публічній посаді в управлінні поточною структурою [див., напр.: 330]. При цьому відповідний перезапуск заснований не на бажанні удосконалити механізм запобігання корупції, а з метою виправлення стану неврегульованості забезпечення доброчесності публічних службовців. Справа у тому, що з 2015 року в Ірландії були не врегульовувались етичні стандарти публічних службовців, що значним чином ускладнило процес притягнення службовців до юридичної відповідальності за їхні дії, які суперечать ідеї непідкупності. Попри це, слід констатувати, що вирішення цієї проблеми триває й по сьогодні, а проєкт відповідного законопроєкту має бути опублікованим у 2023 році [317]. Також держава тривалий час намагалась ухилитись від приведення у відповідність національного законодавства до положень Директиви ЄС № 2019/1937 [314] (це засвідчує, що практика створення відповідних нормативних бар'єрів для поширення союзного режиму запобігання корупції не є властивою лише для Італії). У зв'язку із цим, в 2022 році ЄС відкрив справу про порушення Ірландією своїх обов'язків щодо гармонізації національного законодавства з нормами вказаної Директиви у відповідності до узгодженого графіку, після чого ірландський парламент у прискореному режимі розглянув відповідний проєкт Закону [305], а 27 липня 2022 року прийняв зазначений Закон [354].

Також не позбавлена проблем й система запобігання корупції Франції (у 2022 році в Рейтингу сприйняття корупції зайняла 22 місце, а в 2021 році – 22 місце), в якій за останні роки стали відомими такі показові випадки корупції: у жовтні 2022 року судом було визнано порушення міністром юстиції Франції вимог щодо недопущення конфлікту інтересів, а саме шляхом призначення генерального прокурора, а також ініціювання адміністративних

розслідувань (акт помсти) щодо суддів, з якими він взаємодіяв ще в якості адвоката [331]; 31 березня 2022 року після звіту Сенату було відкрито розслідування випадків щодо ухилення консалтинговою фірмою від сплати податків (за обтяжливих обставин) за сприяння глави держави [335], після чого розпочато розслідування щодо фаворитизму (в діях глави держави щодо відповідної консалтингової фірми), законності фінансування цією консалтинговою фірмою виборчих кампаній чинного президента Франції у 2017 та 2022 роках [336; 355]. При цьому слід зазначити, що 21 березня 2022 року в Франції було прийнято Закон № 2022-401 [342], яким було приведено у відповідність національне законодавство до положень Директиви ЄС № 2019/1937 [314]. Більш того, фахівцями звертається увага на те, що зміст цього законодавчого акту є більш прогресивним за норми Директиви, гарантуючи викривачам корупції більший правовий захист [341].

Можна припустити, що менш виразною є корупція саме у скандинавських державах, які в рейтингах толерантності до корупції визнаються найменш корумпованими. Зокрема, у Фінляндії адміністративно-правове регулювання запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням базується на принципах попередження та застереження вчинення злочинів, що знаходять своє закріплення в нормативно-правових актах, що визначають не вид злочину, а конкретну сферу діяльності. Цікаво, що в цій країні не сформульовано стратегії стосовно запобігання корупції, не прийнято спеціального антикорупційного закону, не сформовано спеціалізованих антикорупційних органів. При цьому засоби попередження носять кримінальний характер. Зокрема, за Кримінальним кодексом Фінляндії вчинення корупційних та пов’язаних з корупцією правопорушень тягне за собою в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину накладання штрафу чи ув’язнення строком до чотирьох років [63, с. 54-55]. Відносна відсутність корупції у Фінляндії пояснюється в тому числі й створенням й функціонуванням незалежної та безкомпромісної судової системи, що виключає будь-який вплив з боку зацікавлених осіб, не зважаючи на їхній

статус та рівень доходів. І загалом позитивним моментом у запобіганні корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням у Фінляндії є той факт, що фінська публічна служба вирізняється високою професійністю сталістю складу державних службовців, що пов'язано із їх матеріальними та соціальними гарантіями [282]. У той же час встановлені запобіжні антикорупційні заходи, що закріплені в низці правових актів про публічну службу та фінансування політичних партій [245, с. 27].

В якості іншого прикладу скандинавського досвіду запобігання корупції є досвід запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням а Швеції. У цій державі встановлені: 1) заборона особистих контактів громадян з чиновниками; 2) обов'язкове декларування доходів державними службовцями; 3) обмеження готівкових розрахунків; 4) повна відкритість діяльності влади [282]. Тобто, приклади Фінляндії та Швеції можуть бути основою для аргументів про існування певної ідеальної моделі запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Попри це, слід погодитись із А. Новацькою-Ісакссон, котра констатує, що тривалий час у Стокгольмі домінувала думка про те, що корупція – це неприпустиме явище, що має місце за кордоном і не торкається жителів країни. Проте вказане, як зазначає А. Новацька-Ісакссон, є міфом, який виник і вкоренився у міжнародних рейтингах, де Швеція вже багато років має репутацію суспільства, вільного від корупційних зловживань. Ця «самозаспокоєність призвела до того, що корупційні ризики іноді не беруться до уваги» [347]. Тобто, для держав з авторитетом високого рівня нетолерантності до корупції наявні ризики втрати контролю над корупцією, яка може звести нанівець досягнення в запобіганні корупції. Доказом цьому є те, що в 2022 році Фінляндія посіла 2 місце в Рейтингу сприйняття корупції (у 2021 році – 1 місце), а Швеція – 5 (у 2021 році – 4 місце).

Інший показовий приклад – Нідерланди, що посідає 8 місце (з 2018 року по сьогодні) у Рейтингу сприйняття корупції за 2022 рік. Особливостями запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в

Нідерландах є наступні: 1) гласність і постійна звітність у питаннях виявлення корупції та покарань за вчинені діяння (щорічна доповідь Міністра внутрішніх справ парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупційних діянь); 2) моніторинг ймовірно можливих «зон» виникнення корупційних діянь у державних та громадських організаціях та жорсткий контроль за діяльністю осіб, причетних до корупції; 3) заборона працювати у державних закладах та втрата всіх соціальних пільг, наданих державним службовцям, як основна міра покарання за корупційні та пов'язані з корупцією діяння, а також штрафи й тимчасове усунення від виконання обов'язків; 4) система добору кандидатів на посади базується на врахування їх корупційної небезпечності; 5) доступність для громадськості всіх матеріалів щодо корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень, за винятком сфери національної безпеки; 6) вагома роль засобів масової інформації, що оприлюднюють випадки корупції та часто проводять незалежні розслідування за цими випадками [86], та інші. Попри це, слід констатувати й те, що по сьогодні в Нідерландах недостатньо прозорими є процедури закупівлі, адже понад 60% контрактів на закупівлі не публікуються в Інтернеті взагалі [320], що робить цю державу найменш прозорою в цьому питанні у ЄС. Справа у тому, що в Нідерландах оприлюднюється інформація лише щодо контрактів, які перевищують поріг у 140 000 євро. Попри це в 2019 році Нідерланди отримали майже 200 000 євро грантів ЄС на покращення доступної інформації про тендери [329].

Також в якості прикладу можемо розглянути Німеччину (у 2022 році в Рейтингу сприйняття корупції зайняла 9 місце, а в 2021 році – 10 місце). Ця держава на відміну від розглянутих вище країн, ґрунтує механізм запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням передусім на знищенні фінансового підґрунтя шляхом формування належної нормативно-правової бази протидії відмиванню грошей та через конфіскацію майна осіб, які не можуть обґрунтувати правомірність джерела його походження [30,

с. 92]. Акцент також робиться на унеможливленні зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем у результаті здійснення законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів. Серед них заслуговує на увагу, наприклад, реєстр корумпованих фірм, що позбавляються права виконувати державні замовлення, стають об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів [282].

Міністерство внутрішніх справ Німеччини, а саме його спеціальний відділ, розробляє комплекс заходів щодо запобігання корупції. Позитивним є досвід Німеччини в залученні громадськості до запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Так, відомства кримінальної поліції окремих федеральних земель приймає анонімні повідомлення про економічні злочини, серед яких близько 30% стосується корупції чи можливого вчинення корупційних злочинів [63, с. 56]. Крім того, в окремих федеральних землях Німеччини запроваджені посади спеціальних уповноважених осіб з питань корупції, що працюють в кожному департаменті й надають відповідні консультації (а також приймають анонімні повідомлення щодо корупції). У багатьох випадках ці посади обіймаються поліцейськими. Також під керівництвом поліції та Міністерства юстиції функціонує Громадська група з дослідження корупції [153, 358].

На значну активність громадськості у запобіганні корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням фокусується антикорупційна політика й у Великобританії, де одним із принципів є поінформованість громадськості, яка стежить за негативними явищами у державі [35, с. 64].

Натомість, у Данії акцентується увага на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням під час співробітництва бізнес-сектору з іноземними контрагентами. Зокрема, Так, Агентство міжнародного розвитку просуває політику та принципи абсолютної нетерпимості корупції як всередині компанії, так і під час взаємодії із іноземними партнерами через включення спеціальних антикорупційних застережень у контракти. Більш того, контрагенти підписують декларацію про заборону хабарництва як одного

з корупційних правопорушень [282]. Недодержання цих положень є об'єктивною підставою розірвання контракту, передумовою відмови ведення справ у майбутньому з «корумпованим» партнером. Конструктивним у цьому сенсі є такий адміністративно-правовий захід із запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушень, як надання практичної допомоги та специфічних антикорупційних послуг Торговою Радою Данії на різних рівнях правовідносин (ділові операції й угоди на національному й міжнародному рівнях; взаємодія з місцевою владою, тощо) [245, с. 26].

Як і в інших європейських країнах, в Данії державним службовцям надані високі соціальні гарантії та гідний рівень фінансового забезпечення. Відповідно вони зобов'язані фактично дотримуватися й спеціальних кодексів честі державних службовців, етичних кодексів [245, с. 27], тощо.

У Бельгії в цьому контексті було модернізовано публічне управління й запроваджено реформу COPERNIC, зокрема, у сфері фінансового контролю. Також Бельгія, не обмежуючись лише кримінальним аспектом у запобіганні корупційним правопорушенням, практикує роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до вироблення кодексу поведінки (деонтології) [63, с. 55], що вважаємо досить доречним заходом.

Можливим для використання в Україні є й позитивний досвід Греції у запобіганні корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням. У цій країні зниження рівня корупції пов'язують із постійним інструктажем (соціальна реклама, телебачення, тощо) громадян щодо послідовності дій у випадку, коли державний службовець вимагає хабара. Населення постійно закликають писати скарги, повідомляти про корупційні та пов'язані з корупцію правопорушення (анонімно – лише за наявності доказової бази), у тому числі на цілодобову «гарячу лінію», номер якої доступний на «кожному кроці». Аналогічна пропаганда поширюється й для державних службовців. Зокрема, у рекламних роликах наголошується на аморальності подібних вчинків з боку чиновників, особливо в кризових умовах для країни [68, с. 66].

У Грузії урядом було переглянуто та гармонізовано систему відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення – дисциплінарну, адміністративну та кримінальну, – що визначається КК та іншими законодавчими актами. Посилені покарання, а також передбачено відповідальність і юридичних осіб за вчинення цих правопорушень. У той же час з метою запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням було ліквідовано бюрократичні бар'єри шляхом: 1) суттєвого спрощення дозвільних процедур; 2) ліквідації таких структур, як пожежна інспекція чи санепідеміологічна служба; 3) легалізації частини «корупційних» послуг (термінові послуги з офіційною оплатою в бюджет); 4) реструктуризації органів державної влади; 5) створення системи електронного документообігу, прозорої електронної системи державних закупівель [245, с. 37], тощо.

У Румунії система адміністративно-правових заходів із запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням слушно включає в себе можливість перевіряти навіть спадок, залишений особою, підозрюваною у вчиненні корупційних правопорушень. Хоча останню й неможливо притягнути до відповідальності у зв'язку зі смертю, спадкоємці не можуть перешкоджати розслідуванню та перевірці джерел походження спадку. І у випадку доведення корупційного походження майна та коштів, залишеного у спадок, воно підлягає конфіскації за загальною процедурою, передбаченою законодавством [13]. На нашу думку, такий підхід є виправданим і потенційно ефективним і в Україні.

В Естонії корисним для переймання є досвід електронного урядування, яке так чи інакше формується і розвивається і нашій державі. Так, головний акцент в Естонії робився на мінімізації «людського» фактору у взаємовідносинах між громадянином, державним службовцем, юридичною особою, тощо під час проходження тих чи інших адміністративних процедур і одержання адміністративних послуг, що в підсумку суттєво зменшує рівень корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень. Саме Естонія є

першою країною у світі, де можна, наприклад, проголосувати на виборах через мережу Інтернет [245, с.34-35].

Досліджуючи зарубіжний досвід запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, окрім країн Європи позитивним для України є й досвід азіатських країн. Зокрема, у Сінгапурі також вагому роль у запобігання корупційним правопорушенням відіграло запровадження електронного урядування. У той же час було підвищено оплату праці державних службовців до рівня успішного працівника приватного сектору економіки й відповідно посилено державний контроль, щорічну звітність [245, с. 28].

Крім того, відмінною рисою антикорупційної політики в Сінгапурі можна вважати законодавче встановлення «презумпції корумпованості»: кожна особа, підозрювана в одержанні хабара, вважається винною і для виправдання й уникнення відповідальності має самостійно довести свою невинність. Також велике значення у запобігання корупції має діяльність засобів масової інформації як четвертої гілки влади, що саме своєчасно й гостро реагує на всі факти корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень [282].

В Японії основні адміністративно-правові засоби запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням полягають у наступному: 1) політичної економії (реформування системи фінансування політичних партій і кампаній); 2) реформа державної служби (підвищення оплати праці, гарантій, вмотивованості); 3) забезпечення громадських свобод (соціально-правовий контроль і моральний вплив з боку громадськості) [63, с. 67-68]. Особливу роль в Японії відіграють заборони щодо політиків, державних і муніципальних службовців, що політично нейтралізують чиновника по відношенню до приватного бізнесу як під час служби, так і після звільнення [245, с. 31-32].

У Південній Кореї примітною є «програма прозорості» – система он-лайн розгляду звернень громадян OPEN, завдяки якій забезпечується

прозорість та контроль у роботі адміністрації, виключення міжособистісного контакту з посадовцями, оптимізація часових затрат на розгляд, можливість спостереження за процесом, мінімізація впливу на прийняття рішення, оскарження несправедливого рішення, тобто суттєве зниження корупційних ризиків [282]. Позитивним кроком вважаємо той факт, що кожна скарга чи повідомлення про факт корупції розслідується обов'язково.

У Гонконзі аналогічно до Сінгапуру ліквідовано принцип «невинуватості» для державних службовців на користь іншому принципові – «доведи, що купив майно не за хабара». При чому у випадку, коли державний службовець не спроможний довести законність джерела походження свого майна чи коштів, він підлягає ув'язненню без зволікань [112, с. 17], а не просто конфіскації майна.

Окрім розглянутих країн, звернемо увагу і на деякий досвід США із жорсткого запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням. По-перше, конструктивною вважаємо прив'язку бази встановлення розміру штрафу не до прожиткового мінімуму чи мінімуму доходів громадян, а до розміру хабара. Наприклад, за різні види корупції (хабар, кікбекінг та ін.) передбачено штраф в потрійному розмірі хабара чи/та позбавлення волі від 15 років (при обтяжуючих обставинах – до 20 років). По-друге, у США вважається недопустимим прийняття будь-яких подарунків від підлеглих осіб, одержання гонорарів за викладання, виступи та публікації, якщо вони пов'язані з питаннями, якими посадова особа займається згідно з посадовими обов'язками, чи іншої винагороди, окрім урядової. Тому за надання / одержання винагороди за послуги з кола посадових обов'язків – штраф або/та позбавлення волі до 2 років.

По-третє, на ряду з доволі жорсткими засобами запобігання корупції передбачено й заохочення працівників, які повідомляють органи контролю про неправильно укладені угоди. Також передбачено заохочення для добровільних інформаторів, які отримують заохочення від 15% до 30% вартості виявленої матеріальної шкоди, і їх захист [277, с.115].

На ряду з США доволі жорсткі заходи із запобігання корупційним правопорушенням передбачені й у Ізраїлі. В цій країна передбачені значні соціальні пільги для державних службовців і відповідно безжальне покарання у випадку викриття фактів корупції на ряду з небажаною репутацією людини, замішаної в корупційному скандалі [71].

Отже, у результаті аналізу та узагальнення зарубіжного досвіду запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, виокремлено наступні можливості його використання в Україні [30, с. 93]:

1) закладання принципів попередження й запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в нормативно-правових актах, що визначають не вид злочину, а конкретні сфери діяльності (Фінляндія);

2) забезпечення функціонування незалежної судової системи, що виключає будь-який вплив з боку зацікавлених осіб, не зважаючи на їхній публічний статус та рівень доходів (Фінляндія);

3) законодавче встановлення «презумпції корумпованості» (Сінгапур, Гонконг);

4) жорсткий фінансовий контроль за джерелами доходів суб'єктів антикорупційних обмежень і заборон (Швеція, Бельгія) із конфіскацією майна осіб, які не можуть обґрунтувати правомірність джерела його походження (Німеччина), у тому числі й спадку (Румунія), і ув'язнення (Гонконг);

5) прив'язка бази встановлення розміру штрафу не до прожиткового мінімуму чи мінімуму доходів громадян, а до розміру хабара (США);

6) реформування адміністративно-правового регулювання фінансування політичних партій (Фінляндія, Японія);

7) мінімізація особистісних контактів між державними службовцями, бізнес-структурами та громадянами шляхом електронного урядування, електронних адміністративних послуг, голосування на виборах через мережу Інтернет, тощо (Швеція, Естонія, Сінгапур, Південна Корея);

8) ліквідація бюрократичних бар'єрів, спрощення дозвільних процедур, легалізація частини «корупційних послуг» (Грузія, Південна Корея);

9) надання державним службовцям суттєвих матеріально-фінансових і соціальних гарантій на ряду з посиленням вимог щодо рівня їх професіоналізму, етики та доброчесності (Фінляндія, Данія, Сінгапур, Японія);

10) нейтралітет державних службовців по відношенню до приватного бізнесу як під час служби, так і після звільнення (Японія);

11) недопустимість прийняття будь-яких подарунків від підлеглих осіб, одержання гонорарів за викладання, виступи та публікації, якщо вони пов'язані з питаннями, якими посадова особа займається згідно з посадовими обов'язками, чи іншої винагороди, окрім урядової (США);

12) введення в органах державної та місцевої влади посад уповноважених з питань корупції для надання консультативних послуг (Німеччина) чи окремих структур для надання практичної допомоги (Данія);

13) прозорість, відкритість і постійна звітність уряду в питаннях не лише виявлення корупції, але й покарань за вчинені діяння (Нідерланди, Сінгапур);

14) впровадження принципу абсолютної нетерпимості корупції як всередині компанії, так і під час взаємодії із іноземними партнерами через включення спеціальних антикорупційних застережень у контракти, підписання декларації контрагентами про заборону хабарництва (Данія);

15) посилення відповідальності, передбачення відповідальності і для юридичних осіб за вчинення цих правопорушень (Грузія);

16) жорсткий контроль за діяльністю осіб, які були причетні до корупції (Нідерланди), створення реєстру корумпованих фірм, що позбавляються права виконувати державні замовлення (Німеччина), відмова у веденні справ у майбутньому з «корумпованим» партнером (Данія);

17) активізація та розширення участі громадськості у запобіганні корупції, у тому числі її поінформованості, забезпечення можливості анонімних повідомлень, обов'язково розслідування кожного з них, громадського моніторингу (Швеція, Німеччина, Великобританія, Греція);

18) розширення ролі ЗМІ, незалежних розслідувань, соціальної реклами та пропаганди (Греція, Сінгапур);

19) практика фінансового заохочення працівників та добровільних інформаторів (США), тощо.

3.2. Проблеми адміністративно-правового регулювання в Україні запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та шляхи їх усунення

Першоосновою та ключовим фактором у запобіганні корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням є адміністративно-правове регулювання цієї сфери правовідносин. Вказане пояснюється тим фактом, що «соціальна зумовленість правових норм як відповідність, адекватність права регульованим суспільним відносинам, його здатність відображати об'єктивні потреби суспільного життя передусім передбачає установлення такої моделі правового регулювання та її компонентів, які б ефективно виконували покладене на них завдання – оптимально впорядковувати поведінку людей, щоб вона відповідала інтересам єдиного джерела влади в Україні – Українського народу, утверджувати й забезпечувати права і свободи людини» [151, с. 14]. Таким чином, відсутність належного нормативно-правового забезпечення механізму запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням унеможливлює ефективне функціонування самого режиму запобігання корупції. У зв'язку із цим слід констатувати, що наразі в Україні, на жаль, стан адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням не є задовільним і не позбавлений недоліків, на що також звертають увагу вітчизняні вчені [див., напр.: 74; 94; 139; 154; 163; 167; 286]. Отже, вбачається потреба в розкритті актуальної проблематики адміністративно-правового регулювання в Україні запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та в окресленні шляхів їх усунення.

У цьому контексті В.М. Трепак виділяє три основні чинники, що впливають у тому числі й на стан адміністративно-правового регулювання

запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. По-перше, це соціально-економічний розвиток держави передбачає безпосереднє формування умов для поширення корупції. По-друге, це культурно-історичний розвиток, дотримання традицій і етичних норм поведінки, особливості менталітету населення). По-третє, це традиційне сприйняття представників влади як престижної привілейованої групи осіб з великими можливостями й імунітетом до відповідальності, які дбають про вузькокорпоративні та сімейні інтереси на противагу загальним інтересам громадян [257, с. 237]. Дані фактори, на наш погляд, є універсальними для всіх сфер правовідносин і для різних країн світу (що власне нами й було продемонстровано у попередньому підрозділі цієї дисертації).

При цьому слід мати на увазі, що основні сфери, які характеризуються підвищеним корупційним ризиком, є ті, що за своєю суттю пов'язані з виконанням посадових обов'язків і функцій. До цих «сфер» можемо віднести, наприклад: 1) надання всіх типів державних замовлень (це стосується щонайперше процесу укладання контрактів суб'єктами владних повноважень з конкретними особами, що може бути також мотивоване неправомірним (корупційним) лобізмом, беручи до уваги те, що «у практичній дійсності лобістські групи володіють організаційними, економічними та інформаційними ресурсами, які вони використовують з метою прямого впливу на владу» [326, с. 4008]); 2) здійснення закупівель (це передбачає придбання товарів або послуг в публічних інтересах, що може бути сприйнятливим до корупції за відсутності прозорості або неналежних процедур); 3) розпорядження великими сумами бюджетних коштів (управління та розподіл значних бюджетних коштів посадовцями може бути вразливим для корупції, якщо має місце нецільове використання або розкрадання); 4) фінансування державних замовлень і субсидій (надання фінансової підтримки для державних проєктів або субсидій може стати предметом корупції, якщо в ньому є, зокрема, фаворитизм); 5) надання субсидій (вказане щонайперше стосується надання фінансової допомоги або стимулів окремим

особам або організаціям, які можуть бути використані не за призначенням або зловживати для особистої вигоди); 6) планування та контроль виконання завдань (посадові особи, відповідальні за планування та нагляд за виконанням завдань, можуть наражатися на корупційні ризики, якщо вони зловживають своїми повноваженнями для отримання особистої вигоди); 7) надання дозволів (процес видачі дозволів, ліцензій, патентів тощо може бути вразливим до корупції, якщо в процесі прийняття рішень є можливості для отримання неправомірної вигоди); 8) надання соціального житла (службовці, залучені до розподілу соціального житла, можуть бути вразливими до корупції, якщо їх діяння не будуть контролюватись суб'єктами, відповідальними за запобігання корупції); 9) звільнення від військової чи цивільної служби (надання звільнення від обов'язків військової чи цивільної служби може бути пов'язаним з корупцією особливо у період дії воєнного стану); 10) визначення та стягнення податків (посадові особи, відповідальні за нарахування та стягнення податків, можуть наражатися на корупційні ризики, якщо вони беруть участь у хабарництві, схемах ухилення від сплати податків, відмивання коштів або в інший спосіб зловживають своїми повноваженнями); 11) робота з конфіденційною інформацією (посадові особи, які працюють з конфіденційною інформацією, можуть бути схильні до корупції, якщо вони зловживають або розголошують таку інформацію для особистої вигоди чи для отримання вигоди іншим, зокрема, продаючи інформацію про заплановані обшуки, про запланований арешт майна тощо); 12) управлінська діяльність у центральних та місцевих органах державної виконавчої влади та місцевого самоврядування загалом (посадовці, які обіймають керівні посади в державних органах як центрального, так і місцевого рівнів, можуть наражатися на корупційні ризики, якщо зловживають владою, займаються кумівством або отримують неправомірну вигоду) [32].

Тобто, окреслені «сфери» вказують на те, що основним чинником корупції є недоброчесність професійних публічних службовців. Аналогічної позиції дотримується також О.О. Польна, осмислюючи в процедурному

аспекті фактичні вияви корупції. Провідна українська вчена констатує, що «зв'язок публічно-правових процедур із корупцією та заходами запобігання, протидії корупції виявляється у тому, що відповідне явище виявляється тоді, коли суб'єкт публічної влади здійснює публічно-правові процедури, порушуючи порядок їх здійснення, керуючись корупційним мотивом. При цьому припускається, що передбачена законодавством процедура регламентована таким чином, що практично унеможливлює використання її суб'єктом публічної влади задля досягнення мети, що не узгоджується із засадою законності, верховенства права, людиноцентризму та справедливості» [185, с. 202]. Також на цю ж обставину звертає увагу й О.П. Мусієнко, вказуючи на те, що істотним корупційним ризиком є недоброчесність поведінки службових та посадових осіб. Автор слушно відмічає, що етичні та психологічні аспекти здійснюють досить великий вплив на сумлінність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, оскільки рішення приймаються, в першу чергу на основі власного досвіду, психологічного відношення до виконуваної роботи та ґрунтуючись на особистих переконаннях. Тому саме керівники органів влади повинні демонструвати та заохочувати етичну поведінку, зокрема шляхом створення адекватних умов роботи [156, с. 130], із чим цілком погоджуємося.

При цьому слід мати на увазі, що недоброчесність є фактором виникнення корупції, коли для цього є достатні умови, які вже комплексно концептуалізовані у кримінологічній теорії [див., напр.: 328, с. 27-33]. На цю ж обставину звертає увагу також і провідний дослідник корупції О.О. Дудоров. Юрист-адміністративіст наголошує на існуванні трьох ключових проблем, що негативно впливають на ефективність адміністративно-правової протидії корупційним проявам, а отже – є основними факторами існування корупції попри дію режиму запобігання корупції. По-перше, це відсутність однакової та усталеної практики судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, і брак дієвих механізмів, які б забезпечували уніфікацію тлумачення і застосування відповідних

адміністративно-правових заборон. По-друге, це недосконалість і невідповідність сучасним реаліям правозастосування норм КУпАП, включаючи ті з них, якими регламентовано порядок притягнення до адміністративної відповідальності осіб, котрі вчинили правопорушення, пов'язані з корупцією. По-третє, це розповсюдженість практики повернення судами відповідних матеріалів до Національної поліції України і НАЗК для належного оформлення (порушення загальних вимог законодавства щодо змісту протоколу про адміністративне правопорушення та прав особи, яка притягується до адміністративної відповідальності; порушення розроблених НАЗК підзаконних актів, якими регламентовано порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією) [72, с. 245-253] та інші.

Доповнюючи вище сказане, вважаємо несправедливими і дискримінаційними положення ч. 1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», дія якої наразі поширюється лише на осіб, зазначених у п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 3 Закону і не розповсюджується на осіб, окреслених у п.3-4 Закону (особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, кандидати у народні депутати України, кандидати на пост Президента України, тощо). Нагальним є й питання численних випадків визнання малозначності правопорушень, пов'язаних із порушенням обмеження щодо одержання подарунків, що обумовлює удосконалення адміністративно-правового регулювання цього напрямку.

У продовження вищезазначеного цікавою є думка Р.Л. Наливайка, який стверджує, що жорстка централізація влади неминуче призводить до пасивності населення, а щоб рухатися вперед, здійснюючи реформи, необхідно включити в цей прогресивний процес все населення держави, тобто розвивати місцеве самоврядування [158]. Так, дійсно, децентралізація є важливим чинником уникнення монополізму повноважень, їх розподілу й запобігання корупції в органах влади.

Однією з проблем адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні є й неналежна організація роботи, яка проявляється у створенні відповідних умов, що спонукають громадян вдаватися до корупційних дій. Передусім, це сфера надання адміністративних послуг (де ще не в повній мірі запроваджена електронна форма, електронна черга чи її використання на практиці є неможливим або ускладненим), де має місце обмежений доступ до органу чи посадової особи, штучне створення черг, встановлення незручного для громадян графіку прийому, встановлення обов’язку надання додаткових, не передбачених законодавством документів, відсутність належних умов для перебування громадян в органі, відсутність інформації про процедуру надання послуги тощо [32]. Усі зазначені проблеми неминуче виражаються в адміністративних бар’єрах і корупційних чи пов’язаних з корупцією правопорушеннях як засобу їх уникнення.

Не сприяла вирішенню означених проблем ситуація, котра склалась із формуванням актуального, довгострокового концептуально-стратегічного акту із запобігання корупції в Україні. Справа у тому, що з кінця 2017 року по 2022 рік в Україні не було актуальної антикорупційної стратегії, що визначала би пріоритети та окреслювала загальне бачення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Важливість цієї проблеми можемо пояснити тим фактом, що цей документ є підставою для розробки і затвердження Державної програми з впровадження антикорупційної стратегії, де вже більш чітко і конкретизовано прописано план дій кожного з уже створених державних органів антикорупційної інфраструктури та інших органів державної влади. Через відсутність стратегії, відповідно, і антикорупційні органи відповідний період часу діяли незлагоджено, навіть, якщо не брати до уваги конфлікти і розбіжності, які у них періодично виникають [129]. Це також, на нашу думку, є принциповою проблемою у запобігання корупційним і пов’язаним із корупцією правопорушенням, яку Україні вдалось вирішити

вже в умовах широкомасштабної Російсько-Української війни з виявом політичної волі глави держави, уряду та парламенту.

За таких умов Групою держав проти корупції (*GRECO*) у Звіті про виконання Україною рекомендацій за результатами оцінювання у рамках четвертого раунду на тему: «Запобігання корупції стосовно народних депутатів, суддів та прокурорів» (прийнято 06 грудня 2019 року), було надано ряд рекомендацій з акцентом на наявні проблеми із запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні і шляхи їх вирішення. По-перше, Україні слід було вжити необхідних регуляторних, інституційних та операційних заходів для забезпечення належного контролю над існуючими вимогами до декларування активів (ухвалення підзаконних актів, які дозволили б НАЗК здійснювати перевірки; затвердження неупередженої процедури моніторингу способу життя; безвідкладне введення автоматичних перевірок інформації і забезпечення взаємодії баз даних із дотриманням вимог захисту персональних даних; а також запровадження способів оскарження накладених санкцій. По-друге, *GRECO* рекомендувала Україні деталізувати правила щодо дарування та отримання подарунків, а саме тих, які можуть приймати народні депутати, судді та прокурори (зокрема, знизити пороги допустимої вартості таких подарунків; надати більш чіткі визначення, які охоплювали б усі можливі види подарунків, у тому числі отримані у нематеріальній формі). По-третє, для України, на думку *GRECO*, слід уточнити концепцію допустимої гостинності; запровадити внутрішні процедури оцінки та повідомлення про подарунки, а також повернення неприйнятних подарунків. По-четверте, вбачається потреба у вжитті подальших необхідних заходів для припинення обходу обмежень на зайняття народними депутатами підприємницькою діяльністю не тільки на законодавчому рівні, а й на практиці. По-п'яте, для України рекомендовано було затвердити правила, котрі належним чином регулювали би відносини народних депутатів із лобістами та іншими третіми сторонами, які бажають вплинути на законодавчий процес (проте, слід відзначити, що ця проблема є

актуальною також і для багатьох держав-членів ЄС, серед яких, Нідерланди та Франція). По-шосте, *GRECO* рекомендувала Україні розробити ефективні внутрішні механізми популяризації та підвищення обізнаності щодо питань доброчесності як на індивідуальному рівні (надання конфіденційних консультацій), так і на інституційному рівні (навчання, інституційні дискусії з етичних питань, активне залучення лідерських структур). По-сьоме, Україні було рекомендовано вжити усіх необхідних заходів для комплексного забезпечення безпеки суддів, щоб вони менше залежали від зовнішнього тиску та корупції. По-восьме, *GRECO* рекомендувала Україні розширити перелік доступних дисциплінарних стягнень із метою підвищення їхньої пропорційності та ефективності [92, с. 70-73].

Загалом *GRECO* було надано Україні 31 рекомендацію в Оціночному звіті. Проте наразі *GRECO* дійшла до висновку, що Україна виконала задовільно або в задовільний спосіб лише п’ять з тридцяти однієї рекомендації, що надані в Оціночному звіті в рамках четвертого раунду оцінювання. Щодо решти рекомендацій, то п’ятнадцять з них виконано частково і одинадцять не виконано [93]. Зазначене вище яскраво відображає фактичний стан із запобігання корупційним і пов’язаним із корупцією правопорушенням, об’єктивно оцінений незалежними експертами. При цьому слід зазначити, що комплексно вирішити відповідні проблеми (у межах власних повноважень) намагалась вирішити НАЗК у Стратегії розвитку НАЗК на 2017–2020 роки [241], а також у Стратегії розвитку НАЗК на 2021 рік [242]. Наразі відповідні проблеми комплексно вирішуються на загальному рівні новою антикорупційною стратегією на 2021–2025 роки [203].

При цьому слід наголосити на тому, що в процесі запобігання корупції вирішуються не лише нові проблеми належного функціонування режиму запобігання та протидії корупції, але й традиційні проблеми забезпечення правопорядку та демократизму. Зокрема, Т.А. Кравченко з цього приводу слушно наголошує, що стратегічним напрямом запобігання передумовам корупції та їх нейтралізації є послідовна демократизація всіх сфер суспільного

життя, розвиток громадської свідомості та активності в загальному контексті побудови демократичної держави. Демократизація, відкритість влади, прозорість і зрозумілість для населення державних рішень, діяльності управлінського апарату, розвиток громадянського суспільства – найважливіші важелі подолання корупції, на думку автора [124, с. 164]. У свою чергу Н. Сорокіна до заходів щодо запобігання корупції, зокрема, в органах виконавчої влади, відносить такі, як:

1) побудова раціонального та спрощеного законодавства;

2) визначення корупції як національного злочину;

3) припинення монопольної влади посадових осіб в органах публічної влади (розмежування повноважень, випадковий розподіл посадових осіб за регіонами, інтенсивний моніторинг і аудит надання державних послуг);

4) децентралізацію і прозорість діяльності уряду;

5) посилення відповідальності співробітників органів публічної влади, розробку схем заохочення і матеріального стимулювання за підвищенням показників ефективності роботи;

6) мінімізація особистої взаємодії службовців органів виконавчої влади з клієнтами – отримувачами державних послуг (автоматизація процедур);

7) занесення в чорний список корпорацій, що беруть участь у корупційних угодах під час укладення міжнародних договорів;

8) невідворотність покарання посадових осіб, залучених до корупційних операцій;

9) створення антикорупційних комісій;

10) інформування населення про їхні права [239, с. 265], тощо.

Багато з цих заходів, звісно, не є новими, проте й досі не реалізовані на державному рівні належним чином.

Основними заходами, які на думку О.І. Васильєвої та Н.В. Васильєва мають вживатися органами публічної влади в сфері антикорупційної діяльності повинні бути й наступні:

1) активна інформаційна політика, яка має продемонструвати всі негативні сторони, що провокуються корупційними діями, а також сформувати такий психологічний стан, який би кваліфікував корупційну дію як украй негативне явище;

2) для розв'язання саме свідомісної складової корупційного діяння потрібно проводити виваженішу політику у сфері активізації правової культури населення країни;

3) реформування чинного антикорупційного законодавства має здійснюватися чітко в руслі комплексних змін суспільної поведінки й заходів, покликаних покращити рівень соціальних і економічних стандартів життя пересічного українцям [35, с. 65].

У свою чергу, О.З. Захарчук виділяє такі напрямки й шляхи запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням:

1) формування активної громадської позиції із запобігання корупції і, зокрема, залучення місцевої громади до протидії корупції та запровадження дієвого механізму зворотного зв'язку з громадськістю щодо вчинення посадовими особами корупційних правопорушень;

2) удосконалення законодавства у сфері запобігання корупції відповідно до міжнародних стандартів;

3) підвищення правової культури громадян та формування у них моральної нетерпимості до будь-яких корупційних проявів;.

4) підвищення зарплатні посадовим особам, аби у них не виникало потреби у збагаченні незаконними шляхами;

5) забезпечення відкритості та прозорості діяльності, усунення умов для безконтрольного та довільного прийняття рішень посадовими особами, шляхом інформування громадян про проведену роботу;

6) підвищення авторитету органів місцевого самоврядування серед населення, шляхом їх взаємодії з громадськістю;

7) розроблення антикорупційних програм на місцевому рівні та створення системи моніторингу за їх дотриманням;

8) запровадження позитивної практики антикорупційної експертизи нормативно-правових актів органів та посадових осіб органів місцевого самоврядування [90, с. 257-258].

О.А. Шевчук та А.О. Ковальський також визначили комплекс антикорупційних заходів, необхідних для ефективної протидії корупції в Україні, серед яких варто відмітити такі, як:

1) політична воля уряду;

2) існування безкомпромісної та незалежної судової системи;

3) активна участь громадськості у забезпеченні контролю за діяльністю органів державної влади;

4) створення авторитету та забезпечення соціальних гарантій державних службовців;

5) ефективне функціонування спеціальних органів по боротьбі з корупцією та неминуче притягнення винних осіб до відповідальності;

6) здійснення громадського контролю за корупцією через інститут викривачів;

7) конфіскація майна осіб, які не можуть підтвердити правомірність його походження;

8) робота засобів масової інформації у пропагуванні боротьби із корупцією та висвітлення корупційних правопорушень та стану боротьби із ними;

9) поновлення криміналізації статті за незаконне збагачення [282], тощо.

Більшість із цих заходів вже успішно реалізується в розвинених країнах Європи.

У свою чергу, О.Я. Коровяк пропонує наступні шляхи подолання проблем із запобігання корупційним і пов’язаним з корупцією правопорушенням:

1) запровадження реального забезпечення реалізації принципу гласності та участі громадян у діяльності підрозділів антикорупційної системи;

2) інтеграція механізму внутрішнього контролю за професійністю та правомірністю службової діяльності співробітників через засади внутрішньо-інституційної конкуренції;

3) посилення значення заходів судового контролю у провадженні у справах про адміністративні правопорушення, що містять ознаки корупції, а також в окремих оперативних і слідчих заходах у межах досудових процедур у справах про корупційні правопорушення;

4) спрощення процедур управління, які виникають у взаємозв'язках приватноправового та публічного сегментів правовідносин. подолання бюрократичних ускладнень перебігу таких процесів [120, с. 155].

Автор слушно підкреслює необхідність «реального забезпечення реалізації принципу….», адже наразі суттєвою проблемою в Україні є практична реалізація декларативно проголошених реформ і заходів.

О.П. Мусієнко, досліджуючи адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні, пропонує реалізувати наступні кроки в цьому напрямку:

1) удосконалення механізму доступу громадян до публічної інформації;

2) забезпечення доступу зацікавлених осіб до державних закупівель;

3) залучення громадських організацій до процедури затвердження місцевих бюджетів, до формування антикорупційної політики;

4) посилення контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів;

5) запровадження реальних інструментів громадського контролю за виконанням антикорупційної політики органами влади;

6) нормативне визначення чітких процедур фіксування та класифікацій звернень від громадян та організацій, їх класифікації та звітування щодо реагування на них;

7) звернення уваги на публікації засобів масової інформації щодо ознак корупційних правопорушень та публічні звернення;

8) запровадження використання інформаційно-комунікаційних технологій (електронної черги, попереднього запису, цілодобової гарячої лінії, веб-сайтів на високому рівні з можливістю он-лайн консультування), запровадити «принцип єдиного вікна», за яким документи дозвільного характеру можна отримати в одному місці, уникаючи бюрократії;

9) встановлення зручного для громадян графіку роботи, наявність інформаційних стендів та поширення інформації про порядок надання послуг у засобах масової інформації, забезпечення належних побутових умов для відвідувачів, вільного доступу до необхідних бланків тощо.

10) вдосконалення законодавства щодо дискреційних повноважень посадових осіб органів виконавчої влади, та інші [156, с.134-135, 148-149].

Слід зауважити, що серед запропонованих вище заходів є й ті які повністю або частково реалізовані щодо окремих органів влади чи адміністративних послуг (гарячі лінії, он-лайн форми звернень, електронні черги, тощо). Проте якісне адміністрування заявлених заходів у багатьох випадках відсутнє, що й надалі породжує адміністративні бар'єри.

У контексті дослідження Б.В. Шапка стверджує, що пріоритетне значення має запровадження багатоступеневої методики оцінки корупційних ризиків у законодавстві, як на рівні розробників проектів нормативно-правових актів (формалізована самооцінка), на рівні спеціалізованих підрозділів (базова офіційна експертиза перед прийняттям відповідного акта), на рівні громадської (неофіційної) експертизи, яка забезпечується існуванням прозорої процедури нормопроєктування та доступністю інформації для громадськості, так і на рівні контрольної експертизи, з подальшим узагальнення практики проведення такої експертизи, з метою виявлення та усунення виявлених системних недоліків при розробленні проектів актів [278]. Погоджуючись з автором, вважаємо, що даний захід має бути першочерговим, оскільки саме законодавчі колізії і прогалини породжують можливості неоднозначного трактування закону, правозастосування та судової практики.

Отже, сучасний стан адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні залишається незадовільним, незважаючи на низку здійснених в цьому напрямку заходів і реформ.

Основними проблемами адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні, є наступні:

1) проблеми національного антикорупційного законодавства (колізійне та недосконале, з відсутнім офіційним трактуванням важливих понять у цій сфері, неадекватністю та неузгодженістю деяких норм, переважно декларативним характером положень антикорупційного законодавства та низьким рівнем їх фактичного виконання);

2) проблеми інституту юридичної відповідальності (системні недоліки встановлення, поєднання та узгодження кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності, відсутність адміністративної відповідальності за порушення деяких вимог антикорупційного законодавства, обмежене коло суб'єктів, що підпадають під антикорупційні вимоги, заборони та обмеження, недостатні строки притягнення до відповідальності, невирішене питання малозначності правопорушень);

3) проблеми судової практики (застосування різних підходів при прийнятті кардинально протилежних рішень з одних і тих самих питань);

4) інституційні проблеми (недоліки в діяльності системи спеціальних антикорупційних державних органів; недоліки адміністративно-процесуального характеру, що обумовлюють зберігання бюрократичних бар'єрів в багатьох сферах і сприяння корупційним проявам для їх обходження);

5) кадрові проблеми (поширені випадки конфлікту інтересів на публічній службі, недотримання етичних норм та доброчесності як керівниками, так і підлеглими, низького рівня професіоналізму);

6) матеріально-технічні та інформаційні проблеми (недостатнє забезпечення ресурсами для ефективної реалізації запланованих заходів, передусім, у сфері електронного урядування та контролю);

7) проблеми правової культури та менталітету в суспільстві (низька громадська активність, усталене сприйняття пов'язаних з корупцією правопорушень, як допустимих, неготовність до взаємодії з антикорупційними органами), та інші.

Відповідно доцільними вважаємо наступні шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні:

1) систематизувати на узгодити норми антикорупційного законодавства на предмет його однозначного трактування й ліквідації можливостей для ухилення від його виконання;

2) встановити адміністративну відповідальність за недодержання антикорупційних обмежень, де наразі вона відсутня, розширити коло суб'єктів і передбачити відповідальність для деяких груп державних службовців (наразі неохоплені антикорупційними вимогами), а також для юридичних осіб за порушення антикорупційного законодавства;

3) підвищити рівень фактичного виконання та неухильного додержання антикорупційних норм шляхом посилення контролю, підвищення рівня відповідальності та конкретних видів покарань, а також постійної суспільної пропаганди для вироблення нетерпимого ставлення до корупції усіх суб'єктів даних правовідносин;

4) узгодити та уніфікувати судову практику розгляду справ про правопорушення, пов'язані з корупцією, посилити відповідальність уповноважених суб'єктів за порушення загальних вимог законодавства щодо оформлення та змісту протоколу про адміністративне правопорушення, строків надання матеріалів, а також прав особи, яка притягується до відповідальності;

5) розробити систему стимулювання та заохочення доброчесної поведінки, добровільних повідомлень про випадки порушення (чи таку можливість) антикорупційного законодавства;

6) переглянути принципи, методи та форми діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, підвищити їх ефективність;

7) розширювати формат електронного урядування та «єдиного вікна» для більшої кількості адміністративних послуг;

8) розвивати ресурсну базу – кадрове, інформаційне, матеріально-технічне, технологічне забезпечення запобігання корупції, тощо.

3.3. Удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні

Адміністративна відповідальність, як особливий вид юридичної відповідальності [4, с. 430-431; 66; 70, с. 134, 137; 96; 240, с. 223], відіграє значну роль у підтримці суспільного порядку та вирішенні викликів належного буття суспільства, адже сприяє виконанню завдань забезпечення життєдіяльності та нормального функціонування суспільства в різних сферах буття (зокрема, соціальній, економічній, екологічній) [104, с. 65; 235, с. 528]. У зв'язку із цим, проблематика адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення вже в тій чи іншій мірі досліджувалась українськими вченими [див., напр.: 15; 61; 64; 99; 105; 137; 160; 178; 249; 270] в якості одного з ключових питань забезпечення правопорядку в державі та інтеграції України до міжнародного суспільства. Таким чином: 1) ефективність протидії корупційним правопорушенням, які створюють загрозу для нормального функціонування суспільства, можна підвищити шляхом подальшого удосконалення правового регулювання та практики притягнення порушників до адміністративної відповідальності [див., напр.: 108, с. 172]; одним із ключових напрямків удосконалення адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією

правопорушенням в сучасній Україні є безпосередньо вдосконалення засад адміністративної відповідальності у цій сфері правовідносин [див., напр.: 6, с. 214]. На вказану обставину також звертає Д.Г. Заброда, констатуючи той факт, що реалізація державної антикорупційної політики в Україні наразі передбачає застосування комплексу правових засобів протидії корупційним правопорушенням, серед яких заходи адміністративного примусу загалом і адміністративної відповідальності зокрема посідають одне з найважливіших місць [82, с. 85].

Адміністративну відповідальність, регламентовану нормами, консолідованими в главі 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» КУпАП передбачено за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень, враховуючи нижчий ступінь суспільної небезпеки цих правопорушень, порівняно з корупційними деліктами [72, с. 6]. Так, глава 13-А КУпАП встановлює адміністративну відповідальність за наступними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією:

1. Порушення суб'єктом обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. У ч. 1 ст. 172-4 КУпАП передбачається відповідальність за порушення особою встановлених законом обмежень (тобто, вимог, передбачених у ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» [201]) «щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю» [111]. За порушення таких обмежень на порушника «накладається штраф від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом» [111]. Окремо законодавцем регламентується «порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями

(частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації)» [111]. За таке правопорушення на суб'єкта накладається штраф від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності (при повторному вчиненні протягом року – від 500 до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік) [111].

При цьому слід зазначити, що правове регулювання зазначеного обмеження характеризується низкою недоліків, серед яких: по-перше, невідповідність назви ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» [201] диспозиції цієї статті; по-друге, недостатність юридичної визначеності змісту поняття «інша оплачувана діяльність», що слід усунути шляхом визначення вказаного поняття у тексті Закону; відсутність обмеження щодо зайняття підприємницькою діяльністю для близьких осіб суб'єктів, охоплених переліком осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [201], попри те, що вказане може створювати конфлікт інтересів [171, с. 109]. Між тим, слід зазначити, зміст вимог ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» [201] потребує удосконалення також і з урахуванням принципу пропорційності та досягнення дійсної мети запобігання корупції. Прикладом цьому можемо назвати випадок, який описує В.О. Єрьоменко: «особа деякий час проходила військову службу на офіцерській посаді, а після звільнення стала ФОП та займалась фермерством. По мобілізації дана особа знову ж таки була призвана на військову службу і, відповідно до вимог помічника командира військової частини – начальника групи з питань запобігання та виявлення корупції, припинила свою підприємницьку діяльність. А це зменшення податків, зменшення робочих місць, а отже надходжень до державного бюджету. А для держави, особливо в

умовах війни, при суттєвому падінні економіки, наповнення бюджету коштами має дуже важливе значення» [79, с. 178].

2. Порушення суб'єктом встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. У ст. 172-5 КУпАП встановлюється відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, а саме вимог, окреслених у статтях 23 і 24 Закону України «Про запобігання корупції» [201]. Відповідне правопорушення обумовлює настання адміністративної відповідальності у виді штрафу від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка (при повторному вчиненні протягом року – від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік) [111]. При цьому слід враховувати також тимчасову (на період до припинення або скасування введеного 24 лютого 2022 року [194; 212] воєнного стану, а також протягом одного місяця з дня його припинення чи скасування) незастосовність (у відповідності до приписів п. 2-3 Розділу XIII Закону України «Про запобігання корупції», яким Закон було доповнено згідно із Законом № 2381-IX [198]) цих обмежень, зокрема: «одержання грошових коштів, у повному обсязі використаних (за наявності підтвердження використання одержаних грошових коштів у повному обсязі на одну або декілька із зазначених цілей) виключно для таких цілей: здійснення переказів на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для підтримки Збройних Сил України та/або для гуманітарної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; здійснення у встановленому законодавством порядку благодійних пожертв на користь Збройних Сил України; здійснення у встановленому законодавством порядку благодійних пожертв для підтримки і захисту осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; здійснення витрат на придбання та доставку товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам

України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, добровольчим формуванням територіальних громад, розвідувальним органам, правоохоронним органам; здійснення витрат на придбання та доставку товарів, оплату робіт чи послуг, наданих як гуманітарна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [201].

Як вбачається, ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» [201] та ст. 172-5 КУпАП характеризується певними недоліками, що потребують виправлення. По-перше, слід звернути увагу на відсутність в означених статтях вказівки про протиправність дарування та отримання подарунків підлеглим та від підлеглих. По-друге, враховуючи те, що «загальновизнаними уявленнями про гостинність є те, що такі подарунки та прояви гостинності не будуть постійними та не впливатимуть на прийняття суб'єктами відповідальності рішень або не створюватимуть враження, що це може впливати на їхні рішення» [250, с. 69], слід погодитись з потребою вилучення з ч. 2 ст. 23 вказаного Закону «положення щодо відповідності подарунків загальновизнаним уявленням про гостинність, із залишенням тільки вартісного обмеження щодо їх отримання» [75, с. 20-21].

3. Порушення суб'єктом вимог фінансового контролю. У ст. 172-6 КУпАП передбачається відповідальність за порушення вимог ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [201] у вигляді «несвоєчасного подання без поважних причин декларації особи, що уповноважена на виконання публічно-правових функцій. На порушників цієї статті Кодексу накладається штраф від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Натомість неповідомлення (несвоєчасне повідомлення) про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або ж про суттєві зміни у майновому стані, є правопорушенням, у результаті вчинення якого на правопорушника накладається штраф від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (при повторному вчиненні протягом року – від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією

доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік). У той же час, якщо суб'єктом було подано завідомо недостовірні відомості в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави (місцевого самоврядування), то на такого суб'єкта накладається штраф від 1 000 до 2 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [111].

Важливість ефективного правового регулювання зазначених вимог ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [201], а також ст. 172-6 КУпАП схожа із важливістю юридичної визначеності ст. 164-1 КУпАП, адже порушення вказаних норм законодавства в дійсності «сприяє послабленню спроможності держави захищати державний суверенітет, фінансову незалежність, а також належно функціонувати в цілому, поширеністю цього правопорушення в Україні» [223, с. 5]. При цьому слід звернути увагу на те, що в процесі аналізу судової практики вчені підмічають незначну кількість справ про вчинення протиправних дій, за які настає відповідальність на підставі частин 2 і 3 ст. 172-6 КУпАП, що на думку вчених, «може свідчити про недієвий механізм притягнення до відповідальності за порушення вимог фінансового контролю та потреби удосконалення адміністративного законодавства» [248, с. 180].

4. Порушення суб'єктом вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. У ст. 172-7 КУпАП передбачається відповідальність за порушення вимог статей 28–36 Закону України «Про запобігання корупції» [201], а саме у вигляді неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів (тобто, у сенсі вказаних статей спеціального антикорупційного закону [201]). За такі дії на порушника накладається штрафу від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У тому ж разі, якщо порушення виявляється у вчиненні дій (прийняття рішень) в умовах реального конфлікту інтересів, то на порушника буде накладено штраф від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (у разі, коли суб'єктом

протягом року повторно вчиняється порушення цієї статті, то штраф вже буде складати від 400 до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; також на порушника в цьому випадку буде накладено санкцію у вигляді позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік) [111].

Загалом вченими нормативно-правове забезпечення вирішення питань, пов'язаних із виявленням, врегулюванням і запобіганням конфлікту інтересів характеризується, як задовільний хоча констатується «необхідність виваженого тлумачення відповідного законодавства й так само про доцільність вдосконалення його окремих положень» [73, с. 136]. Виходячи з такої логіки І.Д. Пастухом робиться справедливий висновок, що «сучасна система адміністративної відповідальності за невжиття заходів щодо конфлікту інтересів не повністю охоплює діяння, пов'язані з конфліктом інтересів, саме тому запропоновано законодавчо закріпити адміністративну відповідальність за: корупційний лобізм; корупційний протекціонізм; непотизм (кумівство, заступництво родичам); корупцію за кордоном при укладанні зовнішньоекономічних контрактів; таємні внески на політичні цілі; перехід державних і посадових осіб (відразу після відставки) на посади президентів підгодованих банків і корпорацій» [176, с. 356-357].

5. Вчинення суб'єктом незаконного використання інформації, що стала йому відома в зв'язку із виконанням службових (чи інших визначених законом) повноважень. Це правопорушення передбачається у ст. 172-8 КУпАП (також з урахуванням п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [201]), на підставі якої на порушника накладається штраф від 100 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. При цьому в тому разі, коли суб'єктом вчинено незаконне розголошення (або використання в інший спосіб) у своїх інтересах (чи в інтересах іншої фізичної або ж юридичної особи) інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала відома суб'єкту правопорушення у зв'язку з виконанням службових (інших визначених

законом) повноважень, то, на такого суб'єкта накладається штраф у розмірі від 1 000 до 2 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади (або займатися певною діяльністю) строком на один рік [111].

6. Порушення суб'єктом встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена НКРЕКП. У ст. 172-8-1 КУпАП передбачається відповідальність за порушення встановлених законом обмежень (тобто, окреслених в абз. 2 ч. 8 ст. 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [215]), а саме «протягом року з дня припинення повноважень члена НКРЕКП, щодо укладення трудових договорів (контрактів) або вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності з суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та/або комунальних послуг, діяльність якого ліцензується НКРЕКП» [111]. Порушення таких вимог Закону передбачає накладання штрафу від 500 до 1 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [111].

7. Порушення суб'єктом вимог щодо вжиття заходів щодо протидії корупції. У ст. 172-9 КУпАП встановлено, що «невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення» [111]. Порушення цих вимог законодавства передбачає накладення на порушника штрафу від 125 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (при повторному вчиненні протягом року – від 250 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [111].

Критично аналізуючи зміст ст. 172-9 КУпАП, яка є бланкетною [253, с. 296], погодимось із тим, що диспозиція ч. 1 вказаної статті Кодексу потребує узгодження з рядом статей Закону України «Про запобігання корупції» [201], а саме ч. 7 ст. 53, статей 24, 28 і 49 зазначеного законодавчого акту. Таким чином необхідно «розширити коло предикатних діянь, які є передумовою

притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 172-9 КУпАП» [59, с. 52]. Також вбачається потреба у зміні назви цієї статті на «Невжиття заходів щодо протидії корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» [59, с. 52].

8. Порушення суб'єктом заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172-9-1 КУпАП) тягне за собою накладення штрафу від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення (при повторному вчиненні протягом року – від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік) [111].

9. Порушення суб'єктом законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (ст. 172-9-2 КУпАП): порушення встановленої законодавством процедури та строків здійснення оцінки впливу на довкілля, втручання у підготовку та надання висновку з оцінки впливу на довкілля чи рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля, відмова уповноваженим законом територіальним органом, уповноваженим законом центральним органом виконавчої влади у видачі висновку з оцінки впливу на довкілля з підстав, не встановлених законом, тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (при повторному вчиненні протягом року – від 400 до 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік) [111].

Проте доречно відмітити, що даною главою КУпАП не встановлено адміністративної відповідальності за обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції»), що є необхідною умовою

фактичної дії цього засобу запобігання пов’язаним із корупцією правопорушенням.

Окрім зазначеної проблеми адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних з корупцією правопорушень, цілком погоджуємося з О.О. Дудоровим, який, узагальнюючи судову практику у справах про адміністративні правопорушення, пов’язані з корупцією, звертає увагу на ряд недоліків. По-перше, статті 257, 277, 285 КУпАП загалом не узгоджені з термінологією, використаною в главі 13-А КУпАП (адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень наразі не передбачено). По-друге, передбачені ст. 38 КУпАП для правопорушень, пов’язаних з корупцією, строки накладення адміністративних стягнень є занадто короткими. По-третє, «прив’язування» строків давності притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов’язані з корупцією, до дня виявлення не враховує ту обставину, що вказані правопорушення здебільшого не є триваючими. По-четверте, зловживання порушниками антикорупційного законодавства наданими їм правами є чинником, який сприяє спливу строків накладення адміністративного стягнення. По-п’яте, п. 10 розділу ІІ Порядку оформлення протоколів НАЗК, затверджений наказом НАЗК від 06 грудня 2019 року № 159/19 [210], передбачаючи можливість «дистанційного» складання протоколів у випадку, якщо особа відмовляється від отримання другого примірника протоколу про адміністративне правопорушення або не з’являється для ознайомлення з протоколом, хоч і є вимушеним кроком, спрямованим проти зловживання порушниками антикорупційного законодавства наданими їм правами, проте суперечить вимогам статей 254, 256 КУпАП (наразі це зауваження неактуальне в силу того, що вказаний Порядок втратив чинність на підставі наказу від 17 вересня 2021 року № 592/21 [197]). По-шосте, неможливість прокурорами оскарження рішень судів першої інстанції у справах про адміністративні правопорушення, пов’язані з корупцією, не лише суперечить конституційним принципам змагальності судочинства та процесуальної

рівності учасників судового провадження, а й не сприяє однаковому застосуванню судами норм матеріального та процесуального права антикорупційного спрямування. По-сьоме, при притягненні до адміністративної відповідальності за ст. 172-6 КУпАП вдосконалення потребує примітка даної статті, що не дає відповіді на питання, до юридичної відповідальності якого виду має притягуватись особа у зв'язку з декларуванням недостовірної інформації, якщо остання стосується об'єкта, який не має вартості; притягнення до адміністративної і кримінальної відповідальності за недостовірне декларування, вочевидь, недоцільне, якщо суб'єкт не занизив, а завищив сумарну вартість об'єктів декларування. По-восьме, зі ст. 172-9 КУпАП вбачається, що ця адміністративно-правова заборона всупереч кореспондуючій їй нормі ч. 7 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» не передбачає відповідальності за невжиття відповідних заходів у випадку виявлення правопорушення, пов'язаного з корупцією та не конкретизує коло тих заходів, невжиття яких утворює склад цього адміністративного проступку [72, с. 245-253].

Вважаючи дані недоліки досить слушними в контексті вдосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні, вважаємо доречним зупинитися й на інших проблемних моментах у цій сфері.

Як доречно зауважує Л.Є. Кисіль, існують не лише проблеми практичного застосування статей розділу 13-А КУпАП, які потребують нагального вирішення. Найбільша проблема, на думку автора, лежить у площині ефективності адміністративної відповідальності, адже статистичні дані про зростання кількості правопорушень, пов'язаних з корупцією, переконують у тому, що цілі адміністративної відповідальності, визначені статтями 1, 23 КУпАП, не досягаються. Встановлення санкціями статей 172-4–172-9 КУпАП штрафів навіть у розмірі 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, як і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на 1 рік чи конфіскації доходів,

отриманих з порушенням законодавства – порівняно з тими грошовими коштами, які обертаються у сфері корупції – не утримують особу від повторного вчинення досліджуваних правопорушень [106, с. 328].

Крім того, особливої уваги потребують «слабкі місця», що фактично унеможливлюють притягнення до адміністративної відповідальності особи, що вчинила пов'язане з корупцією правопорушення, а саме:

1) повноваження особи, яка склала протокол;

2) строки притягнення до відповідальності;

3) прогалини у складеному протоколі;

4) прогалини в антикорупційному законодавстві та КУпАП;

5) обставини, які дозволяють суду застосувати малозначність та звільнити особу від адміністративної відповідальності [161].

Зокрема, відповідно до статей 22, 284 КУпАП [111] при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням. При оголошенні усного зауваження виноситься постанова про закриття справи.

Д.Г. Заброда слушно зауважує, що звільнення від адміністративної відповідальності у зв'язку з малозначністю скоєного правопорушення є дискреційним повноваженням суду. Тому з метою зменшення можливостей зловживань при звільненні осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, за малозначністю вчиненого діяння, зниження рівня дискреції при реалізації судами відповідних повноважень, автор пропонує узагальнити практику використання вказаної альтернативи загалом і щодо пов'язаних з корупцією правопорушень зокрема, поширити таке узагальнення серед суддів і працівників правоохоронних органів, посилити роль прокуратури та судовий і громадський контроль за звільненням від адміністративної відповідальності за цією обставиною, тощо [82, с. 89-90].

Крім того, наразі досить значна кількість адміністративних справ про пов'язані з корупцією порушення закривається саме на цій підставі, оскільки

багато звичайних людей, як підкреслює адвокат Д. Нікіфоров, взагалі не розуміють – коли, куди і для чого подавати декларацію. На його думку, люди з телеекранів знають про штрафи для посадовців, про протистояння НАЗК з іншими державними органами та рівень зарплати голови НАЗК, однак мало хто знає про свої власні обов'язки, внаслідок чого трапляються подібні неприємні ситуації [161].

Досліджуючи засади адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні, слід звернути увагу й на проблему адміністративної відповідальності юридичних осіб за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень, що випливає з міжнародних рекомендацій та позитивного світового досвіду [33, с. 59]. Невирішеною в даному питанні залишається проблема встановлення санкцій не до фізичних осіб (керівників, посадових осіб), а саме до юридичної особи як суб'єкта господарювання, оскільки не коректно ототожнювати адміністративну відповідальність посадових осіб (при цьому вона не виключається при скоєнні правопорушення конкретною особою) з адміністративною відповідальністю юридичного суб'єкту – колективу посадових осіб. Крім того, специфічними мають бути і санкції до юридичних осіб, на відміну від передбачених чинним КУпАП (вплив на фінансовий стан, можливість провадження діяльності, укладання угод, проведення операцій, тощо) [82, с. 90], із чим цілком погоджуємося.

Іншим моментом, пов'язаним із складом суб'єктів адміністративної відповідальності за пов'язані з корупцією правопорушення, є, на думку Р. Гусейнової, нерівність умов для притягнення до адміністративної відповідальності (за Законом України «Про запобігання корупції») зокрема народних депутатів. Так, автор уточнює, що санкції вищерозглянутих статей КУпАП (глави 13-А), окрім штрафів у розмірі від 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, передбачають позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на 1 рік. Проте для народних депутатів України немає подібних наслідків, вони лише збідніють на штраф.

Припинення повноважень народного депутата не передбачається на підставі вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушенням обмежень, встановлених спеціальним антикорупційним законом [65].

Цікаво звернути увагу й на той факт, що останні зміни вітчизняного антикорупційного законодавства переконливо свідчать про домінування тенденцій щодо поступового запровадження кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. Разом з цим, Д.І. Йосифович робить акцент на тому, що не варто недооцінювати важливість адміністративної відповідальності, яка у поєднанні з дисциплінарною, володіє величезним превентивним потенціалом у сфері запобігання та протидії корупції. Тому, суттєве звуження кола суб'єктів адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень слід визнати не достатньо виправданим з огляду на значні масштаби поширення корупції у різних сферах функціонування українського суспільства [103, с. 151].

Таким чином, «інститут адміністративної відповідальності виконує вагому роль у запобіганні пов'язаним із корупцією правопорушень, оперативно реагуючи на факти таких правопорушень і застосовуючи передбачені антикорупційним і адміністративно-процесуальним законодавством заходи з метою фіксації та припинення протиправної поведінки, а також попередження в майбутньому повторного вчинення пов'язаним із корупцією правопорушень особами, що визнані винними у скоєнні адміністративного правопорушення, та застереження інших посадових осіб, що підпадають під вимоги, обмеження та заборони антикорупційного законодавства» [33, с. 60].

Проте, як випливає з викладеного норми КУпАП та відповдіні положення Закону України «Про запобігання корупції» характеризуються низкою недоліків, які потребують вирішення. На цю проблему також звернута увага й в підп. 4.2.1 п. 4.2 розділу 4 Антикорупційної стартегії на 2021-2025 роки. У Стратегії констатується, що «частина правил, заборон та

обмежень, встановлених антикорупційним законодавством, не забезпечені заходами юридичної відповідальності. Статті 172-4-172-9, 212-15–212-21 КУпАП мають низку недоліків, які суттєво знижують їхній забезпечувальний та превентивний потенціал, а також ефективність Національного агентства, Національної поліції, прокуратури та судів» [203]. Таким чином у контексті викладеного зазначимо, що засади адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні, наразі потребують удосконалення, а саме:

1) узгодження та уточнення норм КУпАП щодо адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією правопорушень з метою підвищення їх ефективності;

2) розширення кола суб'єктів і деталізації об'єктів адміністративної відповідальності (порушення норм ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» та ін.) задля уникнення неоднозначного правозастосування та ухилення від відповідальності, у т.ч. народними депутатами;

3) встановлення адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією правопорушень для юридичних осіб;

4) перегляду строків накладення адміністративних стягнень для правопорушень, пов'язаних з корупцією, строків давності з урахуванням триваючих правопорушень, пов'язаних з корупцією;

5) уніфікації судової практики в справах про правопорушення, пов'язані з корупцією;

6) посилення санкцій за вчинення пов'язаних із корупцією правопорушень, у тому числі для народних депутатів, які були б адекватними в порівнянні з обсягом одержаних «корупційних» доходів і відповідно виконували стримуючу роль;

7) перегляду адміністративно-правових засад визначення малозначності правопорушення з уніфікацією правозастосування в цій сфері задля зменшення можливостей зловживань при звільненні осіб від відповідальності за цією обставиною [33, с. 60-61].

Висновки до розділу 3

Однією з пріоритетних складових удосконалення адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні є вивчення зарубіжного досвіду. Обґрунтовано, що використання позитивного досвіду реалізації ефективних заходів із запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням у розвинених країнах світу є актуальним завданням для України.

Проаналізовано та узагальнено зарубіжний досвід запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, і виокремлено наступні можливості його використання в Україні: 1) закладання принципів попередження й запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в нормативно-правових актах, що визначають не вид злочину, а конкретні сфери діяльності (Фінляндія); 2) забезпечення функціонування незалежної судової системи, що виключає будь-який вплив з боку зацікавлених осіб, не зважаючи на їхній публічний статус та рівень доходів (Фінляндія); 3) законодавче встановлення «презумпції корумпованості» (Сінгапур, Гонконг); 4) жорсткий фінансовий контроль за джерелами доходів суб'єктів антикорупційних обмежень і заборон (Швеція, Бельгія) із конфіскацією майна осіб, які не можуть обґрунтувати правомірність джерела його походження (Німеччина), у тому числі й спадку (Румунія), і ув'язнення (Гонконг); 5) прив'язка бази встановлення розміру штрафу не до прожиткового мінімуму чи мінімуму доходів громадян, а до розміру хабара (США); 6) реформування адміністративно-правового регулювання фінансування політичних партій (Фінляндія, Японія); 7) мінімізація особистісних контактів між державними службовцями, бізнес-структурами та громадянами шляхом електронного урядування, електронних адміністративних послуг, голосування на виборах через мережу Інтернет, тощо (Швеція, Естонія, Сінгапур, Південна Корея); 8) ліквідація бюрократичних бар'єрів, спрощення дозвільних процедур, легалізація частини «корупційних послуг» (Грузія, Південна Корея); 9) надання державним

службовцям суттєвих матеріально-фінансових і соціальних гарантій на ряду з посиленням вимог щодо рівня їх професіоналізму, етики та доброчесності (Фінляндія, Данія, Сінгапур, Японія); 10) нейтралітет державних службовців по відношенню до приватного бізнесу як під час служби, так і після звільнення (Японія); 11) недопустимість прийняття будь-яких подарунків від підлеглих осіб, одержання гонорарів за викладання, виступи та публікації, якщо вони пов'язані з питаннями, якими посадова особа займається згідно з посадовими обов'язками, чи іншої винагороди, окрім урядової (США); 12) введення в органах державної та місцевої влади посад уповноважених з питань корупції для надання консультативних послуг (Німеччина) чи окремих структур для надання практичної допомоги (Данія); 13) прозорість, відкритість і постійна звітність уряду в питаннях не лише виявлення корупції, але й покарань за вчинені діяння (Нідерланди, Сінгапур); 14) впровадження принципу абсолютної нетерпимості корупції як всередині компанії, так і під час взаємодії із іноземними партнерами через включення спеціальних антикорупційних застережень у контракти, підписання декларації контрагентами про заборону хабарництва (Данія); 15) посилення відповідальності, передбачення відповідальності і для юридичних осіб за вчинення цих правопорушень (Грузія); 16) жорсткий контроль за діяльністю осіб, які були причетні до корупції (Нідерланди), створення реєстру корумпованих фірм, що позбавляються права виконувати державні замовлення (Німеччина), відмова у веденні справ у майбутньому з «корумпованим» партнером (Данія); 17) активізація та розширення участі громадськості у запобіганні корупції, у тому числі її поінформованості, забезпечення можливості анонімних повідомлень, обов'язково розслідування кожного з них, громадського моніторингу (Швеція, Німеччина, Великобританія, Греція); 18) розширення ролі ЗМІ, незалежних розслідувань, соціальної реклами та пропаганди (Греція, Сінгапур); 19) практика фінансового заохочення працівників та добровільних інформаторів (США), тощо.

Обґрунтовано, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні залишається незадовільним, незважаючи на низку здійснених в цьому напрямку заходів і реформ.

Визначені основні проблеми адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні: 1) проблеми національного антикорупційного законодавства (колізійне та недосконале, з відсутнім офіційним трактуванням важливих понять у цій сфері, неадекватністю та неузгодженістю деяких норм, переважно декларативним характером положень антикорупційного законодавства та низьким рівнем їх фактичного виконання); 2) проблеми інституту юридичної відповідальності (системні недоліки встановлення, поєднання та узгодження кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності, відсутність адміністративної відповідальності за порушення деяких вимог антикорупційного законодавства, обмежене коло суб'єктів, що підпадають під антикорупційні вимоги, заборони та обмеження, недостатні строки притягнення до відповідальності, невирішене питання малозначності правопорушень); 3) проблеми судової практики (застосування різних підходів при прийнятті кардинально протилежних рішень з одних і тих самих питань); 4) інституційні проблеми (недоліки в діяльності системи спеціальних антикорупційних державних органів; недоліки адміністративно-процесуального характеру, що обумовлюють зберігання бюрократичних бар'єрів в багатьох сферах і сприяння корупційним проявам для їх обходження); 5) кадрові проблеми (поширені випадки конфлікту інтересів на публічній службі, недотримання етичних норм та доброчесності як керівниками, так і підлеглими, низького рівня професіоналізму); 6) матеріально-технічні та інформаційні проблеми (недостатнє забезпечення ресурсами для ефективної реалізації запланованих заходів, передусім, у сфері електронного урядування та контролю); 7) проблеми правової культури та менталітету в суспільстві (низька громадська активність, усталене сприйняття

пов’язаних з корупцією правопорушень, як допустимих, неготовність до взаємодії з антикорупційними органами), та інші.

Запропоновані шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в Україні: 1) систематизувати на узгодити норми антикорупційного законодавства на предмет його однозначного трактування й ліквідації можливостей для ухилення від його виконання; 2) встановити адміністративну відповідальність за недодержання антикорупційних обмежень, де наразі вона відсутня, розширити коло суб’єктів і передбачити відповідальність для деяких груп державних службовців (наразі неохоплені антикорупційними вимогами), а також для юридичних осіб за порушення антикорупційного законодавства; 3) підвищити рівень фактичного виконання та неухильного додержання антикорупційних норм шляхом посилення контролю, підвищення рівня відповідальності та конкретних видів покарань, а також постійної суспільної пропаганди для вироблення нетерпимого ставлення до корупції усіх суб’єктів даних правовідносин; 4) узгодити та уніфікувати судову практику розгляду справ про правопорушення, пов’язані з корупцією, посилити відповідальність уповноважених суб’єктів за порушення загальних вимог законодавства щодо оформлення та змісту протоколу про адміністративне правопорушення, строків надання матеріалів, а також прав особи, яка притягується до відповідальності; 5) розробити систему стимулювання та заохочення доброчесної поведінки, добровільних повідомлень про випадки порушення (чи таку можливість) антикорупційного законодавства; 6) переглянути принципи, методи та форми діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, підвищити їх ефективність; 7) розширювати формат електронного урядування та «єдиного вікна» для більшої кількості адміністративних послуг; 8) розвивати ресурсну базу – кадрове, інформаційне, матеріально-технічне, технологічне забезпечення запобігання корупції, тощо.

Обґрунтовано, що інститут адміністративної відповідальності виконує вагому роль у запобіганні пов'язаним із корупцією правопорушень, оперативно реагуючи на факти таких правопорушень і застосовуючи передбачені антикорупційним і адміністративно-процесуальним законодавством заходи з метою фіксації та припинення протиправної поведінки, а також попередження в майбутньому повторного вчинення пов'язаним із корупцією правопорушень особами, що визнані винними у скоєнні адміністративного правопорушення, та застереження інших посадових осіб, що підпадають під вимоги, обмеження та заборони антикорупційного законодавства.

Визначено напрямки вдосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні, а саме наступні: 1) узгодження та уточнення норм КУпАП щодо адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією правопорушень з метою підвищення їх ефективності; 2) розширення кола суб'єктів і деталізації об'єктів адміністративної відповідальності (порушення норм ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» та ін.) задля уникнення неоднозначного правозастосування та ухилення від відповідальності, у т.ч. народними депутатами; 3) встановлення адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією правопорушень для юридичних осіб; 4) перегляд строків накладення адміністративних стягнень для правопорушень, пов'язаних з корупцією, строків давності з урахуванням триваючих правопорушень, пов'язаних з корупцією; 5) уніфікація судової практики в справах про правопорушення, пов'язані з корупцією; 6) посилення санкцій за вчинення пов'язаних із корупцією правопорушень, у тому числі для народних депутатів, які були б адекватними в порівнянні з обсягом одержаних «корупційних» доходів і відповідно виконували стримуючу роль; 7) перегляд адміністративно-правових засад визначення малозначності правопорушення з уніфікацією правозастосування в цій сфері задля зменшення можливостей зловживань при звільненні осіб від відповідальності за цією обставиною.

Матеріали розділу представлені у таких публікаціях:

1. Василенко О. Ю. Європейський досвід щодо запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2023. № 1 (79). С. 90-94.

2. Василенко О. Ю. Удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних з корупцією правопорушень в Україні. *Правові новели.* 2023. № 19. С. 57-63.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі представлено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової задачі, яка полягає у визначенні адміністративно-правових засад запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, їх сучасного стану та можливостей вдосконалення з урахуванням практики правозастосування та зарубіжного досвіду. У результаті здійсненого дослідження сформульовані висновки, спрямовані на досягнення поставленої мети, а також відповідні пропозиції та рекомендації.

1. Охарактеризовано історико-правовий генезис запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні і уточнено його періодизацію наступним чином: 1) 1991-1994 рр. – відсутність спеціального законодавства із запобігання корупції та антикорупційних органів; 2) 1995-2008 рр. – формування початкових адміністративно-правових засад для боротьби з корупцією, прийняття першого Закону України «Про боротьбу з корупцією» (1995 р.); 3) 2009-2013 рр. – розвиток адміністративно-правових засад запобігання та протидії корупції, прийняття другого Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2009 р.) та третього Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (2011 р.); 4) 2014-2015 рр. – становлення нового антикорупційного законодавства в Україні відповідно до міжнародних норм із прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» (2014 р.), що розмежовує корупційне та пов'язане з корупцією правопорушення (і відповідно види відповідальності), створення спеціальних антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ, САП); 5) з 2016 р. – новітній етап розбудови системи спеціальних антикорупційних органів (у т.ч. Вищого антикорупційного суду), що вимагає налагодження взаємодії між ними та оптимізації їх діяльності, і подальшого вдосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних та європейських тенденцій, посилення його фактичної дії та зниження рівня корупції в державі.

2. З’ясовано, що сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України характеризується низкою різноаспектних досліджень, основними напрямками яких визначено наступні: 1) адміністративно-правові засади, адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції – загалом в державі чи в розрізі окремих органів державної влади й місцевого самоврядування; 2) адміністративно-правовий (публічно-правовий) механізм запобігання корупційним чи пов’язаним з корупцією правопорушенням та його складові; 3) адміністративно-правова відповідальність за пов’язані з корупцією правопорушення; 4) адміністративно-правовий аспект взаємодії суб’єктів запобігання корупційним чи пов’язаним з корупцією правопорушенням; 5) адміністративно-правове регулювання окремих складових процесу запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням чи його інститутів (викривачі, тощо), та інші. Обґрунтовується необхідність подальших досліджень з даної проблематики.

3. Визначено, що поняття корупційних і пов’язаних з корупцією правопорушень закріплені законодавцем у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», проте потребують уточнення та конкретизації. Тому виділені ключові сутнісні характеристики, за якими розмежовуються безпосередньо корупційні правопорушення та пов’язані з корупцією правопорушення, а саме: 1) наявність / відсутність ознак корупції у вчиненому діянні (у випадку корупційного правопорушення мають місце ознаки корупції тоді, як пов’язане з корупцією правопорушення не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження); 2) належність особи, що вчинила діяння, до переліку суб’єктів, на яких розповсюджується дія Закону України «Про запобігання корупції» (стосовно конкретних обмежень / вимог / заборон беруться до уваги окремі пункти переліку згідно цього Закону); 3) відмінності у видах

відповідальності за вчинене діяння (корупційне правопорушення не передбачає адміністративної відповідальності), тощо.

4. Визначені основні види корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень, а саме: 1) порушення обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища та обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування; 2) порушення обмежень та вимог щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними; 3) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та спільної роботи близьких осіб; 4) порушення вимог фінансового контролю; 5) порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 6) невжиття заходів щодо протидії корупції.

5. Сформульовано значення запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням: 1) у вузькому розумінні – полягає в превентивній діяльності, недопущенні й припиненні вчинення зазначених правопорушень; 2) у широкому розумінні – полягає в сприянні розбудові демократичної держави на принципах верховенства права та законності й відповідно недопущенню руйнації демократичних інститутів, проведенню проголошених реформ і досягненню їх цілей, а також дотриманню встановлених державою норм і вимог до правомірної, доброчесності поведінки й належного виконання своїх обов'язків особами, уповноваженими на реалізацію функцій держави або місцевого самоврядування.

6. Обґрунтовано, що сучасний стан національного законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням є незадовільним і характеризується наступними рисами: 1) значна кількість нормативно-правових актів антикорупційного спрямування; 2) декларативний характер положень антикорупційного законодавства та низький рівень їх фактичного впровадження і додержання; 3) недостатнє виконання системою законодавства щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням своєї превентивної ролі; 4) поспішне й неузгоджене

прийняття нових нормативно-правових актів, що регулюють діяльність антикорупційних органів, що досить часто змінюються; 5) відсутність своєчасно оновленої антикорупційної стратегії держави, яку врешті прийняли лише в 2022 р.

7. Охарактеризовано адміністративно-правове регулювання обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, і виявлені деякі недоліки та прогалини в його здійсненні, серед яких: 1) викликає сумніви, що особи, зазначені в п.4 ч.1. ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», підпадають під обмеження у використання службових повноважень чи свого становища, адже вони лише «кандидати» на заняття посади, тобто власне службових повноважень відповідно саме для цих посад ще не набули; 2) адміністративно-правовими нормами, що регламентують дані обмеження, офіційно не трактуються поняття службових повноважень і становища, тощо.

8. Обґрунтовано, що на сучасному етапі адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, не позбавлене недоліків, а саме: 1) некоректним є встановлення уніфікованого обмеження після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, для всіх суб’єктів, на яких поширюється дія даного обмеження (наприклад, для Президента та для рядового поліцейського); 2) уніфікація строку дії обмеження є в певній мірі дискримінаційним фактором – для високопосадовців обмеження мають бути жорсткішими, аніж для державних службовців нижчих рангів, для яких річне обмеження щодо укладання трудового договору може мати негативний вплив на матеріальне становище, тощо.

9. З’ясовано адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними, і зроблено акцент на деяких проблемах у цій сфері: 1) несправедливими і дискримінаційними є положення ч.1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», дія якої наразі поширюється лише на осіб, зазначених у п.п.1-2 ч.1

ст. 3 Закону і не розповсюджується на п.3-4 (особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, кандидати у народні депутати України, кандидати на пост Президента України, тощо); 2) нагальним є питання численних випадків визнання малозначності правопорушень, пов'язаних із порушенням обмеження щодо одержання подарунків, що обумовлює удосконалення адміністративно-правового регулювання цього напрямку, тощо.

10. Висвітлено особливості адміністративно-правового регулювання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, якими є наступні: 1) поширюються на осіб, зазначених у п.1 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції» (не залежно від того, перебувають вони в відпустці чи ні і т.п.); 2) полягає у забороні займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (за умови одержання прибутку) (винятки – викладацька, наукова та творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика із спорту) та входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, тощо.

11. Визначено сутність адміністративно-правового регулювання обмеження щодо спільної роботи близьких осіб як системи правового закріплення, організаційного упорядкування та адміністративного управління правовідносинами, що виникають між суб'єктами, на яких розповсюджується дія ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції», та антикорупційними державними органами, і яка функціонує з метою запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, одним із яких є саме порушення обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, їх своєчасного виявлення та притягнення до відповідальності. З'ясовано, що норми адміністративного права, що закріплюють обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, порядок його дотримання та процедуру притягнення до відповідальності у випадку його порушення (особливо, строки притягнення до адміністративної

відповідальності, суми штрафів, тощо), потребують перегляду та вдосконалення.

12. Узагальнено зарубіжний досвід запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, і виокремлено наступні можливості його використання в Україні: 1) забезпечення функціонування незалежної судової системи, що виключає будь-який вплив з боку зацікавлених осіб, не зважаючи на їхній публічний статус та рівень доходів (Фінляндія); 2) законодавче встановлення «презумпції корумпованості» (Сінгапур, Гонконг); 3) жорсткий фінансовий контроль за джерелами доходів суб'єктів антикорупційних обмежень і заборон (Швеція, Бельгія) із конфіскацією майна осіб, які не можуть обґрунтувати правомірність джерела його походження (Німеччина), у тому числі й спадку (Румунія), і ув'язнення (Гонконг); 4) прив'язка бази встановлення розміру штрафу не до прожиткового мінімуму чи мінімуму доходів громадян, а до розміру хабара (США); 5) реформування адміністративно-правового регулювання фінансування політичних партій (Фінляндія, Японія); 6) мінімізація особистісних контактів між державними службовцями, бізнес-структурами та громадянами шляхом електронного урядування, електронних адміністративних послуг, голосування на виборах через мережу Інтернет, тощо (Швеція, Естонія, Сінгапур, Південна Корея); 7) ліквідація бюрократичних бар'єрів, спрощення дозвільних процедур, легалізація частини «корупційних послуг» (Грузія, Південна Корея), та інші.

13. Визначені основні проблеми адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні: 1) проблеми національного антикорупційного законодавства (колізійне та недосконале, з відсутнім офіційним трактуванням важливих понять у цій сфері, неадекватністю та неузгодженістю деяких норм, переважно декларативним характером положень антикорупційного законодавства та низьким рівнем їх фактичного виконання); 2) проблеми інституту юридичної відповідальності (системні недоліки встановлення,

поєднання та узгодження кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності, та інші); 3) проблеми судової практики (застосування різних підходів при прийнятті кардинально протилежних рішень з одних і тих самих питань); 4) інституційні проблеми (недоліки в діяльності системи спеціальних антикорупційних державних органів; недоліки адміністративно-процесуального характеру, що обумовлюють зберігання бюрократичних бар'єрів в багатьох сферах і сприяння корупційним проявам для їх обходження); 5) кадрові проблеми (поширені випадки конфлікту інтересів на публічній службі, недотримання етичних норм та доброчесності як керівниками, так і підлеглими, низького рівня професіоналізму); 6) матеріально-технічні та інформаційні проблеми (недостатнє забезпечення ресурсами для ефективної реалізації запланованих заходів, передусім, у сфері електронного урядування та контролю); 7) проблеми правової культури та менталітету в суспільстві (низька громадська активність, усталене сприйняття пов'язаних з корупцією правопорушень, як допустимих, неготовність до взаємодії з антикорупційними органами), та інші.

14. Запропоновані шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні: 1) систематизувати на узгодити норми антикорупційного законодавства на предмет його однозначного трактування й ліквідації можливостей для ухилення від його виконання; 2) встановити адміністративну відповідальність за недодержання антикорупційних обмежень, де наразі вона відсутня, розширити коло суб'єктів і передбачити відповідальність для деяких груп державних службовців (наразі неохоплені антикорупційними вимогами), а також для юридичних осіб за порушення антикорупційного законодавства; 3) підвищити рівень фактичного виконання та неухильного додержання антикорупційних норм шляхом посилення контролю, підвищення рівня відповідальності та конкретних видів покарань, а також постійної суспільної пропаганди для вироблення нетерпимого ставлення до корупції усіх суб'єктів даних правовідносин; 4) узгодити та

уніфікувати судову практику розгляду справ про правопорушення, пов’язані з корупцією, посилити відповідальність уповноважених суб’єктів за порушення загальних вимог законодавства щодо оформлення та змісту протоколу про адміністративне правопорушення, строків надання матеріалів, а також прав особи, яка притягується до відповідальності; 5) розробити систему стимулювання та заохочення доброчесної поведінки, добровільних повідомлень про випадки порушення (чи таку можливість) антикорупційного законодавства; 6) переглянути принципи, методи та форми діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, підвищити їх ефективність; 7) розширювати формат електронного урядування та «єдиного вікна» для більшої кількості адміністративних послуг; 9) розвивати ресурсну базу – кадрове, інформаційне, матеріально-технічне, технологічне забезпечення запобігання корупції, тощо.

15. Сформульовано напрямки вдосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних з корупцією правопорушень в Україні: 1) узгодження та уточнення норм КУпАП щодо адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень з метою підвищення їх ефективності; 2) розширення кола суб’єктів і деталізації об’єктів адміністративної відповідальності (порушення норм ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» та ін.) задля уникнення неоднозначного правозастосування та ухилення від відповідальності, у т.ч. народними депутатами; 3) встановлення адміністративної відповідальності за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень для юридичних осіб; 4) перегляд строків накладення адміністративних стягнень для правопорушень, пов’язаних з корупцією, строків давності з урахуванням триваючих правопорушень, пов’язаних з корупцією; 5) уніфікація судової практики в справах про правопорушення, пов’язані з корупцією; 6) посилення санкцій за вчинення пов’язаних із корупцією правопорушень, у тому числі для народних депутатів, які були б адекватними в порівнянні з обсягом одержаних «корупційних» доходів і відповідно виконували стримуючу роль; 7) перегляд

адміністративно-правових засад визначення малозначності правопорушення з уніфікацією правозастосування в цій сфері задля зменшення можливостей зловживань при звільненні осіб від відповідальності за цією обставиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєв В.А. Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння досвіду України та Азербайджанської Республіки: дис. … д-ра філос.: 28. Миколаїв, 2023. 250 с.

2. Авдєєв О.О. Кримінально-історичні питання розвитку корупційних проявів. *Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовтня 2019 р.). Харків: ХНУВС, 2019. С. 16-18.

3. Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією: практич. посіб. / К.Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.О. Іванцов, С.О. Шатрава. Харків: ХНУВС, 2016. 100 с.

4. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.

5. Алфьоров С.М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ: автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. 38 с.

6. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков, І.Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Москаленко О.М., 2019. 446 с.

7. Андрушко П.П. Поняття корупційного злочину, ознаки його складу. *Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 20–21 травня 2011 р.). Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. С. 16-29.

8. Асєєв Р.О. До питання про зміст та суб'єктів корупції за новим антикорупційним законодавством України. *Правова держава*. 2010. № 12. С. 143-148.

9. Асєєв Р.О. Історичні прояви корупції та особливості боротьби з нею. *Правова держава*. 2017. № 27. С. 110-116.

10. Асєєв Р.О. Проблема визначення суб'єкта у корупційних злочинах. *Правова держава*. 2017. № 26. С. 125-129.

11. Асєєв Р.О. Спеціальний суб'єкт в посадових злочинах: посадова чи службова особа? *Правова держава*. 2009. № 11. С. 83-88.

12. Асєєв Р.О., Меркулова В.О. Проблема нормативного визначення поняття «корупційний злочин». *Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 листопада 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 13-14.

13. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче.* URL: http://veche.kiev.ua/journal/4910/ (дата звернення: 11.12.2022).

14. Бабич В.А., Недбайло В.В. Роль Національного агентства у протидії адміністративним корупційним правопорушенням. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 275-278.

15. Бабич В.А., Чернюк Д.С. Особливості адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 106-109.

16. Баранов С.О. Проблеми запобігання корупції в приватній сфері в Україні. *Caracteristici de adaptare a legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene*: materiale ale Conferinței Internaționale Științifice și Practice pe Internet (m. Chișinău, 27–28 martie 2020). Chișinău:KNU, 2020. P. 56-60.

17. Безрук Т.С. Антикорупційні обмеження: використання службових повноважень чи службового становища. *Держслужбовець*. 2015. № 6. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2015/june/issue-6/article-8781.html (дата звернення: 02.08.2022).

18. Берднікова К.В. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 19 с.

19. Біленко О.А. Адміністративно-правовий механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 216 с.

20. Білик В.М. Правовий аналіз проходження служби в поліції щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. № 2. С. 82-88.

21. Боднарчук О.Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України: автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2016. 40 с.

22. Бойко С.Ю. Історико-правова ґенеза запобігання корупції і врегулювання конфлікту інтересів трудо-правовими заходами. *Соціальне право*. 2019. № 1. С. 74-81.

23. Бондаренко В.А., Пустова Н.О. Зарубіжний досвід законодавчого регулювання запобігання корупції в системі публічної служби та імплементація норм міжнародного права в законодавчу базу України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2016. № 2. С. 177-186.

24. Боровик А.В. Генезис кримінальної відповідальності та запобігання корупційним злочинам в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 118-124. doi:10.15421/3919109.

25. Бортник Н.П., Білінська Л.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 28-33.

26. Брифінг керівників НАБУ і САП щодо корупції у Верховному Суді. *NABU*, 16.05.2023. URL: https://www.youtube.com/watch?v=tl1vmJ0qTlE (дата звернення: 16.05.2023).

27. Бусол О.Ю. Стан запобігання корупції та протидії корупційній злочинності в контексті національної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30, № 2 (69). С. 101-109.

28. Вандін Є.В. Організаційно-правові засади діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2017. 205 с.

29. Василенко О.Ю. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 409-411. doi:10.32782/2524-0374/2021-8/96.

30. Василенко О.Ю. Європейський досвід щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2023. № 1 (79). С. 90-94. doi:10.32840/1813-338X-2023.1.14.

31. Василенко О. Ю. Історико-правова ґенеза запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 09–10 квітня 2021 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 70-77.

32. Василенко О. Ю. Проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України: сучасні наукові підходи. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 21–22 травня 2021 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 94-98.

33. Василенко О. Ю. Удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні. *Правові новели.* 2023. № 19. С. 57-63. doi:10.32847/ln.2023.19.08.

34. Василенко О.Ю. Деякі зауваги щодо розуміння корупційних та пов’язаних з корупцією правопорушень. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 166-172. doi:10.32847/ln.2021.14.023.

35. Васильєва О.І., Васильєв Н.В. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 13. С. 62-65.

36. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 № 396-IX (у ред. від 31.03.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20 (дата звернення: 29.04.2023).

37. Виговська А.В. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини за вітчизняним і зарубіжним кримінальним законодавством: порівняльна характеристика. *Правова держава*. 2010. Вип. 21. С. 351-357.

38. Вишневська К.О. Історична ретроспектива формування нормативного механізму протидії хабарництву. *Право і суспільство*. 2015. № 6-2, Ч. 3. С. 136-141.

39. Войтович І.І. Кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 394 с.

40. Волошенко А.В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3 (165). С. 8-16.

41. Гарбазей Д.О. Незаконне збагачення як склад злочину в міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 2. С. 119-122.

42. Гедульянов В.Е До питання про інструментарій систематичного моніторингу та оцінки рівня корупції. *The Scientific Heritage*. 2019. № 37, Р. 2. С. 18-21.

43. Гедульянов В.Е. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 212 с.

44. Гедульянов В.Е. Аморальність та невідповідність поведінки особи, яка вчиняє або бере участь у вчиненні корупційного діяння, вимогам

(критеріям) доброчесності як обов'язкові ідентифікуючі ознаки такого діяння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 57, Т. 2. С. 15-19.

45. Гедульянов В.Е. Запровадження терміну «порушення антикорупційного законодавства» як один із напрямків гарантування термінологічної визначеності. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 147-152. doi:10.32840/1813-338X-2019-3-24.

46. Гедульянов В.Е. Окремі проблемні питання юридичної характеристики корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 39. С. 68-71. doi:10.32841/2307-1745.2019. 39.16.

47. Гедульянов В.Е. Онтолого-гносеологічний підхід до юридичної кваліфікації корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень: окремі проблемні питання застосування. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 35-40. doi:10.32842/2078-3736-2019-3-2-6.

48. Гейц О.О. Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 305 с.

49. Герасименко О.С. Непотизм як деструктивний корупційний вияв. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 07 грудня 2018 р.): у 2 ч. Київ: НАВС, 2018. Ч. 2. С. 333-335.

50. Гладкий В.В. Державний суверенітет та корупція у світлі Конституції України. *Конституція України в умовах сьогодення*: матеріали Наук.-практ. кругл. столу (м. Київ, 24 червня 2019 року). Київ: НАВС, 2019. С. 45-48.

51. Гладкий В.В. Заборона непотизму в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 07 грудня 2018 р.): у 2 ч. Київ: НАВС, 2018. Ч. 2. С. 335-338.

52. Гладкий В.В. Конституційний антикорупційний правовий режим. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Другі юридичні читання*: матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 26 квітня 2019 р.) / за заг. ред. Л.О. Корчевної, І.А. Дришлюка. Одеса: Фенікс, 2019. С. 9-15.

53. Гладкий В.В. Концептуалізація попередження та протидії непотифічній практиці в Україні. *Юридична Україна*. 2019. № 1-2. С. 72-75. doi:10.5281/zenodo.3534936.

54. Гладкий В.В. Корупція як найбільш руйнівна зброя. *Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку*: матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 квітня 2018 р.). Київ: МНТУ ім. академіка Ю. Бугая, 2018. С. 59-61.

55. Гладкий В.В. Критерії осудності суб'єкта корупційного злочину у світлі норм Кримінального кодексу України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 295-298.

56. Гладкий В.В. Непотифічний умисел порушника ст. 27 Закону про запобігання корупції. *Людина, культура, техніка в новому тисячолітті*: матеріали XXIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 квітня 2022 р.). Харків: НАУ ім. М.Є. Жуковського, 2022. С. 109-112.

57. Гладкий В.В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124-132. doi:10.5281/zenodo.2592077.

58. Гладун З.С. Адміністративно-правові засоби боротьби з корупцією: проблемна лекція для магістрантів і студентів Юридичного інституту Тернопільської академії народного господарства. Тернопіль: ТАНГ, 2002. 49 с.

59. Годуєва К.І., Чумак К.О. Адміністративна відповідальність за невжиття заходів щодо протидії корупції. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3. С. 46-53.

60. Горган О.Л. Історичні аспекти боротьби з корупцією в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 277-280.

61. Гречанюк Р.В. Застосування адміністративної відповідальності в якості запобігання корупції персоналу правоохоронних органів України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 4 (20). С. 66-69. doi:10.35774/app2019.04.066.

62. Григоренко І.А. Зарубіжний досвід протидії службовим зловживанням та корупції в діяльності поліції. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2014. №1. С.146-155.

63. Гудков Д.В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 249 с.

64. Гудков Д.В. Недоліки механізму адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією як віддзеркалення недоліків закону України «Про запобігання корупції». *Право і суспільство*. 2017. № 2. С. 76-80.

65. Гусейнова Р. Чому народні депутати не бояться адмінпротоколів про корупцію? *Юридична газета*. 2019. № 1 (655). URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/chomu-narodni-deputati-ne-boyatsya-adminprotokoliv-pro-korupciyu.html (дата звернення: 11.12.2022).

66. Дембіцька С.Л. Адміністративна відповідальність як особливий різновид юридичної відповідальності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. № 6, Ч. 2. С. 71-74.

67. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і місцевого самоврядування: монографія / за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.Л. Федоренка. Київ: Ліра-К, 2016. 524 с.

68. Дмитрук Б.П., Мельник О.Ю. Антикорупційна діяльність уряду України як важлива передумова проведення економічних реформ. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 63-67.

69. Добровольський О.І. Адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 16 с.

70. Добрянська Н.В. Дискусійні питання із приводу адміністративної відповідальності юридичних осіб. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30, № 5 (69). С. 133-138. doi:10.32838/2707-0581/2019.5/23.

71. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. Проекти ВГО «Успішна Україна». URL: http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html (дата звернення: 11.12.2022).

72. Дудоров О.О. Узагальнення судової практики у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (статті 172-4 172-9 КУпАП). Київ: ЦППР, 2019. 253 с.

73. Дудоров О.О., Дудорова К.Б. Проблеми тлумачення законодавства України щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2. С. 126-137.

74. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Національне агентство з питань запобігання корупції на варті «попереднього» рубежу протидії корупції: основні проблеми та способи їх вирішення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3 (83). С. 60-73.

75. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Порушення обмежень щодо одержання подарунків: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. № 1. С. 12-21. doi:10.31558/2518-7953.2019.1.2.

76. Дьомін І.А. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2010. 213 с.

77. Ерман Г. Статус кандидата в ЄС для України. Що він дасть і чи будуть його блокувати. *BBC*, 17.06.2022. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-61829626 (дата звернення: 30.06.2022).

78. Єрмоленко І.Я. Адміністративна відповідальність працівників ОВС за вчинення корупційних правопорушень: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 20 с.

79. Єрьоменко В.О. Проблеми обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 08–09 грудня 2022 р.) / редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін. Київ: НАВС, 2022. С. 175-178.

80. З 24 лютого 2022 року НАБУ та САП з антикорупційних справ передали в бюджет 1,2 млрд гривень – Юрчишин. *Українське радіо*, 18.05.2023. URL: http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=101438 (дата звернення: 20.05.2023).

81. Заброда Д.Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект): дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 240 с.

82. Заброда Д.Г. Відповідальність за адміністративні корупційні правопорушення: шляхи вирішення актуальних проблем. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 1. С. 85-91.

83. Завгородній В.А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

84. Задирака Н.Ю., Берднікова К.В. Особливості та проблеми застосування адміністративної відповідальності за порушення обмежень щодо використання службового становища. *Форум права*. 2012. № 1. С. 324-328.

85. Задорожний С.А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. … канд. наук з держ. управл.: 25.00.02. Київ, 2016. 251 с.

86. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби. Івано-Франківськ: Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації, 2012. 237 с.

87. Запотоцький А.П., Шармар О.М. Проблемні питання кримінальної відповідальності за корупційні злочини. *Юридична наука*. 2016. № 1. С. 85-92.

88. Заросило В.О., Гладкий В.В. Хабарництво як базисна форма прояву корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. Вип. 16. С. 123-139.

89. Захарчук О.З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2012. 16 с.

90. Захарчук О.З. Запобігання корупції в органах місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 253-259.

91. Захарчук О.З. Нормативне закріплення корупційних злочинів за законодавством України та їх класифікація. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 33-38.

92. Звіт за результатами оцінки – Україна. Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. 70 с. URL: www.coe.int/greco (дата звернення: 11.12.2022).

93. Звіт-оцінка відповідності. Україна. Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. URL: https://www.coe.int/en/web/greco (дата звернення: 11.12.2022).

94. Зубкова Л.А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 34-45.

95. Зубов К.М. Історичні прояви корупції в Україні та особливості боротьби з нею. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 35. С. 473-477.

96. Іванов В.В. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності. *Правова держава*. 2000. № 2. С. 57-60.

97. Іванова А.Є. Проблема обмеження щодо сумісництва та суміщення діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, як захід, що спрямований на запобігання корупції. *Юрист України*. 2015. № 3-4. С. 12-14.

98. Іванюк В.І. Адміністративна відповідальність суддів за правопорушення, пов'язані з корупцією: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 20 с.

99. Іванюк В.І. Адміністративна відповідальність суддів за правопорушення, пов’язані з корупцією: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 286 с.

100. Івашук Ю.П. Передумови виникнення корупції в Україні у світлі нової інституціональної економічної історії. *Наука й економіка*. 2011. Вип. 3 (23). С. 104-108.

101. Ільєнок Т.В. Зарубіжний досвід адміністративно-правової протидії корупції. *Юридична наука*. 2012. № 12. С. 42-51.

102. Йосифович Д.І. Адміністративна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування за корупційні діяння: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2009. 20 с.

103. Йосифович Д.І. Суб’єкти, які несуть відповідальність за вчинення адміністративних корупційних правопорушень. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 145-152.

104. Кантор Н.Ю. Удосконалення адміністративної відповідальності за правопорушення в економічній сфері. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6, Т. 2. С. 65-68.

105. Киричко В.М. Проблема розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення заборон одержання неправомірної вигоди й подарунків, шляхи її вирішення. *Проблеми законності*. 2017. № 138. С. 118-131. doi:10.21564/2414-990x.138.105435.

106. Кисіль Л.Є. Деякі питання адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Правова держава.* 2016. Вип. 27. С. 321-329.

107. Кладченко А.О. Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства України: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 16 с.

108. Книженко О.О. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 2. С. 112-119.

109. Кобзєва Т.А. Удосконалення адміністративного законодавства, яке визначає відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері. *Наше право*. 2017. № 1. С. 172-177.

110. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII (у ред. від 27.01.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08 (дата звернення: 11.02.2023).

111. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X (у ред. від 15.04.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 28.04.2023).

112. Козак Л.С., Федорук О.В. Формування у суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції як базисна складова механізму реалізації антикорупційної стратегії в Україні. *Економіка та управління на транспорті.* 2016. Вип. 3. С.15-31.

113. Коломоєць Т.О. Обмеження спільної роботи близьких осіб: особливості правового закріплення засад використання ресурсу. *Правова позиція*. 2019. № 1 (22). doi:10.32836/2521-6473-2019-1-17-22.

114. Комашко В.В., Кравченко С.О. Проблеми регулювання обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.*

Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33, № 4 (72). С. 19-27. doi:10.32782/TNU-2663-6468/2022.4/04.

115. Комірчий П.О. Система загальнослужбових принципів публічної служби в правоохоронній сфері України. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 10. С. 100-107. doi:10.32850/2414-4207.2019-10.14.

116. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003. *Офіційний вісник України*. 2010. № 10. Ст. 506.

117. Конєва С.О. Звільнення з публічної служби як захід запобігання корупції: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 201 с.

118. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (у ред. від 01.01.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 27.10.2020).

119. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7094 (дата звернення: 20.06.2022).

120. Коровяк О.Я. Адміністративно-правовий аспект нормативної регламентації корупції як об’єкта заходів запобігання і протидії у контексті антикорупційної політики України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2014. Вип. 3. С. 148-157.

121. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність: Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ: НАЗК, 2022. 168 с.

122. Косиця О.О. Інститут викривачів в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Київ: Людмила, 2019. 355 с.

123. Костін: Корупція під час війни – це мародерство! Будемо нагадувати про це щоразу! Жодні посади не дозволять уникнути відповідальності. *Офіс Генерального прокурора*, 01.02.2023. URL: https://t.me/pgo_gov_ua/9185 (дата звернення: 23.02.2023).

124. Кравченко Т.А. Особливості формування комплексного механізму протидії корупції в органах місцевого самоврядування в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2012. Вип. 2. С. 164-168.

125. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999. *Офіційний вісник України*. 2010. № 15. Ст. 717.

126. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (у ред. від 28.04.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 02.05.2023).

127. Кузьміна К.О. Звільнення у випадку перебування всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції» у прямому підпорядкуванні у близької особи. *Право та інновації*. 2015. № 3 (11). С. 124-131.

128. Кузьміна К.О. Правове регулювання звільнення працівників з підстав, що спрямовані на запобігання корупції: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2015. 20 с.

129. Левін П. Більше ніж півтора роки без антикорупційної стратегії. URL: https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/bilshe-nizh-pivtora-roky-bez-antykorupciynoyi-strategiyi (дата звернення: 11.12.2022).

130. Левчук А.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією: дис. … д-ра філос.: 081. Київ, 2021. 260 с.

131. Левчук А.О. Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням як важливий чинник побудови демократичного суспільства. *Національний та міжнародний механізми захисту прав людини: постмодерні тенденції розвитку, виклики та шляхи модернізації*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 лютого 2021 р.). Київ: НАВС, 2021 С. 239-243.

132. Левчук А.О. Історико-правовий розвиток корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 07 грудня 2018 р.), Київ: НАВС, 2018. С. 382-384.

133. Левчук А.О. Корупція як глобальна проблема сьогодення. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції*: матеріали кругл. столу (м. Київ, 02 листопада 2018 р.) Київ: НАВС, 2018. С. 81-83.

134. Левчук А.О. Обмеження щодо одержання подарунків, як один із видів механізмів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 163-169.

135. Левчук А.О. Поняття, сутність корупції та корупційних правопорушень. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 9. С. 171-177. doi:10.32850/2414-4207.2019-9.22.

136. Луговий В.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 280 с.

137. Лук'янець Д.М. Проблеми використання інституту адміністративної відповідальності в системі заходів запобігання та протидії корупції. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 1 (4). С. 32-35.

138. Лупу А.К. Адміністративно-правове забезпечення дотримання антикорупційних обмежень в публічній службі України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2020. 214 с.

139. Луценко М.М., Щербина Л.І. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 15, Т. 2. С. 142-145.

140. Мартиновський В.В. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності як засіб запобігання конфлікту інтересів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 3 (9). С. 342-351. doi:10.52058/2786-6300-2023-3(9)-342-351.

141. Мацокін А. Службові повноваження: використання обмежено. *Держслужбовець*. 2019. № 8. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/august/issue-8/article-66101.html (дата звернення: 02.08.2022).

142. Мельник М.І. Корупційні злочини: сутність і поняття. *Право України*. 2000. № 11. С. 126-130.

143. Мельничук Р.В. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним ризикам в діяльності Національної поліції України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 259 с.

144. Михайленко Д.Г. Генезис норми про незаконне збагачення у контексті проблем кримінальної законотворчості. *Теоретичні аспекти кримінальної юриспруденції*: колективна монографія / голов. ред.: С.В. Ківалов, В.О. Туляков. Одеса: Юрид. літ., 2016. С. 297-324.

145. Михайленко Д.Г. Диференціація режимів кримінально-правового впливу на корупцію в Україні. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.): у 2 т. Одеса, 2017. Т. 2. С. 238-241.

146. Михайленко Д.Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2018. 505 с.

147. Михайленко Д.Г. Критерій диференціації правового регулювання протидії корупції в публічній і приватній сферах за міжнародними актами. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2018. № 1. С. 161-167.

148. Михайленко Д.Г. Недоліки антикорупційного фінансового контролю за готівкою та іншими подібними за латентністю активами як причина недієвості норми про незаконне збагачення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 39, Т. 2. С. 11-16.

149. Михайленко Д.Г. Норма про незаконне збагачення як елемент завершального рубежу протидії корупції в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 15. С. 244-256.

150. Михайленко Д.Г. Обґрунтування необхідності дії норм механізму фінансового контролю щодо осіб, які припинили виконувати функції держави, або місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 68-73.

151. Михайленко Д.Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія. Одеса: Гельветика, 2017. 582 с.

152. Михайленко Д.Г. Теорія складу злочину у світлі концепції багаторубіжного механізму правового впливу на корупційні правопорушення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. № 27. С. 102-105.

153. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції. URL: http://stepup.press/antikor-culture/item/412-mijnarodnij-dosvid-shodozapobigannja-ta-protidiji-korypcii (дата звернення: 11.12.2022).

154. Мовчан А.В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 116-121.

155. Мошнін А.А. Корупція у сучасній Україні: стан та напрями протидії. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія: Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 2 (62). С. 106-110. doi:10.32689/2523-4625-2022-2(62)-16.

156. Мусієнко О.П. Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 22 с.

157. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС може стати важливим рішенням в історії Європи – Володимир Зеленський. *Президент України: Офіційне інтернет-представництво*, 16.06.2022. URL: https://www.president.gov.ua/news/nadannya-ukrayini-statusu-kandidata-v-chleni-yes-mozhe-stati-75849 (дата звернення: 16.06.2022).

158. Наливайко Л.Р. Децентралізація державної влади, раціоналізація влади органів місцевого самоврядування як складові адміністративної реформи. URL: http://www.confcontact.com/Okt/11_Naliv.php (дата звернення: 11.12.2022).

159. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М.І. Хавронюк. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

160. Несвіт Є.О. Окремі питання адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. *Форум права*. 2011. № 4. С. 510-517.

161. Нікіфоров Д. Корупційне адміністративне правопорушення: як обмежитись усним зауваженням? URL: https://bargen.com.ua/2020/03/02/koruptsijne-administratyvne-pravoporushennya-yak-obmezhytys-usnym-zauvazhennyam/ (дата звернення: 11.12.2022).

162. Новак А.Н. Феномен корупції в системі публічного управління: сучасний зміст та методологічні засади дослідження. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. Вип. 1 (19). С. 1-12.

163. Новіков О.В. Проблеми участі громадськості у запобіганні корупції в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2019. № 37. С. 58-72. doi:10.31359/2079-6242-2019-37-58.

164. Новіков О.В. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління*. 2015. № 43. С. 52-57.

165. Однолько І.В. Ґенеза появи та розвитку корупції в історичний період. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23), Т. 2. С. 153-157.

166. Однолько І.В. Інтенсифікація антикорупційної політики України в умовах воєнного стану. *Сучасний розвиток державотворення та право творення в Україні: проблеми теорії та практики*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 червня 2022 р.) / за заг. ред. М.В. Трофименко. Київ: МДУ, 2022. С. 120-125.

167. Октисюк Ж.С., Кризина Н.П. Запобігання корупції на державній службі: сучасний стан та проблеми. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 8. С. 113-119. doi:10.32702/2306-6814.2021.8.113.

168. Олешко О.М. Зарубіжний досвід запобігання і врегулювання конфлікту інтересів на державній службі. *Теорія та практика державного управління*. 2014. № 3. С. 263-271.

169. Павленко С.О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 373-382.

170. Панасюк О.В. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку та реформування: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 535 с.

171. Пантелеєв С.М. Заборона щодо сумісництва та суміщення як антикорупційна заборона: проблеми правового регулювання. *Правові новели*. 2020. № 11. С. 103-112. doi:10.32847/ln.2020.11.14.

172. Панфілов О.Є. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2013. 22 с.

173. Панфілов О.Є. Порушення обмежень щодо використання службового становища як адміністративне корупційне правопорушення. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.). Одеса: Фенікс, 2013. Т. 2. С. 103-105.

174. Пасєка О.Ф. Співвідношення понять «правопорушення, пов’язане з корупцією», «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин». *Право і суспільство*. 2020. № 2, Ч. 2. С. 197-203. doi:10.32842/2078-3736/2020.2-2.30.

175. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфліктів інтересів в діяльності публічної адміністрації: адміністративно-правове дослідження: монографія. Київ: Кафедра, 2020. 432 с.

176. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічно-правових відносинах засобами адміністративного права: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 518 с.

177. Пастух І.Д., Левчук А.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов’язаним з корупцією: монографія. Київ: НАВС, 2023. 219 с.

178. Пєнкова Д.В., Коропатов О.М. Деякі питання адміністративної відповідальності за правопорушення пов'язані з корупцією. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23 жовтня 2019 р.). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 155-157.

179. Підбережник Н.П. Управлінські механізми запобігання та протидії корупції в країнах ЄС: досвід Польщі. *Ефективність державного управління*. 2013. № 36. С. 158-165.

180. Подоляка С.А. Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції в органах прокуратури в Україні: автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 37 с.

181. Половинкіна Р.Ю. Етапізація та періодизація антикорупційного законодавства в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 22-27. doi:10.32840/1813-338X-2019-3-4.

182. Польна О.О. Адміністративно-правовий механізм обмеження спільної роботи близьких осіб у системі правосуддя: дис. … д-ра філос.: 081. Ужгород, 2022. 239 с.

183. Польна О.О. Антикорупційне значення адміністративно-правового обмеження спільної роботи близьких осіб у системі правосуддя. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 2 (35). С. 63-73. doi:10.37566/2707-6849-2021-2(35)-6.

184. Польна О.О. Система суб'єктів забезпечення дотримання адміністративно-правового обмеження спільної роботи близьких осіб у системі правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 301-303.

185. Польна О.О. Сутність процедур адміністративно-правового механізму обмеження спільної роботи близьких осіб в системі правосуддя. *Правові новели*. 2019. № 9. С. 202-207. doi:10.32847/ln.2019.9.279.

186. Постанова Деснянського районного суду м. Чернігова від 22.07.2019 у справі № 750/5837/19. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/83154856 (дата звернення: 02.08.2022).

187. Постанова Краматорського міського суду Донецької області від 20.04.2016 у справі № 234/4734/16-п. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57265366 (дата звернення: 11.12.2022).

188. Постанова Новозаводського районного суду м. Чернігова від 17.03.2020 у справі № 750/1887/20. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88262827 (дата звернення: 02.08.2022).

189. Постанова Придніпровського районного суду м. Черкас від 13.02.2020 у справі №711/736/20. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/87570727 (дата звернення: 02.08.2022).

190. Постанова Рокитнянського районного суду Київської області від 27.01.2017 у справі № 375/58/17, провадження № 3/375/28/17. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64334175 (дата звернення: 11.12.2022).

191. Постанова Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 04.03.2020 в справі № 243/879/20. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88002214 (дата звернення: 02.08.2022).

192. Практичні поради з питань запобігання та протидії корупції. URL: https://www.pfu.gov.ua/kr/274934-praktychni-porady-z-pytan-zapobigannya-ta-protydiyi-koruptsiyi/ (дата звернення: 02.08.2022).

193. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.04.1995 № 356/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1995. № 34. Ст. 266. [не чин.].

194. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 (у ред. від 19.05.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 20.05.2023).

195. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI (у ред. від 01.01.2022).

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17 (дата звернення: 29.04.2023) [не чин., крім окр. статей].

196. Про вибори Президента України: Закон України від 05.03.1999 № 474-XIV (у ред. від 01.01.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14 (дата звернення: 23.10.2021) [не чин.].

197. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Національного агентства з питань запобігання корупції від 06 грудня 2019 року № 159/19: Наказ НАЗК від 17.09.2021 № 592/21. *Офіційний вісник України*. 2021. № 78. Ст. 4965.

198. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закон України від 08.07.2022 № 2381-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 62. Ст. 3711.

199. Про внесення змін і доповнень, що стосуються трудового договору, до Кодексу законів про працю України: Закон України від 19.01.1995 № 6/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 5. Ст. 30.

200. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII (у ред. від 31.03.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19 (дата звернення: 17.04.2023).

201. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (у ред. від 31.03.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 09.04.2023).

202. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII. *Відомості Верховної Ради.* 2014. № 4. Ст. 2047.

203. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 56. Ст. 3272.

204. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 44. Ст. 1764 [не чин.].

205. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 45. Ст. 691 [не чин.].

206. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки: Постанова КМУ від 04.03.2023 № 220. *Офіційний вісник України*. 2023. № 31. Ст. 1685.

207. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ НАДС від 05.08.2016 № 158 (у ред. від 11.04.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16 (дата звернення: 18.04.2023).

208. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення: Наказ Міністерства юстиції України від 11.01.2012 № 39/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-12 (дата звернення: 20.06.2022) [не чин.].

209. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: Рішення НАЗК від 09.02.2018 № 166 (у ред. від 15.04.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18 (дата звернення: 20.06.2022).

210. Про затвердження Порядку оформлення протоколів про адміністративні правопорушення Національним агентством з питань запобігання корупції: Наказ НАЗК від 06.12.2019 № 159/19. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4, Т. 2. Ст. 233 [не чин.].

211. Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців: Постанова КМУ від 11.02.2016 № 65. *Офіційний вісник України*. 2016. № 15. Ст. 592 [не чин.].

212. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Ст. 1027.

213. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII (у ред. від 31.03.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18 (дата звернення: 02.08.2022).

214. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки: Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011 (дата звернення: 20.06.2022).

215. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII (у ред. від 31.03.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19 (дата звернення: 03.04.2023).

216. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII (у ред. від 31.03.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12 (у ред. від 31.03.2023).

217. Про порядок введення в дію Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»: Постанова ВРУ від 30.06.1993 № 3342-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 359.

218. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.10.2006 № 253-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. Ст. 498.

219. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III (у ред. від 01.08.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14 (дата звернення: 23.10.2021).

220. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму ВСУ від 26.04.2002 № 5. *Юридичний вісник України*. 2002. № 28 (368). С. 21.

221. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII (у ред. від 23.12.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19 (дата звернення: 17.03.2023).

222. Про утворення Тимчасової депутатської комісії Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю, корупцією і хабарництвом: Постанова ВРУ від 19.12.1992 № 2894-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 9. Ст. 71 [не чин.].

223. Прохоров К.О. Адміністративна відповідальність за порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 261 с.

224. Рабінович С.П. Неформальні практики публічної влади як форма дії фактичної конституції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 108-116.

225. Рівчаченко С.В. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 195 с.

226. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України: Рішення КСУ від 26.02.2019 № 1-р/2019 у справі № 1-135/2018(5846/17). *Офіційний вісник України*. 2019. № 36. Ст. 1291.

227. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи борьтьби з корупцією в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.

228. Роз’яснення положень антикорупційного законодавства щодо обмеження спільної роботи близьких осіб. URL: http://www.mil.gov.ua/content/other/Anti-Corruption%20Program.pdf (дата звернення: 02.08.2022).

229. Роз’яснення щодо обмеження спільної роботи близьких осіб відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».

URL: http://ngu.gov.ua/ua/obmezhennya-spilnoyi-roboty-blyzkyh-osib (дата звернення: 11.12.2022).

230. Рощупкін С.В. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 220 с.

231. Рощупкін С.В. Актуальні питання обмеження щодо одержання подарунків. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 224-235.

232. Рощупкін С.В. Співвідношення понять «одержання подарунку» та «неправомірна вигода». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 197-202.

233. Рядінська В.О., Карпушова О.В. Правові проблеми визначення доброчесності як правової категорії в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 65. С. 43-50. doi:10.24144/2307-3322.2021.65.7.

234. Самойлович А.А. Суб'єкти адміністративного правопорушення у галузі рослинництва. *Аграрна наука – виробництву*: матеріали державної наук.-практ. конф. (м. Біла Церква, 17 листопада 2016 р.). Біла Церква: БНАУ, 2016. Ч. 3. С. 103-104.

235. Сікорський О.П. Основні напрями удосконалення адміністративної відповідальності у сфері обігу зброї та небезпечних речовин. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). Кн. 2, ч. 2.. С. 528-533.

236. Сіра А.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією у сфері земельних відносин: дис. … д-ра філос.: 081. Київ, 2021. 276 с.

237. Сіра А.В. Роль та значення Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р. у становленні інституту адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією у сфері земельних відносин. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), Т. 2. С. 173-176.

238. Соловйов В.М. Корупція в державному управлінні як феномен глобалізованого світу. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* 2012. Вип. 4. С. 29-37.

239. Сорокіна Н. Напрями запобігання корупції в органах публічної влади на сучасному етапі державотворення. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2015. Вип. 2. С. 259-267.

240. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2008. 624 с.

241. Стратегія розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017–2020 роки та плани з її реалізації. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/2-Strategiya-rozvytku.pdf (дата звернення: 20.06.2022).

242. Стратегія розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2021 рік. Київ: НАЗК, 2021. 23 с.

243. Супрун Т.М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2017. Вип. 2–3 (6–7). С. 199-204.

244. Тараненко О.П. Сучасні заходи запобігання корупції у сфері державних закупівель. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 12-19.

245. Теоретико-правові засади протидії корупції. Науково-аналітична доповідь / В.Ф. Дейнека та ін. Ірпінь: НДІ фінансового права, 2014. 39 с.

246. Теоретичні та методологічні проблеми розробки і реалізації управлінських стратегій: монографія / В.М. Князєв, А.М. Михненко та ін.; за заг. ред. В.М. Князєва. Київ: НАДУ. 2008. 240 с.

247. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2000. 19 с.

248. Титко А.В. Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 269 с.

249. Титко А.В. Напрями удосконалення законодавства у сфері адміністративної відповідальності за окремі корупційні діяння. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 59-62.

250. Титко А.В. Ознаки обмеження одержання подарунків як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25), Т. 3. С. 67-70.

251. Титко А.В. Проблемні питання правової кваліфікації порушення обмежень щодо суміщення та сумісництва з іншими видами діяльності. *Проблеми законності*. 2020. № 148. С. 169-183. doi:10.21564/2414-990x.148.193700.

252. Титко А.В. Фаворитизм, непотизм, кронізм, клієнтелізм як форми конфлікту інтересів: quid pro quo. *Форум права*. 2019. № 55 (2). С. 80-90. doi:10.5281/zenodo.2635567.

253. Титко А.В. Шляхи подолання «футбольної корупції» в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 грудня 2019 р.): у 2 ч. Київ: НАВС, 2019. Ч. 2. С. 295-297.

254. Ткаченко О.В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 208 с.

255. Трепак В.М. Законодавче визначення поняття «корупційне правопорушення» як потенційне джерело колізій: проблемні питання теорії та практики. *Юридична Україна*. 2016. № 3–4. С. 50-57.

256. Трепак В.М. Корупційні правопорушення: поняття, види та заходи протидії: навч. посібник. Київ: Атіка-Н, 2014. 336 с.

257. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2015. № 2(10). С. 233-246.

258. Трепак В.М. Особливості дефініції поняття «корупція». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 181-196.

259. Трепак В.М. Поняття корупції: від різнотлумачення до єдиного розуміння. *Юридична наука*. 2016. № 8. С. 12-24.

260. Трепак В.М. Проблеми застосування антикорупційного законодавства в сучасних умовах. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 262-266.

261. Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 467 с.

262. Тучак Р.М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 21 с.

263. Фаєр Ю.Г. Виконання доручень як чинник посадових обов'язків державного службовця. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 12, Т. 1. С. 192-194.

264. Фаєр Ю.Г. Теоретико-правові засади виконання державним службовцем доручень. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 144-146.

265. Федоренко М.С. Протидія з боку зацікавлених осіб та засоби її подолання при розслідуванні перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1 (85). С. 275-286.

266. Франчук В.В., Корецка-Шукєвіч Д.Д. Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії: монографія. Варшава: ЛьвДУВС, 2021. 183 с.

267. Хабарова Т.В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

268. Хабарова Т.В. Зарубіжний досвід запобігання корупції. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2019. № 27. С. 71-77. doi:10.26565/2075-1834-2019-27-09.

269. Хамходера О.П., Снісарчук Т.М. Право викривача на винагороду: зміст, критерії, порядок реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 183-190. doi:10.32782/2524-0374/2020-1/44.

270. Цабека К.Є. Адміністративна відповідальність за вчинення корупційних правопорушень у контексті співвідношення з нормами FCPA. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 18–19 травня 2017 р.). Суми: СумДУ, 2017. Ч. 2. С. 54-57.

271. Цабека К.Є. Адміністративно-правові засади відповідальності за правопорушення, пов’язані з корупцією: дис. … д-ра філос.: 081. Суми, 2020. 257 с.

272. Цабека К.Є. Корупція як негативне явище: соціально-правові аспекти. *Правові горизонти*. 2018. Вип. 8 (21). С. 40-45.

273. Цабека К.Є. Правові засади адміністративної відповідальності за порушення корупційного законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 163-166.

274. Цабека К.Є. Юридичний склад адміністративного правопорушення, пов’язаного з корупцією. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2. С. 112-117.

275. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: Міжнародний документ від 04.11.1999. *Офіційний вісник України*. 2006. № 9. Ст. 592.

276. Цитряк В.Я. Хабарництво: історико-правові аспекти соціального явища та протидії йому в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 48. С. 241-245.

277. Чемерис І.В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 3 (12). С. 110-118.

278. Шапка Б.В. Удосконалення антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31896 (дата звернення: 11.12.2022).

279. Шатрава С.О. Деякі питання правового регулювання запобігання корупції в органах Національної поліції: міжнародно-правовий аспект: *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листопада 2016 р.). Харків: ХНУВС, 2016. С. 182-184.

280. Шатрава С.О. Ступінь наукової розробленості проблеми сутності та значення запобігання корупції в органах Національної поліції. *Наукові записки. Серія: Право*. 2017. Вип. 2. Спецвипуск. С. 83-86.

281. Шевченко Т.В. Сутнісні характеристики та ознаки неформальної політики. *Магістеріум. Політичні студії*. 2016. Вип. 64. С. 14-19.

282. Шевчук О.А., Ковальський А.О. Світовий досвід боротьби з корупцією та можливість його запровадження в Україні. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України.* 2019. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_2_9 (дата звернення: 11.12.2022).

283. Шепетько С.А., Прокопченко С.І. Зарубіжний досвід законодавчого забезпечення запобігання та протидії корупції. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право*. 2017. С. 102-106.

284. Шестопалова Л.М. Відмежування корупційних правопорушень від правопорушень пов’язаних із корупцією. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 5. С. 193-197.

285. Шимон О.М. Адміністративна відповідальність державних службовців за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. *Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики*: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-6 липня 2018 р.). Київ: Дакор, 2018. С. 461-464.

286. Шимон О.М. Вдосконалення правового регулювання встановлення обмежень і заборон як засобів запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією. *Запорізькі правові читання*: матеріали Щоріч. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 06 травня 2019 р.). / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 133-136.

287. Шимон О.М. Зарубіжний досвід правового регулювання та застосування обмежень і заборон як засобів запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. С. 169-175.

288. Шимон О.М. Обмеження для державних службовців після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування. *Приватне та публічне право*. 2018. № 3. С. 59-62.

289. Шимон О.М. Обмеження для державних службовців щодо використання службових повноважень чи свого становища. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 3, Т. 2. С. 99-102.

290. Шимон О.М. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали X міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 30 березня 2018 р.). Одеса: ОДУВС, 2018. С. 113-114.

291. Шимон О.М. Особливості обмеження спільної роботи близьких осіб. *Актуальні проблеми реалізації положень Закону України «Про запобігання корупції»*: тези доповідей регіонал. наук.-практ. кругл. столу (м. Запоріжжя, 01–02 грудня 2017 р.) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. С. 207-209.

292. Що дає Україні статус кандидата у члени Європейського Союзу. *Галичина*, 24.06.2022. URL: https://galychyna.if.ua/analytic/shho-daye-ukrayini-status-kandidata-u-chleni-yevropeyskogo-soyuzu/ (дата звернення: 30.06.2022).

293. Щодо кодексів поведінки державних службовців: Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи № R (2000) 10. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Rekomend_poved_DS.pdf (дата звернення: 18.03.2022).

294. Щодо надання роз'яснень положень антикорупційного законодавства: Лист Мін'юста України від 25.06.2015 № 16305-0-26-15/11. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS25201.html (дата звернення: 02.08.2022).

295. Яковенко С.Б. Генезис та розвиток корупції: історичний аспект. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2015. № 3-4. С. 58-71.

296. Ярошенко М.О., Шевчук З.Ю. Еволюція антикорупційного законодавства в Україні в період незалежності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2016. Вип. 31. С. 38-44.

297. Ярошенко О.М. Особливості припинення трудового договору за п. 7-1 ст. 36 КЗпП України. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах*: зб. матеріалів кругл. столу (м. Харків, 25 травня 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 201-205.

298. Ярошенко О.М. Особливості припинення трудового договору у зв'язку з укладенням трудового договору (контракту), всупереч вимогам закону України «Про запобігання корупції». *Публічне право*. 2016. № 1. С. 215-220.

299. Ярошенко О.М. Укладення трудового договору, всупереч вимогам Закону України Про запобігання корупції, як самостійна підстава припинення трудового договору. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 100-108.

300. Ясінь І.М. Кримінально-правова характеристика суб'єкта складу злочину «Незаконне збагачення». *Юридичний електронний науковий журнал*. 2017. № 3. С. 151-156.

301. Яцків І.І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 18 с.

302. Attuazione della direttiva (UE) 2019/1937 del Parlamento europeo e del Consiglio, del 23 ottobre 2019, riguardante la protezione delle persone che segnalano violazioni del diritto dell'Unione e recante disposizioni riguardanti la protezione delle persone che segnalano violazioni delle disposizioni normative nazionali: Decreto legislativo 10.03.2023, № 24. *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*. 2023. Anno 164, № 63, Pt. 1. P. 4-36.

303. Avornic G., Postovan D. „Dreptul discreţionar" în prevenirea şi combaterea corupţiei. *Revista Naţională de Drept*. 2014. № 168 (10). P. 4-11.

304. Becker M., Buschmann R., Naber N., Neukirch R. A Secret Meeting in Suite 412. Inside the European Parliament Corruption Scandal. *Der Spiegel*, 20.01.2023. URL: https://www.spiegel.de/international/europe/a-secret-meeting-in-suite-412-inside-the-european-parliament-corruption-scandal-a-af0228b9-3557-47ca-8184-7e355ad151c3 (дата звернення: 22.02.2023).

305. Bill entitled an Act to give effect to Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law and for that purpose to amend and extend the Protected Disclosures Act 2014; to provide for the establishment of the Office of the Protected Disclosures Commissioner and to confer functions on it; to amend the Freedom of Information Act 2014, the Ombudsman Act 1980 and the Workplace Relations Act 2015; and to provide for related matters. *Houses of the Oireachtas.* URL: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/bill/2022/17/eng/initiated/b1722d.pdf (дата звернення: 19.12.2022).

306. Bray J. Robert Troy property controversy: How it unfolded. *The Irish Times*, 22.08.2022. URL: https://www.irishtimes.com/politics/2022/08/22/robert-troy-property-controversy-a-timeline/ (дата звернення: 17.10.2022).

307. Cichocki S., Nagańska A. Przeciwdziałanie korupcji za pomocą nowoczesnych technologii – analiza skuteczności rozwiązań e-government. *Gospodarka Narodowa*. 2021. № 3. S. 97-124.

308. Corruption Perceptions Index 2020. Berlin: Transparency International, 2021. 31 p.

309. Corruption Perceptions Index 2022. Berlin: Transparency International, 2021. 17 p.

310. Day J. Raport nt. praworządności 2023: mechanizmy zapobiegania korupcji są za słabe. *Liberties*, 21.02.2023. URL: https://www.liberties.eu/pl/stories/raportpraworzadnosci2023-korupcja/44658 (дата звернення: 23.02.2023).

311. Dikmen S., Çiçek H.G. Fighting Against Corruption and Bribery in Public Procurements During the Covid-19 Pandemic. *The Ethics of Bribery: Theoretical and Empirical Studies* / R.W. McGee, S. Benk (eds). Cham: Springer International Publishing, 2023. P. 309-328. doi:10.1007/978-3-031-17707-1_18.

312. Dimant E. The nature of corruption: An interdisciplinary perspective, *Economics Discussion Papers*. Kiel: Kiel Institute for the World Economy, 2013. № 59. 63 p.

313. Dimant E., Schulte T. The Nature of Corruption: An Interdisciplinary Perspective. *German Law Journal*. 2019. Vol. 17 (1). P. 53–72. doi:10.1017/S2071832200019684.

314. Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23.10.2019 on the protection of persons who report breaches of Union law. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 305. P. 17-56.

315. Doig A., Theobald R. Corruption and Democratisation. London: Routledge, 2000. 176 p. doi:10.4324/9781315039602.

316. Ethics in public life legislation to be reviewed. *Irish Legal News*, 09.09.2021. URL: https://www.irishlegal.com/articles/ethics-in-public-life-legislation-to-be-reviewed (дата звернення: 17.10.2022).

317. Ethics in Public Office: Dáil Éireann Debate, Wednesday – 09.11.2022. *Houses of the Oireachtas*, 09.11.2022. URL: https://www.gov.ie/en/press-release/584ac-implementation-plan-to-tackle-economic-crime-and-corruption-published-by-minister-mcentee/ (дата звернення: 14.12.2022).

318. Farzanegan M.R., Hofmann H.P. Effect of public corruption on the COVID-19 immunization progress. *Scientific reports*. 2021. Vol. 11. P. 23423. doi:10.1038/s41598-021-02802-1.

319. Firma ora per avere finalmente una legge che regoli il conflitto di interessi: Petizione diretta al presidente della camera dei deputati Roberto Fico e al parlamento. URL: https://www.thegoodlobby.it/campagne/conflitto-di-interessi/ (дата звернення: 23.03.2023).

320. FTM: Nederland minst transparante EU-land bij openbare aanbestedingen. *Accountant: NBA*, 13.01.2023. URL: https://www.accountant.nl/nieuws/2023/1/ftm-nederland-minst-transparante-eu-land-bij-openbare-aanbestedingen/ (дата звернення: 22.02.2023).

321. Gijs C., Wax E. Qatargate: Corruption scandal widens with more EU lawmakers in frame. *POLITICO*, 16.02.2023. URL: https://www.politico.eu/article/arrest-warrant-two-meps-connected-qatargate-parliament-corruption-probe-maria-arena-alessandra-moretti/ (дата звернення: 11.03.2023).

322. Gire J.T. A psychological analysis of corruption in Nigeria. *Journal of Sustainable Development in Africa*. 1999. Vol. 1. P. 1-15.

323. Goczek Ł. Przyczyny korupcji i skuteczność strategii antykorupcyjnych. *Gospodarka Narodowa*. 2007. № 4. S. 33-48.

324. Goel R.K., Nelson M.A. Causes of corruption: History, geography and government. *BOFIT Discussion Papers*. Helsinki: BOFIT, 2008. Vol. 6. 32 p.

325. Hamzah H. Civil Law Agreement and Its Implication on Regulation for Prevention of Corruption within Covid-19 Pandemic. *Journal of Social Studies Education Research*. 2020. Vol. 11 (3). P. 156-176.

326. Hladky V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. *Path of Science*. 2018. Vol. 4 (1). P. 4001-4012. doi:10.22178/pos.30-5.

327. Hladky V. The Structure of the System of Corruption Crime Subjects according to the Legislation of Ukraine. *Traektoriâ Nauki*. 2019. Vol. 5 (4). P. 2008-2021. doi:10.22178/pos.45-4.

328. Hladky V.V. Criminometric Analysis of Corruption Permissiveness and Conditions of Pricing in Corrupt Services. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2019. Vol. 26 (2). P. 22-34. doi:10.31359/1993-0909-2019-26-2-22.

329. Homolová A. Nederland is het minst transparante EU-land bij openbare aanbestedingen. URL: https://www.ftm.nl/artikelen/nederland-meest-intransparante-eu-land-bij-openbare-aanbestedingen (дата звернення: 22.02.2023).

330. Implementation plan to tackle economic crime and corruption published by Minister McEntee. *Department of Justice*, 19.04.2021. URL: https://www.gov.ie/en/press-release/584ac-implementation-plan-to-tackle-economic-crime-and-corruption-published-by-minister-mcentee/ (дата звернення: 17.10.2022).

331. Jacquin J.-B. French court orders trial for justice minister over conflicts of interest. *Le Monde*, 02.10.2022. URL: https://www.lemonde.fr/en/france/article/2022/10/03/french-justice-minister-will-be-tried-for-conflicts-of-interest_5998936_7.html (дата звернення: 19.12.2022).

332. Jakab A. Informal Institutional Elements as Both Preconditions and Consequences of Effective Formal Legal Rules: The Failure of Constitutional Institution Building in Hungary. *The American Journal of Comparative Law*. 2020. Vol. 68 (4). P. 760-800. doi:10.1093/ajcl/avaa031.

333. Kania M. Zwalczanie i zapobieganie korupcji w zamówieniach publicznych-uwagi w ujęciu komparatystycznym. *Kontrola Państwowa*. 2022. № 1. S. 149-167. doi:10.53122/ISSN.0452-5027/2022.1.09.

334. Kriviņš A. Notiesāto amatpersonu skaita dinamika pretkorupcijas kontekstā. *Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls*. 2016. № 2 (5). P. 47-55.

335. Lafon C. Cabinet McKinsey: une enquête ouverte depuis le 31 mars pour blanchiment aggravé de fraude fiscale. *Sudouest*, 06.04.2022. URL: https://www.sudouest.fr/justice/mckinsey-une-enquete-ouverte-depuis-le-31-

mars-pour-blanchiment-aggrave-de-fraude-fiscale-10479556.php (дата звернення: 19.12.2022).

336. Lafon C. McKinsey et les comptes de campagne d'Emmanuel Macron: la chronologie de l'affaire. *Sudouest*, 15.12.2022. URL: https://www.sudouest.fr/politique/emmanuel-macron/mckinsey-et-les-comptes-de-campagne-d-emmanuel-macron-la-chronologie-de-l-affaire-13377790.php (дата звернення: 19.12.2022).

337. Leak T.A. The Experience of Singapore in Combating Corruption. *Curbing Corruption*. 1999. Vol. 24. P. 59-66.

338. Lehane M. Damien English has paid 'big political price' – Taoiseach. *Raidió Teilifís Éireann*, 12.01.2023. URL: https://www.rte.ie/news/ireland/2023/0112/1346222-english-resignation/ (дата звернення: 21.04.2023).

339. Leigh M. Qatargate, Morocco and the EU. *GIS Reports*, 10.02.2023. URL: https://www.gisreportsonline.com/r/eu-corruption-qatargate/ (дата звернення: 11.03.2023).

340. Liberties Rule of Law Report 2023. Berlin: Liberties, 2023. 506 p.

341. Loi du 21 mars 2022 visant à améliorer la protection des lanceurs d'alerte. *Vie-publique*, 22.03.2022. URL: https://www.vie-publique.fr/loi/282472-loi-21-mars-2022-waserman-protection-des-lanceurs-dalerte (дата звернення: 28.10.2022).

342. Loi № 2022-401 du 21.03.2022 visant à améliorer la protection des lanceurs d'alerte. *Journal officiel électronique authentifié*. 2022. № 68. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=OeQt2TRD4lUodLIw1QD_1qzJjClAdyVclT8YLRvUK-g= (дата звернення: 26.10.2022).

343. Matriche J., Colart L., Clérix K. Info «Le Soir»: le Qatar soupçonné de corruption en plein cœur de l'Europe. *Le Soir*, 09.12.2022. URL: https://www.lesoir.be/482080/article/2022-12-09/info-le-soir-le-qatar-soupconne-de-corruption-en-plein-coeur-de-leurope (дата звернення: 22.02.2023).

344. McChesney F.S. The Economic Analysis of Corruption. *Handbook on the Economics of Crime: Elgar original reference* / B.L. Benson, P.R. Zimmerman (ed.). Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2010. P. 218-248. doi:10.4337/9781849806206.00017.

345. McMullan M. A Theory of Corruption. *The Sociological Review*. 1961. Vol. 9 (2). P. 181-201.

346. Neuwahl N., Kovacs C. Hungary and the EU's rule of law protection. *Journal of European Integration*. 2021. Vol. 43 (1). P. 17-32. doi:10.1080/07036337.2020.1717484.

347. Nowacka-Isaksson A. Korupcja po szwedzku i po fińsku. Rzeczpospolita. 2016. URL: https://www.rp.pl/opinie-prawne/art3182101-korupcja-po-szwedzku-i-po-finsku (дата звернення: 12.11.2021).

348. Oggetto: Richiesta di trasparenza e partecipazione al processo di trasposizione della Direttiva (UE) 2019/1937 del Parlamento europeo e del Consiglio del 23 ottobre 2019 riguardante la prote]ione delle persone che segnalano Yiola]ioni del diritto dell' Unione, 12.11.2021. URL: https://www.transparency.it/images/pdf/whistleblowing/Lettera_Governo_MinGiustizia_Direttiva_Whistleblowing.pdf (дата звернення: 186.10.2022).

349. Parrock J. Qatargate: Suspect interviews leak EU corruption details. *Deutsche Welle*, 07.03.2023. URL: https://www.dw.com/en/qatargate-suspect-interviews-leak-eu-corruption-details/a-64876759 (дата звернення: 11.03.2023).

350. Piano Triennale di prevenzione della corruzione e della trasparenza dell'A.N.AC. (triennio 2022-2024).. URL: https://www.anticorruzione.it/documents/91439/2766176/Piano+triennale+di+prevenzione+della+corruzione+e+della+trasparenza.pdf/92347df3-39d8-a4f1-aa3d-84795f9c532d?t=1647615981787 (дата звернення: 12.07.2022).

351. Piotr W. Korupcja i jej zapobieganie: wręczenie kontrolne czy kontrolowane (uwagi de lege ferenda). *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*. 2005. № 690. S. 95-112.

352. Prakasa S.U.W. Social Aid of Covid-19 Corruption: Strategy and Mitigation Policy of Muhammadiyah East Java. *Social aid of Covid-19 corruption: strategy and mitigation policy of Muhammadiyah East Java*. 2021. Vol. 29 (1). P. 27-45.

353. Proposta di legge: FIANO ed altri: "Disposizioni in materia di conflitti di interessi", 07.06.2018 C-702. URL: https://documenti.camera.it/apps/commonServices/getDocumento.ashx?sezione=lavori&tipoDoc=testo_pdl_pdf&idlegislatura=18&codice=leg.18.pdl.camera.702.18PDL0014950 (дата звернення: 16.10.2022).

354. Protected Disclosures (Amendment) Act, 21.07.2022 № 27. *Houses of the Oireachtas*. URL: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/act/2022/27/eng/enacted/a2722.pdf (дата звернення: 19.12.2022).

355. Romain D. «Dérives» sur le recours aux cabinets de conseil : ce que contient la proposition de loi du Sénat. *Public Sénat*, 28.11.2022. URL: https://www.publicsenat.fr/actualites/politique/derives-sur-le-recours-aux-cabinets-de-conseil-ce-que-contient-la-proposition (дата звернення: 19.12.2022).

356. Sorgi G. Italian court OKs Qatargate MEP's extradition to Belgium. *POLITICO*, 17.05.2023. URL: https://www.politico.eu/article/italian-court-green-lights-qatargate-corruption-scandal-linked-mep-andrea-cozzolino-extradition-to-belgium/ (дата звернення: 19.05.2023).

357. Vîrlan P. Istoricul apariției și incriminării îmbogățirii ilicite. *Integrare prin cercetare și inovare*: Rezumatele comunicărilor, Științe juridice și economice, Conferința științifică națională cu participare internațională (Chișinău, 07–08 noiembrie 2020). Chișinău: SJE, 2020. Vol. 1. P. 163-166.

358. Wewer G. Politische Korruption. Politic-Lexicon / E. Holtmann (hsrg.). Wein: Oldenbourg Verlag, 1994. P. 481-484.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Василенко О. Ю. Деякі зауваги щодо розуміння корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 166-172.

2. Василенко О. Ю. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 409-411.

3. Василенко О. Ю. Європейський досвід щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2023. № 1 (79). С. 90-94.

4. Василенко О. Ю. Удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні. *Правові новели.* 2023. № 19. С. 57-63.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Василенко О. Ю. Історико-правова ґенеза запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, Україна, 9–10 квітня 2021 року. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 70-77.

2. Василенко О. Ю. Проблеми запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в адміністративному праві України: сучасні наукові підходи. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної

конференції, м. Запоріжжя, 21–22 травня 2021 року. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 94-98.